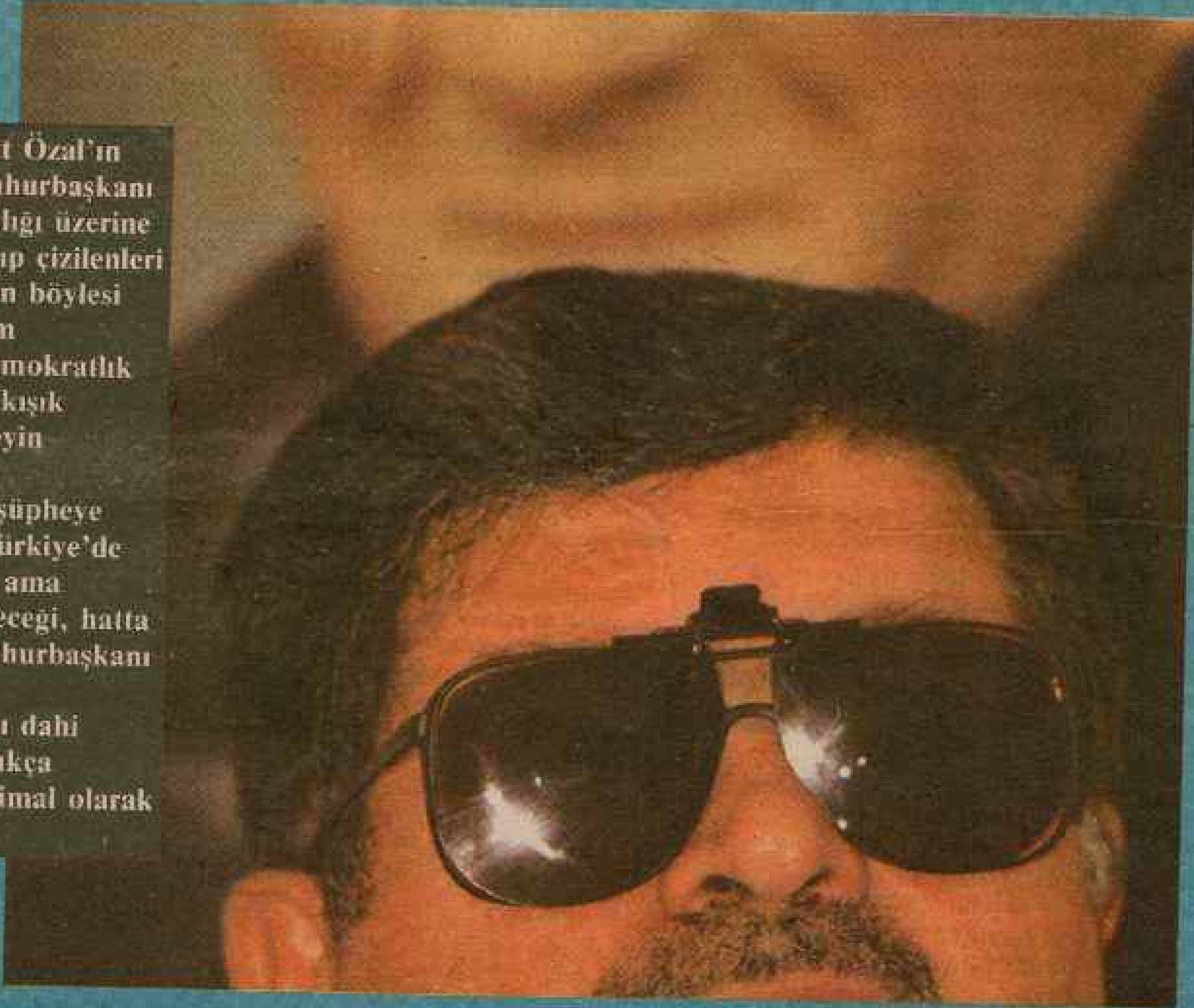
SAYI: 20 FİYATI: 1000 TL. (K.D.V. da

EKONOMİ VE POLİTİKADA

Görüş

AYLIK DERGİ TEMMUZ 1988

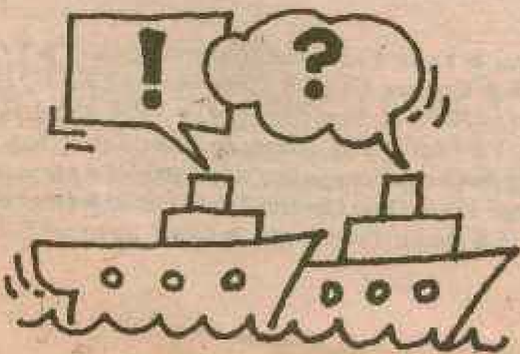

Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı adaylığı üzerine yazılıp çizilenleri okudukça insan böylesi kalem ve kelam sahiplerinin demokratlık adına neyin yakışık alacağını ve neyin almayacağını bildiklerinden şüpheye düşüyor. Ve Türkiye'de artık herşeyin, ama herşeyin olabileceği, hatta T.Özal'ın Cumhurbaşkanı adayı, hatta Cumhurbaşkanı dahi olabileceği oldukça acınılası bir ihtimal olarak ortaya çıkıyor.

TÜRK İLE YUNAN'IN DOSTLUĞU

BİRLİK SAĞLANIYOR

MAHMUT DİKERDEM İLE SÖYLEŞİ

16 Haziran 1988 tarihinde birleşme sürecinde oldukları bilinen üç parti bir ortak açıklama yayınladı. TSİP, TİP ve TKP'nin ortak açıklamasında aralarındaki birlik sürecinin geri dönülmez bir noktada olduğu belirtiliyordu. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz ve TİP-TKP adına Mehmet Karaca ve Osman Sakalsız sorularımızı yanıtladı.

İÇİNDEKİLER

DAYANIŞMA

Sekiz Haziran Çarşamba günü Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi önünde dayanışma sözcüğü ulusal ve uluslararası boyutlarıyla yaşama geçti. Sargın ve Kutlu yargılanıyorlardı o gün. Aleni bir duruşma değildi yapılan. Bu yüzden onlarla dayanışma için yurdumuzun çeşitli kentlerinden ve dünyanın çeşitli ülkelerinden gelenler, DGM binasının önünde, merdivenlerinde ve kaldırımlarda bekliyorlardı. Duruşmayı izlemek ve yargılananlarla beraber olduklarını göstermek isterlerdi kuşkusuz. Ama duruşma salonunun küçüklüğü bahanesi çıkartılmıştı karşılarına. Oysa Ankara'da büyük salonlar yok değildi. Anlaşılan kimileri dayanışmadan hoşlanmıyordu. Hesaplayamadıkları bir şey vardı yine de; Teodorakis'ten Livaneli'ye, Sadun Hoca'dan, en genç sosyaliste kadar yüzlerce insan DGM önünü bir dayanışma alanına çevirmişlerdi.

İddianamenin bir bölümü okunduktan sonra, duruşmayı ertesi güne bırakmaktansa 17 Haziran'a ertelemek de dayanışmanın uluslararası boyutunu dağıtmak amacında olmalıydı. Ama o gece çeşitli kentlerden ve ülkelerden gelenler Ankara'nın bir bahçesinde beraberdiler ve Teodorakis'ten şu sözler yükseldi: "Biz Yunan heyeti olarak gelecek duruşmaya daha kalabalık geleceğiz". Ve Sadun Hoca herkesin duygularını dile getirdi: "Yaşasın Uluslararası Dayanışma!"

17 Haziran'da ise dayanışmaya karşı her türlü tedbir alınmış, DGM'nin bulunduğu sokağa giriş polisçe engellenmişti. İçerde yargılananlar artık bina önündeki kalabalığın alkışlarıyla ilettikleri dayanışma mesajını duyamayacaklardı. Ama biliyorlardı yine de, dostları ve kardeşleri çok yakınlarındaydılar.

□

Memleketimizden "demokrasi" manzaraları bir hayli yoğundu Haziran ayında. Geçen ayki sayımızda bu sütunda Toplumsal Kurtuluş Dergisi Yazı İşleri Müdürü Felemez Ak'ın tutuklanmasını kınamıştık. Bu kadarla kalmadılar. 14 Haziran günü sabaha karşı (polis bu saatleri sever) derginin sahibi Bilgesu Erenus, Genel Yayın Müdürü İlhan Akalın, Yazı İşleri Müdürü Orhan Gökdeniz, derginin başyazarı Yalçın Küçük gözaltına alındılar. Bu satırların yazıldığı 21 Haziran tarihinde de ne serbest bırakılmışlar, ne de hakim önüne çıkarılmışlardı. Anlaşılan savcılık 12 Eylül rejiminin getirdiği "toplu suç" kavramı uyarınca gözaltı süresini 15 gün olarak kullanacaktı. İster onbeş gün, ister bir gün gözaltına alınsın sanıklar, sonuç değişmez: 12 Eylül rejimi sürüyor. Silahı kalem ve kağıt olan insanlar siyasi polis hücrelerine bu kadar kolayca atılabiliyorsa, toplumsal refleksler bu kadar söndürülmüşse varılacak başka sonuç yoktur. Herhangi bir yurttaşımız geceyi kendi evinde geçirebiliyorsa bunun nedeni sahip olduğu ve özüne dokunulamayacak haklarının varlığı değil yetkili polis amirinin henüz buna gerek görmemesidir.

□

15-16 Haziran'ın yıldönümünde bombalı pankartlar konuldu bazı yerlere. Bir bekçi yaşamını yitirdi bu yüzden. Bombacılar işin tadını iyice kaçırdılar. 1 Mayıs'a, 16 Haziran'a bomba karıştırdılar. Oysa bu tarihler zaten birer toplumsal "bomba" anlamını taşıyorlardı. Bombacıların kitleleri mücadeleden uzaklaştırma ve soğutmadan başka bir işlevleri yok. Eğer görevli değillerse, üstelik burjuvaziyi maaş ödeme zahmetinden de kurtarıyorlar.

□

Ve Erbil Tuşalp gözaltına alındı...

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

EKONOMİ VE POLİTİKADA **Görüş** AYLIK DERGİ

▶ **Sahibi:** *Şükrü Çelikyapı* ▶ **Yayın Yönetmeni:** *Çağatay Anadol* ▶ **Yazı İşleri Müdürü:** *Burhanettin Kök* ▶ **Yazışma:** *GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul* ▶ **Fiyatı:** *Yurt içi 1000.-TL Yurt dışı 3 DM.* ▶ **Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):** *Yurt içi 9000.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ **Dizgi:** *Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40* ▶ **Ofset Hazırlık:** *SOS Ofset Tel: 511 25 36* ▶ **Baskı:** *Teknografik* ▶ **Genel Dağıtım:** *GAMEDA*

MUHALİFLERİN ANAP SEVDASI YA DA ALTERNATİFSİZLİĞİN "ALTERNATİF"E DÖNÜŞMESİ

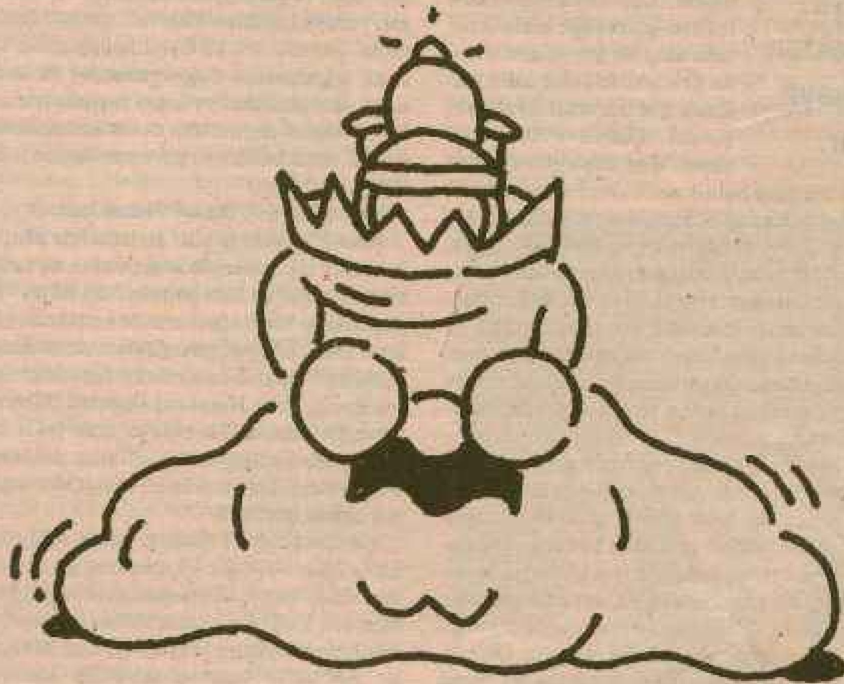
ANAP'ın başı ve sahibini cumhurbaşkanlığı makamında görüp önünde selam duruşuna geçmeye hazır olanlar demokratlığa ne kadar yakışıyorlar acaba?

Ülke ve ülke halkı yıllardır özel olarak azdırılmış açık ve pervasız bir soygun saldırısına hedef oluyor. Saldırının araçları günlük hayatımızın artık kanıksanmış olguları oldu: Çoğu zaman kitabına da uydurulmaya hiç gerek duyulmayan emrivakiler, "demokrasiye geçiş"imizin yeryüzünün bütün kargalarını güldüren antikalıkları; günahı boyunu aştıkça "vazgeçilmez"liği kanıtlanan dört kol çengi yâran ve ANAP fenomeni; "serbest piyasa ekonomisi" adına tekelci yağmacılığa giydirilen pejmürde ekonomik/yasal kılıfları; kimleri güldürmek için çizildiği bilinmeyen karikatürlerde kendisi sevimli bir "canavar", yaratıcıları ve nimetinden nasiplenenler de "kurban"ları olarak gösterilen enflasyon; kimsenin artık ilgilenmeye bile değer bulmadığı azgın issizlik ve devlet fonuyla desteklenen fukaralık statüsü!

Saldırının olanca artan şiddeti ve sürekliliğiyle tahammül sınırını ne zaman aşacağını merak dahi etmeye gerek yok. Çünkü kendine saygısı olan her toplum için o sınır zaten çoktan aşılmıştır. Bizde bile aşıldığının, bıçağın kemiğe dayandığının belirtileri artık görülmeye başlıyor. Her şeye rağmen icazet sınırlarını aşmaya yönelen genel politizasyon, muhalefet partilerinin dillere düşen aczi ve sünepeliği karşısında sosyal muhalefetin başka alanlarda ve kanallarda hareketlenmeye başlaması, halkoyu soruşturmalarında ortaya çıkan değişik tercihler, yüzde hesapları; ANAP'ın başı ve sahibinin yeni bir seçim için horozlanmayı epeydir bir yana koymuş olması, vb., vb... Kaldı ki, 87 Kasım sözde seçimiyle millete yeniden dayatılan, demokratik meşrûiyeti kendinden menkul ANAP yönetimi olgusu bile, tek başına, bıçağın **çoktan** kemiğe dayanmış olduğunun en çarpıcı kanıtıdır.

Öyle olduğu için de o ANAP yönetimine bir alternatif oluşturma sorununun politik gündemde daha bir güncellik kazandığı görülüyor. Yerel seçimlerin ANAP'ı zorlayacak muhtemel sonuçlarıyla ilgili spekülasyon ve bir erken seçim ihtimali, muhalif çevrelerde ANAP'ın "gidici"liğine bağlanan umutları körüklediği ölçüde, sağıyla ve soluyla burjuva muhalefetin ülkeye ve insanlarına sunduğu alternatifin belirsizliğinden, yetersizliğinden, ruhsuzluğundan yakınmaların dozu artıyor.

Ne ki bütün bu uyanan umutlar, alternatif konusunda muhalefet partilerine yöneltilen eleştiriler, uyarılar, öneriler, vb. aslında sorunun özünü gözden kaçırıp esas hedefi saptırmaktan başka hiçbir işe yaramıyor, çünkü gündemdeki esas sorun ANAP yönetimini bu ülkede **"mümkün"** ve **"geçerli"** bir olgu yapan **rejimin kendisine karşı** bir alternatifin belirlenmesi, hayata geçirilmesidir. Ülkenin ve ülke insanlarının gerçek, somut acil ihtiyacı budur. Bu ihtiyacın tespiti ve altının çizilmesi yıllardır içinde tutulduğumuz ekonomik, sosyal, politik durumun ve o durumun sorumlusu rejimin bizatihi **tanımı** gereğidir. O tanım, yıllardır süren soygunun ve saldırının ülkede ve ülke insanlarının hayatlarında yol açtığı onca tahribatı da içeriyor. Onun için de ANAP yönetimine, yani rejimin somutlanma biçimlerinden birine alternatif oluşturmanın yolu, evvelemirde rejimi karşıya alan bir iktidar alternatifini hedeflemekten, bunun acil gereklerini, politik koşullarını ve sonuçlarını göze almaktan geçiyor. ▶▶

Oysa görünen o ki burjuva muhalefetin ve onun gözünün içine bakan muhalif burjuva/küçük burjuva basının indinde ANAP'a alternatifi rejimin içinde aramak ve eğer orada bulunabilirse bulmaya çalışmak adeta mutadır. T.Özal ve yârânının densizliklerinden illallah diyenler -sağcısı da, solcusu da- ülkeyi ve toplumu rejime, onun çizdiği "imkân"lar ve "imkânsızlık"lar çerçevesine mahkûm görüyorlar; rejime muhalefetin sınırını o çerçeve belirliyor, kimi zaman mangalda kül bırakmayan lâfazanlıklar dışında o çerçeveye sadakat, politika yapmanın vazgeçilmez şartı belleniyor; muhalefetin işlevi salt yârânın densizliklerinden kurtulmaya indirgeniyor ve sonuçta ANAP yönetimine alternatif oluşturma hedefinin ayağı bir türlü yere basmıyor. Bu yüzden alternatif arayışının **kendisi**, bir çeşit, alternatifsizliğin fonksiyonu olup çıkmıştır. ANAP yönetiminin parlamenter ve yasal manipülasyonlarına, her bir temel hukuk devleti ilkesini çiğnemesine, yerli tekellerle yabancı finans kapitale ülkenin ve halkın çıkarlarını gözünü kırpmadan peşkeş çekmesine, tüm toplumsal ahlâki değerleri çürütüp öğütmesine karşı, doğru-dürüst, kararlı, etkin -sonuç almaya yönelik- bir muhalefetin bir türlü ayakları üstünde dikelmemesinin de nedeni budur. Rejime karşı alternatif bir iktidarı hedeflemekten ısrarla ve yöntemle kaçan sağlı/sollu muhalefet, ANAP yönetimi karşısında aciz kalmakta ve tam da bu nedenle kendi iç zaafları, bunalımlarıyla uğraşmaya sürüklenmektedir. Sonuç, muhalefetin esas muhalefet görevinden göz göre göre yan çizmesidir.

Bir örnek; muhalefet son zamanlarda ANAP yönetimini zorlayan ekonomik durumu, bu arada halkın zamlardan had dereceye varan yılgınlığını sürekli öne çıkarıyor. Muhalif çevrelerde ve basında, ekonomideki açmazın ANAP yönetiminin yakında hesabını göreceği beklentisi bir hayli yaygın. Bunun anlamı açık: muhalefet ekonomiyi olduğu kadar, tüm toplum hayatını da baştan beri felâkete götürdüğü besbelli ortada olan bir yönetimin yolunu kesmek, felâkete gidişi önlemek için inisyatifi ele almaktan çok, ülkenin ve ülke insanlarının içine düşürüldükleri vahim durumu politik sermayeye dönüştürmeye bel bağlamıştır. Politikanın içeriği bir kenara itilmiş, kalıbıyla oynanmaktadır. İlerki kuşaklar ve tarih bugünün muhalefetini böyle bir durumda ortaya çıkan fırsatı kullanamayıp harcadığı için değil, her şeyiyle muzır bir yönetimin yıllar süren mazarratını zamanında engellemenin çaresine bakmadığı, bunun hiçbir gereğini yerine getirmediği için suçlayacaktır.

ANAP'ın milletin başına sardığı belalardan kurtulmanın çaresini de yine ANAP'ta görenler, ANAP'ı "islah" olmaya, yola gelmeye çağırmaktan hiç bıkmayanlar her şeye rağmen çoğunluktadır.

Kısacası, 12 Eylül rejiminin emrivaki ürünü gözükara fırsatçılar koalisyonundan başka birşey olmayan ANAP ve ANAP yönetimi milleti çoktan canından bezdiren uygulamalarına ek yeni iddialarıyla hâlâ ayakta duruyor. Bu gidişle daha da duracak. Bıçağın kemiğe dayanmış olmasıyla ne soygunun ardı kesilir, ne de soyguncularda iştiha. Olsa olsa birbirlerine düşerler. O zaman da hangi dağda hangi ilâhların kükreyeceği bilinmedik birşey değil. Güce tapmanın, politik manevra ve iş bitiriciliğe duyulan hayranlığın, fütursuz emrivakiler karşısında tepkisiz durmanın ve her felâkete, her aşağılanmaya tevekkülle katlanmanın her şeyden ağır bastığı bir ülkede ANAP yönetimi gibi bir yönetimin kabadayılığını sürdürmemesi için bir neden görünmüyor!

Görünmediği o kadar ortada ki, ANAP'ın milletin başına sardığı belalardan kurtulmanın çaresini de yine ANAP'ta görenler, ANAP'ı ve ANAP'lıları "islah" olmaya, yola gelmeye çağırmaktan hiç bıkmayanlar her şeye rağmen çoğunlukta. ANAP'a "sivil toplum" ya da "sivilleşme" adına demokratik bir misyon vehmeden maraz ya da bön yaklaşımlar kadar, ANAP içerisinde bir "liberal kanat" arayışlarının da ardında yatan esas saik budur.

ANAP'ın farklı yerlerden gelmiş farklı unsurlardan oluşan bir fırsatçılar koalisyonu olması, o farklı unsurların fırsatı değerlendirme uğruna ANAP içinde ve milletin tepesinde pekâlâ kaynaşmalarına hiç de engel değil. Farklı yerlerden gelen farklı unsurların ANAP'ta bir araya toplanmış ve orda barınabiliyor olmaları, aralarında ayrılığın değil, birliğin ne denli ağır bastığını gösterir. ANAP tarikiyle yönetimin başına ve çevresine üşüşüp milletin kanını, iliğini emen M.Keçeciler ve taifesi türünden gericilerin aynı konumdaki "Hareketçi"lerle hayali ihracat ve teşvik ya da ihale rekabeti (ya da o rekabetin gereği kişisel/gurupsal politik etkinlik yarışı) dışında bir alıp veremedikleri mi var? Boyalı/boyasız tüm basının gedikli sevgilisi Bedrettin Dalan gibi "liberal" taslaklarının iş ve eş dost, siyaset ilişkilerinin içyüzünün görülebilmesi için şu yakın zamana kadar beklemek herhalde gerekmiyordu. O sözde liberallerin ANAP saflarında ve en önlerinde neyin nesi ve neci oldukları çok iyi bilinen Hareketçilerle ve günden güne azıtan tarikatçılerle elele ve kol kola ülkenin, halkın çıkarları tepesinde yıllardır nasıl hora tepmekte olduklarına herkes tanık değil mi? A.Kahveci, H.C.Güzel benzeri faşist ve gerici işbirlikçilerinin ANAP'ın yarı yüzüne taktıkları "liberal" ya da "ılımlı" peçesi ardında (ve 12 Eylülde başlatılan sistemli uygulamalar doğrultusunda) 80 öncesinin sinsi gericileri ve azgın faşistleriyle onların yetiştirmelerine tüm devlet kademelerinde fink atma imkânı ve güvencesi sağlandı mı, sağlanmadı mı?

Ne liberalleri? Hangi liberal kanat?

ANAP'ın hem iş bilir gericileriyle hem de iş bitirici ülkücüleriyle aralarından su sızdırmayan, ABD'de kurs görmüş "cin fikirli" eyyamcılarını her iki çevrenin de karşısında gösteren (bu arada yeri geldiğinde, mukaddesatçı "tehlike" karşısında Kemalist içgüdüler depreştiğinde, **hatta** Hareketçi faşistleri "liberal" payesiyle aklayan!) muhayyel senaryolar üretip habire kamuoyunun kafasını ütülemek Türkiye'den başka nerede, hangi alık şeytanın aklına getirdi?

Bir süredir de, T.Özal'ın yakın danışmanlığını yıllar boyu hiç sıkılmadan, gıkı çıkmadan sürdüren bir idarei maslahat ve şıklık uzmanının TRT'nin başına kondurulması üzerine hemen uyanan yepyeni iyimser beklentiler ANAP'ın başı ve sahibinin kendisini ANAP'daki "liberal kanat"ın başı ya da toplumu demokratikleştirme misyonunun sahibi sayma kuruntusunun bir belirtisi değilse nedir?

Aynısı, 1989 Cumhurbaşkanı seçiminde T.Özal'ın muhtemel adaylığı üzerine yürütülen yaygın ve ateşli spekülasyonlar için de söz konusu.

ANAP'ın başı ve sahibinin böyle bir niyeti gerçekten varsa eğer, o niyeti ciddiye almanın hangi nedenlerle ciddiyete sığmayacağını bir bir sayıp sıralamanın gereği bile yok. Kendisinin ne olduğu ve ne olmadığı cümle alemce biliniyor.

Önemli olan, böyle bir ihtimali ciddiye alıp "başka" ihtimaller karşısında, "sivil toplum" adına onaylayarak gün aşırı sayfalar dolusu yorum, tahlil döktürenlerin bu tavırlarıyla kendilerinin ne olup ne olmadıklarını ortaya koymakta olmaları! Birçokları hem ANAP'ın başı ve sahibini öyle bir makamda görüp önünde selam duruşuna geçmeye hazırdırlar hem de demokratlığı kimseye bırakmazlar. Kendilerine pek yakıştırırlar. Peki ama **onlar** demokratlığa ne kadar yakışıyorlar acaba?

T.Özal gibi bir başbakan, parti başkanı, politikacı ve kişinin cumhurbaşkanlığını olabilirlik sınırları içinde mütalaa etmek demokratlıkla bağdaşır mı, bağdaşmaz mı? Bu soruyu sormak bile bir acayip kaçıyor!

Türkiye'de demokratlar kendi gönüllerinden geçen türden bir yurttaşı her zaman o makamda göremeyebilirler. Zaten ne zaman gördüler ki? TC'nin başkanının illâ demokrat olması gerekmediğini tarih bize kanıtlıyor. Ama demokratların, demokratlığı kendilerine yakıştırdıkları sürece, o makama kimi yakıştırdıkları ayrı ve çok önemli bir konudur. O makamda gönüllerinden geçen türden birini göremeyebilirler (göremeyeceklerine de şimdiden emin olabilirler) ama **ancak öyle birini** o makama lâyık görmeleri demokrat olmanın asgari şartıdır.

T.Özal'ın Cumhurbaşkanı adaylığı üzerine yazılıp çizilenleri okudukça, söylenenleri dinledikçe insan böylesi kalem ve kelam sahiplerinin demokratlık adına neyin yakışık alacağını ve neyin almayacağını bildiklerinden enikonu şüpheye düşüyor. Ya da, bir başka deyişle, ülkenin ve ülke halkının maruz kaldığı topyekûn soygun saldırısı karşısında bir kurtuluş çaresi bulabilmek için rejimin kendisi içinde alternatif arayışından yola çıkıldığında alternatifin nerede bulunduğunu göremeyenlere, ya da görmezden gelmeyi seçenlere şaşmadan edemiyor. Ve Türkiye'de artık her şeyin, ama her şeyin olabileceği, hattâ T.Özal'ın önümüzdeki bir yıl içinde C.Başkanı adayı, hattâ Cumhurbaşkanı dahi olabileceği, bu bağlamda ve oldukça komik ve **acınılası** bir ihtimal olarak ortaya çıkıyor. ■

SBKP Konferansı:

SOSYALİZMDE DAHA İLERİYE

Konferansta Sovyetler'in devletle ilgili, ekonomik, sosyal, kültürel tüm özgül sorunların ele alınması ve çözümünde gerçekten söz sahibi olmaları sağlanıyor.

SBKP 19. Parti Konferansı dergimiz baskıya girdiği sırada toplanmış olacak. Parti Konferansı kongreler arasında Parti'nin gündemine gelen acil konuları çözmek üzere bir kollektif tartışma biçimi. Daha önce, ilki Aralık 1905'te, sonuncusu ise Şubat 1941'de olmak üzere 36 yılda 18 kez toplanan konferanslardan 13'ü Lenin'in sağlığında gerçekleşmişti.

47 yıl sonra toplanan ve her 3780 üyenin bir delege ile temsil edildiği SBKP 19. Parti Konferansı'nda ele alınacak konular ve değerlendirmeler açısından hareket noktası şu iki soruda somutlanıyor: Perestroykanın ilk sonuçları nelerdir? Devrimci yenilenme sürecinin önündeki engelleri kaldırmak, ona yeni ve güçlü bir ivme kazandırmak ve bu süreci geri dönülmez kılmak için ne yapılmalıdır?

Konferans öncesinde, 23 Mayıs 1988'de yapılan MK Plenumu'nda bu doğrultuda kabul edilen konferans tez taslakları geniş biçimde tartışmaya sunuldu. Bu taslaklar ve tartışmalarda, SBKP MK'nin 1985 Nisan Plenumu'nda şekillenen ve daha sonra 27. Parti Kongresi'nde ele alınıp geliştirilen yeniden yapılanma girişiminden bu yana geçen üç yılda edinilen olumlu ve olumsuz tecrübeler değerlendiriliyor. Sosyal ve ekonomik gelişmenin hızlandırılmasını, Sovyet toplumunun bir bütün olarak yenilenmesini ve sosyalizmin nitelik olarak yeni bir düzeye yükseltilmesini hedefleyen perestroyka sürecinin ilk sonuçlarından hareketle, daha etkili sonuçlar için önlemler öneriliyor.

Tez taslaklarında, perestroykanın toplumda temel olarak yeni bir ideolojik-politik durum yarattığı kaydediliyor, ideolojik ve politik çalışmanın teorik düzeyinin yükseltilmesi, sosyalizmin acil meseleleri üzerinde yaratıcı tartışmaların derinleştirilmesi gereğine işaret ediliyor. Tarihi olarak tek bir partinin ortaya çıktığı koşullarda, görüşlerin kıyaslanması imkânının, eleştiri ve özeleştiri mekanizmasının istikrarlı biçimde işlemesinin ve açıklık politikasının kazanımlarının pekiştirilmesinin taşıdığı önem belirtiliyor, partinin açıklık ve glasnost politikasını, geçmişin ve bugünün problemlerinin serbestçe tartışılması politikasını kararlılıkla sürdüreceği kaydediliyor.

Yeniden yapılanmanın çok yönlü gelişmeyi gerektirdiğinden hareketle bilim, eğitim ve kültür alanındaki gelişmeyle bağlantılı entelektüel ve manevi gelişme potansiyellerinin önünü tam anlamıyla açmak üzere, çeşitli önlem ve yeni örgütlenme biçimleri tartışmaya sunulurken, bilimsel ve teknolojik ilerleme sorunlarının sosyal gelişmenin genel kapsamı içinde ele alınması gereği vurgulanıyor.

Yeniden yapılanma ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması politikasının daha en başından itibaren Sovyet toplumunun demokratikleşmesi ve halkın sosyalist özyönetiminin pekiştirilmesine bağlı olduğunun altı çizilerek, geçen üç yılda ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki kazanım ve sorunların Sovyet politik sisteminde reform gereğine, toplumun geniş kesimlerini devlet ve toplum işlerinin yönetimine gerçekten çekmenin yollarını bulmak gereğine işaret ettiği belirtiliyor. Yeniden yapılanmanın Sovyet politik sistemini kişi kültü, emirle yönetim, bürokrasi, çalışan insanın yönetime yabancılaşması ve Parti ve devlet hayatında Leninist normlardan sapma ile beliren her şeyden arındırılmasını gerektirdiğine işaret ediliyor.

Yine bu süreç ışığında Sovyet toplumunun rehberi ve örgütleyici gücü olarak SBKP'nin rolünü ele alan tez taslaklarında, Parti yönetimi ile ilgili Leninist ilkelerin gelecekte ihlâl edilmesi ihtimalini bertaraf edecek güvenceleri ve siyasi mekanizmaları yaratmak gereğinden hareketle şu önerilerde bulunuluyor:

▶ Leninist demokratik merkeziyetçilik anlayışını tam anlamıyla hayata geçirmek; Parti ve devlet arasındaki ilişkilerde bunların fonksiyonlarının sınırını Leninist ilkelerden hareketle tam olarak çizmek;

▶ Temel parti örgütlerinin köklü biçimde yeniden yapılanması, parti saflarının nitelik olarak durumunun gözetilmesi ve komünistlerin öncü rollerine uygun performansının çok yönlü irdelenmesi;

▶ Edinilen tecrübeler ışığında seçimle işbaşına gelen organların oluşumunda gerçek yarışma, adaylar üzerinde geniş çaplı tartışma ve gizli oy ilkesinin benimsenmesi ve her düzeyde tüm parti komitelerinin beş yıl için seçilmesi, arka arkaya iki dönemden fazla seçilme olmaması ve üçüncü dönem için seçime katılabilmenin ancak ilgili Parti komitesi üyelerinin en az 3/4'ünün oylarıyla önceden alınacak kararla mümkün olabilmesi;

▶ Tüm parti komitelerinin seçiminde, komite üyelerinin sayısını aşan sayıda aday gösterme hakkına sahip olunması, parti komite üye ve sekreterlerinin bu yolla aday gösterilmesi, üzerinde tartışılması ve seçimi; bu yöntemin mahalle ve şehir Parti komitelerinden birlik Cumhuriyetleri KP Merkez Komitelerine ve SBKP MK'ne kadar tüm parti organları için geçerli olması;

▶ Taze güç akışını mümkün kılmak üzere iki kongre arasında MK üyelerinin kısmen yenilenme olanağının sağlanması.

Konferans'ta büyük önem taşıyan bir başka konu Halk Temsilcileri Sovyetleri'nin iktidar yetkilerine gerçek anlamda yeniden sahip olmalarını sağlayacak önlemlerin tartışılması ve düzenlemelerin yapılması. Sovyetler'in Parti komiteleri ya da idari organların gereksiz vesayetinden kurtarılarak, devletle ilgili, ekonomik, sosyal, kültürel tüm özgül sorunların ele alınması ve çözümünde gerçekten söz sahibi olmalarını sağlayacak şekilde fonksiyonları, çalışmaları ve oluşumları Lenin'in Sovyetler'e yaklaşımından hareketle tekrar ele alınıyor. Bu faaliyetlerde süreklilik ve etkililiği sağlama bakımından görev süresinin sınırlanması (beş yıl), azami görev süresi (arka arkaya en fazla iki dönem ve üçüncü dönem için 3/4'lük destek) vb. önlemler öngörülüyor.

Konferans tez taslaklarında yer aldığı üzere tartışma konuları arasında sosyalist yasallığın pekiştirilmesi; tüm etnik topluluklar arası ilişkilerin güçlendirilmesi; Anayasa sınırları içerisinde kalındığı ve sosyalist toplumun ilerlemesini tehlikeye atmadığı sürece her tür toplumsal faaliyetin tanınmasıyla ilgili formülasyonlar ve perestroykanın dış politikadaki yansımaları ve şimdiye kadar edinilen somut sonuçlar da bulunuyor. ■

◀ *Gorbaçov. Yeni düzenlemeler sonucu en fazla iki dönem daha görevde kalabilecek.*

Sendika yasalarında değişiklik

"RÜŞVET" Mİ?

Hükümet sendikal yasalardaki değişiklikleri "bir şeyler yaptık" diyebilmek için yaptı.

İşçi sınıfının en ufak bir sorununa dahi çözüm getirilmediği yaşanarak görülecek.

Hükümetin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'ya iki yıl arka arkaya verdiği "taahhüt" mektuplarının gereğini yerine getirdiğini söyleyebilmek için hazırladığı yasa değişiklikleri 2 Haziran günlü Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut, 2821 ve 2822 sayılı sendikal yasalarda yaptıkları değişikliklerle, ILO'nun istediği düzenlemelerin % 90'ını gerçekleştirdiklerini, yapılan değişikliklerin "makyajla" sınırlı kalmadığını bir "estetik ameliyat" niteliğinde olduğunu savunuyor. Ancak Çalışma Bakanı ne derse desin, hatta hatta ILO'nun haziran genel kurulunda Türkiye'ye yönelik alınacak karar ne nitelikte olursa olsun, yeni yasal düzenlemenin işçi hak ve özgürlükleri anlamında ILO ilkeleri ile uzaktan yakından bir ilişkisi yok.

▲ *Sus payını aldı. İşçiler öfkelerini Şevket Yılmaz ve diğer profesyonel Türk-İş sendikacılarına karşı yöneltebilirler.*

ILO ilkeleri bir yana, yasalarda yapılan değişiklikler Türkiye işçi sınıfına temel sendikal haklar anlamında yeni hiçbir şey getirmiyor. Tek kazanım, eğer bir "sus payı", "rüşvet" niteliğinde değilse, halen yönetici olan 2000 kadar profesyonel sendikacıya gelecek yıl yapılacak genel kurullarda yeniden seçilme hakkının verilmesi. Onda da genel olarak seçilme hakkının önündeki baraj kaldırılmadı. ANAP'lı parlamenterlerin önergesi ile sağlanan değişiklikle, gerekçesinde vurgulandığına göre, "şimdilik bir süre daha profesyonel sendikacıların deneyimine ihtiyaç olduğu için" sadece eski sendikacılara bir ek hak tanındı.

Hükümet sendikal yasalardaki değişiklikleri bir şey yapmak zorunda olduğu için, "bir şeyler yaptık" diyebilmek için yaptı. İşveren sözcüleri, hükümet sözcüleri ne kadar iyi propaganda yaparlarsa yapsınlar, konuları biraz bilenler, işin içinde olanlar, olayın tarafı olan işçi sınıfı, uygulamanın içinde işçi sınıfına hiçbir hak gelmediğini, en ufak bir sorununa dahi çözüm getirilmediğini kısa sürede yaşayarak görecek.

Hükümet yasalarda değişiklik yapmak zorundaydı. Çünkü önceki yıl ve geçen yıl, ILO genel kurullarında hesap vermekten kurtulmak, özel listeye (kara listeye) girmemek için, yürürlükteki yasaların ILO ilkeleri ile işçi hakları anlamında çeliştiği gerçeğini kabul etmiş, gereken yasa değişikliklerini yapmak üzere "taahhüt" mektupları vermişti.

Birleşmiş Milletler'in bir yaptırım gücü olmayan, ancak ülkelerin uluslararası prestijinde çok önemli rolü olan örgütü ILO için, bir hükümetin haksızlıklarını, eksiklerini kabul etmesi, düzeltme için söz vermesi tek başına önemli bir iyi niyet ölçüsüydü. Ancak geçen yıl, bir önceki yıl verdiği sözünü tutmamış olan Türk hükümeti bu anlamda önemli bir prestij kaybına uğramış, raporlarda bu anlamda en ağır biçimde eleştiri alırken, kabahatini kabul eden 2. taahhüt mektubu ile özel listeye girmekten kurtulmuştu. Aslında özel listeye girmeden de ağır bir duruma düşmüştü.

Bundan sonra, bu yılın haziran genel kuruluna yine yasalara el değmemiş olarak gitme şansı artık yoktu. İşte böylesine büyük bir uluslararası baskı ve zorunluluğa, Türkiye'de işçi sınıfı içinde ve sendikalarda yaşanan çalkantı eklenince, bir şeyler yapmak en aymaz iktidar için de kaçınılmaz olmuştu.

Sivil yönetime geçilen 1984'ten bu yana toplu pazarlık hakkını kullanan işçi sendikaları, işçilere hak kazandırmak şöyle dursun imzaladıkları her yeni sözleşme ile, enflasyon artışlarına yetişemedikleri için işçilerin daha da yoksullaşmasına yol açtılar. Bağıtlanan her yeni toplu iş sözleşmesi, işçilere ne çalışma ne de yaşam koşullarında ek haklar getirebildi. Aksine birçok hakkın daha alınmasının aracı oldu. Sonuçta bunalan işçi tabanı, sendikalardaki tavanı, profesyonel yöneticileri zorlar oldu. Bu zorlamada profesyonel yöneticiler aslında sadece yasalardan değil, kendi rahatlamaları, sendikal sapmaları ve 12 Eylül sonrasının genel moral çöküntüsü, örgüt etkinliğinin kalmamasından da kaynaklanan pek çok nedenle hiçbir iş yapamamanın başlıca sorunu olarak yasaları görüp, işçilere yasal engeli gösterdiler. Yasa değişikliği zorunluluğu, yasaların hak alımında biricik engel olduğu, yasa değişikliği istemleri bu süreç içinde bir kampanyaya dönüştü.

Sözün kısası hükümet yasa değişikliğini kabul etmekle, bir taşla pek çok kuşu birden vuracak, hem dışta hem de içteki kilitlenmeden, zorlamadan kurtuluş yolları bulacaktı. Gelin görün ki ne ANAP iktidarının ne de işverenlerin, çok sınırlı da olsa işçilere gaspedilmiş sendikal haklarından bir şeyleri geri vermeye niyetleri vardı. İşte yasa değişikliği zorunluluğunu kabul etmiş olma ile, bir şey vermeme, işçiye hak tanımama kararlılığı arasında kalan iktidarın ürünü olarak ortaya çıktı.

SHP'nin, DYP'nin daha ciddi değişiklikler için anayasadan başlayacak düzenleme yolunda yaptıkları çağrılara kulak tıkandı. Tek yanlı olarak hazırlanan değişiklik taslağı, yine tek yanlı olarak, göstermelik bazı en anlamsız değişikliklere dahi izin verilmeksizin, sadece ANAP önergeleri ve ANAP oyları ile Meclis'ten geçirilerek yürürlüğe girdi.

Özal iktidarı sadece sendikacılara rüşvet vererek, onların seçilme haklarını tanıyarak, Türkiye'deki sendikal tepkiye bir süre için ara verilmesini hesaplamış olabilir. Rahatlayan çıkarcı sendikacıların, sınıflarından öteden beri kopuk sendikacıların çokluğu göz önüne alındığında hükümetin hesabının çok yanlış olduğu da söylenemez. Ancak biz sanıldığı kadar işe yarayacağı kanısında değiliz. Yasalar değişikliği sonrası ilk gelişmeler de bu doğrultuda. Sürekli hak kaybeden işçiler, iktidarın seçimler sonrası uyguladığı ardı arkası kesilmeyen zamlarla iyice bunalmış durumdalar. Öfkeleri burunlarında. Bir de hak alma adına başlatılmış, Türk-İş'in başarılı eylemleri var. İşçiler hiçbir hak alamadan, sendikacıların haklarının kurtarılması ile bu eylemlere son verilmesini kabul edeceğe benzemiyorlar. Kullanıldıkları duygusu ile, birikimlerini, öfkelerini profesyonel sendikacılara yöneltmek üzereler.

Elbette asıl hedeflerinin gerçek haklarını gaspedenler olması gerekiyor. Ancak işçinin gücünün ilk aşamada, çıkar örgütü yöneticisine yeteceği de bir gerçek. Çıkarları açısından belki de çok yanlış sonuçları olabilir. Yine de çok akılcı, sağduyulu davranamaz, kendilerini toparlayamaz, sendikal işlev ve sorumlulukları doğrultusunda önemli adımlar atamazlarsa, yasa engelini aşan profesyonel sendikacılar, üyeleri olan işçilerin engeline takılacaklar. Önümüzdeki günler ya sendikaların etkili hak arama ya da iç hesaplaşma günleri olmaya aday görünüyor. ■

Ne işçiler inandı ne ILO

Özal'ın "kafası kopasıca sendikalar"a çatan haşin Çalışma Bakanı'ndan sonra, madenlerdeki içler acısı durumu görüp kömür yakamayacağını ifade edecek kadar "duygulu" hanım bakanı da bir ILO Genel Kurulu'ndan hüzünle döndü. Gerçi görünen köy kılavuz istemiyordu, 12 Eylül sendikal mevzuatını uluslararası sendikal normlarla bağdaştırmaya hiçbir "makyaj"ın, hiçbir "estetik ameliyat"ın gücü yetemezdi. Ama uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Genel Kurulu'na giderayak sendikal yasalarda yapılan değişikliklerle, Özal hükümeti hiç değilse "değişiklik" için geçmiş yıllarda vermiş olduğu sözü tutuyordu! Yapılan değişikliklerin yıllardır ILO nezdinde ve özellikle de uluslararası sendikal örgütler tarafından getirilen eleştiri ve talepleri karşılamakla ilgisi varsın olmasın, ne gam.

Özal hükümetinin bir "şansı" ILO'da her ülkenin sadece altına imza attığı uluslararası sözleşmelere uymakla yükümlü olması. Örneğin sendikal özgürlüklerle ilgili asgari ana esasları içeren 87 sayılı sözleşmeye Türkiye bugüne dek imza koymadığı için, mevcut sendikal mevzuatı bu sözleşmeye göre incelemeye alınamıyor. Alınsa ILO'nun yaygın deyişle "kara listesi"nden değil çıkması, burnunu dışarı uzatması dahi mümkün olmayacak. Ne ki imzaladığı sözleşmelerle ilgili ihlâlleri Türkiye'yi "sürekli izlenecek ülkeler" arasına katmaya yetiyor zaten.

Haziran ayında yapılan ILO 75. Genel Kurulu'nda, hükümet ekibinin "milletimizin ve devletimizin onuruyla kimseyi oynatmamak" için işverenlerin desteğiyle verdiği "cansiperane mücadele"ye rağmen Türkiye durumu en çok tartışılan ülkelerden birisi oldu. ILO'nun üye ülkelerde sözleşme ve tavsiye kararlarının uygulanıp uygulanmadığını izlemekle görevli olan ve Aplikasyon Komitesi olarak anılan uzmanlık organında ILO yetkililerince "Türkiye için çıkabilecek en ciddi karar" çıktı. Bu karara göre ILO'dan bir uzmanlık heyeti Türkiye'de sendikal alandaki gelişmeleri, ilgili yasa değişikliklerini, ILO'nun daha önce saptamış bulunduğu sorunlarla ilgili durumu, Türkiye'deki koşullarla ILO sözleşme ve ilkeleri arasında uyum olup olmadığını araştıracak. ILO'nun Sendika Özgürlükleri Dairesi bu çerçevedeki araştırmalarla ilgili raporlarını ILO Yönetim Kurulu'na sunacak, yıl içindeki gelişmeler periyodik olarak incelendikten sonra, raporlara ve bulgulara göre Türkiye'nin durumu gelecek genel kurulda değerlendirmeye alınacak. Türkiye'yi, "kara liste" olarak anılan özel listeye bu yıl da dahil olmaktan, 2821 ve 2822 sayılı yasalarda son anda yapılan değişikliklerin ILO uzmanlık komitelerinde zaman olmadığından yeterince incelenememiş olması "kurtardı". Ama Türkiye için alınan karar özel listede yer alan birçok ülkeye ilişkin kararlardan daha da bağlayıcı olmaktan kurtulamadı. Sonuçta biçim olarak "kara liste" dışında kalan Türkiye ile ilgili karar, içerik olarak bu listenin öngördüğü nitelikte benimsendi. Bu sonuç üzerine işveren ekibi "Türk-İş'in Türkiye'deki şartla çok iyi bilmesi ve buna göre hareket etmesi lazım geldiği"ni belirtirken, ILO "çıkartması"na işveren - hükümet - işçi üçlüsünün tam takım olarak gitmesi gerektiğini belirten bakan Aykut, Türk-İş'in diğer ikiliden farklı tavır göstermesine rağmen "onları gözetmeye, kanadımız altında tutmaya devam edeceğiz" diyerek sendikal yasalardaki değişikliklerde yansıyan hükümet- Türk-İş üst yönetimi diyalogunu hassasiyetle korudu.

Sonuç olarak, Türkiye'de yürürlükte olan sendikal mevzuatın genel kabul gören, sendikal hakların asgari sınırlarını belirleyen uluslararası norm ve ilkelerle ilgisi bulunmadığı bir kere daha tescil edilmiş bulunuyor. ILO'yu yatıştıramayan sözde değişikliklerin işçi sınıfını, sendikal hareketi yatıştıracağı zaten yok. "Dışarıya" hoş görünmek, "demokrasiye geçiş" görüntüsü çizmek için yapılan değişikliklerin "içeriye" mesajı açık: Bu rejimin işçilere vereceği en fazla budur. Ya işçilerin alacağı? ■

▲"Çok duygulu" hanım bakan. ILO'da Türkiye'nin "gururu"nu korumak için cansiperane savaştı ama...

"Esrarengiz" suikast!

Başbakan Özal'a karşı girişilen suikast olayı, toplum olarak kendimizi ne kadar tanıdığımızı, kendimize ne ölçüde vakıf bulunduğumuzu bir kere daha ortaya koydu. Herkes bir hafiye kesildi ve öyle sorular ileri sürüverdi ki, gerçek soru kayboluverdi. Suikast girişimi karanlıkta kaldı, kalmaya da mahkûm, çünkü, olay İlhan Selçuk'un da Adıgüzel cinayeti için söylediği gibi çok "esrarengiz"! Saldırıya uğrayanlar belli, saldıranlar da belli ama olay "esrarengiz"!

Halbuki, gerek bir süre önceki "Ankara oteli cinayeti", gerekse Özal'a karşı düzenlenen suikast olayı, birbirleriyle bağlantılı olmasalar bile, aynı fon üstünde gerçekleşen olaylardır. Bu fon değişmeden kalıyor, üstelik son derece aydınlık da.

O halde asıl bu arkada duran aydınlık fona bakmak gerekiyor. Bu fon ANAP'tır, ANAP'ın ifade ettiği ekonomik, siyasi ve ahlaki ilişkiler bütünüdür. Olayı ANAP'ın dışına çıkarmaya çalışan her yorum, tıpkı ANAP'lı Taşar'ın, "bu komünistlerin işidir" demesi gibi, daha baştan komikliğe mahkûmdur. ANAP'ın bir siyasi parti olup olmadığı sorusu henüz cevabını bulmuş bir soru değildir. İçinde hizipler, kanatlar, farklı zıt eğilimler barındırıyor olmasından dolayı değil, tasarlanış biçimi ve kotarılış şartları nedeniyle ANAP klasik bir siyasi parti hüviyetinde olamamıştır. Parti gibi bir işlevi bunca zaman sürdürebilmesi "iktidar" olmasıyla, daha doğrusu, ülkedeki gerçek iktidar tarafından kendisine kimi iktidar fonksiyonlarının devredilmesiyle mümkün olmuştur.

Bu durumu en iyi bilip en güzel sözlerle ifade eden de bizzat Özal'ın kendisidir. Ortada bir ANAP ideolojisi yoktur; bu 12 Eylül ideolojisi olarak zaten hazır devralınmıştır. ANAP, hiç muhalefet olmadan iktidar olduğuyla övünmektedir. Bu doğrudur da dünyada ilk örneği oluşturduğuna dair Özal'ın sözleri doğru değildir. Bir parlamento ve sivil hükümet ihtiyacı duymuş bütün faşist diktatörlük örneklerinde veya faşizmden kurtulmaya tekabül eden çıkış dönemlerinde böylesi uyduruk partiler ortaya çıkmaktadırlar. "Uydurma" ama belli bir "organizasyonun" ürünü olan bu partiler, tıpkı ANAP gibi, kendine has özellikler taşırlar.

ANAP da, bir elin parmakları kadar sayıda askerden oluşan iktidar organlarında yanyana tutulması mümkün olmayan zıt çıkarların daha geniş bir organizasyon içinde bütünleştirilmesi tasarısı olarak ortaya çıkmıştır. ANAP içindeki çatışmalar, başka formlar altında kan davasına dönüşmesi kaçınılmaz olan menfaat çatışmalarının mümkün olduğunca yumuşatılmış biçimlerinden başka bir şey değildirler. ANAP'ı bu denli geniş düşünmedikçe pek çok olay gerçekten esrar perdesine bürünmekte, Özal'ın bazan bir "liberal" gibi, bazan klasik bir faşist gibi, bazan asker, bazan sivil gibi davranması "şaşırtıcı" bulunmaktadır. Pek çok ünlü aydınımızın "kafasını karıştıran" da bu basit gerçeğin es geçilmesi olamaz mı?

Dikkatli bir günlük gazete okuru bile farkındadır ki, ANAP şemsiyesi altında pek çok yasadışı çıkar legalleşme imkanı bulmuştur. Sayılamayacak kadar çok sayıda eski hükümlü, mücrim, sicilli yurttaş karşımıza hayali ihracaatçı, senet tahsilatçısı, belediye başkanı vb. gibi kimliklerle ve ANAP bağlantısı rozetlerle çıkmaktadır. Yeraltı dünyasının iktidar dışında kalmış kesimleri bas bas bağırmaktadırlar: "Haksızlık var!" İnci Baba dahi, "ANAP olduktan sonra ben neden olmayayım" diyerek yıllardır kendi kafasındaki hükümet modellerini basına açıklamakta, parti kuramadığı, bir günlük gazete sahibi olamadığı için de bağımsız aday olmaktadır.

ANAP "paylaştırmaktadır"; ama ancak bu kadar. Kendi içindeki kavgayı bunca zaman belli sınırlar içinde tutabilmiş olması dahi başarıydı. Şimdi bu ANAP için kavganın kendi gerçek mantığına doğru geliştiği sürece girilmiştir. Bu süreç çok zengin biçimler alabilir, almaya başlamıştır da. ANAP için kavgayı siyasete, dolayısıyla ANAP'ı bir siyasi partiye dönüştürmek mümkün değildir. Her ne kadar ANAP, kendini vareden koşulların süreceği varsayımı ile kalıcı bir genel merkez binası inşasına girişmiş olsa bile, ANAP'ın dayandığı varsayımların ömrünü olmayacağı da anlaşılmıştır.

Olayın demokrasiye karşı girişilmiş bir suikast olduğu biçimindeki yorumlara gelince. Lütfen bu "esrarengiz" işlere demokrasinin adını bulaştırmayın demekten başka seçeneğimiz yok. ■

KÖKTENCİ SOL POLİTİKA

Toplumdaki bütün kesimlerin siyasi tercihlerinin TBMM'ye yansıyabileceği bir seçim sistemi ile yapılacak erken seçim bunalımdan çıkışın ilk ve en önemli adımıdır.

Altmışbeş yıldır (Cumhuriyet'ten bu yana) şu ya da bu modeller çerçevesinde uygulanan, özünde hiçbir değişikliğe uğramayan, 24 Ocak ve 12 Eylül 1980'den sonra acımasız bir sisteme dönüşen kapitalist düzen tıkandı. Yenilerde çok söylenen bir deyimle, "kendini üretemiyor". Dönemsel bunalımlar sürekliletşi, kökleşti. Sistem bir kısır döngüye dönüştü. Çözüm olarak yeniden otoriter rejim öneriliyor. Siyasal parti önderleri, hatta başbakan "Darbe olur mu, olmaz mı?" sorusunu kamuoyu önünde tartışmaya başladılar. Böyle bir yaklaşımın tartışılması bile demokratik yaşama, demokratikleşme çabalarına ters düşer. Bir darbe olmaz diye kestirip atmak da sorunun yanıtı sayılamaz. Darbenin ya da başka bir adla nitelenen otoriter düzenin yaşama geçmemesi ancak geniş halk kesimlerinin ortak direnmesi, tek bir ses halinde "hayır" demesi ile mümkündür. TBMM içersinde bir çözüm bulunması olasıdır. Örneğin ANAP'tan bir bölüm milletvekilinin katılımı ile ya da böyle bir bölünme olmadan, "Olağanüstü Hal" konsensüsü çevresinde bir ulusal koalisyonla bunalım geçiştirilmek istenebilir. Ne var ki bu yol bir geçiştirmedir. Sonuçta ciddi bir hastalığı palyatif tedbirlerle iyi etmeğe benzer. Hastalık eninde sonunda yeniden canlanır. Altmışbeş yıllık deney Türkiye halkına hangi sistemin tıkandığını, hatta hiçbir zaman gereğince işlemediğini göstermiştir. Bunalımın çözümü TBMM içersinde bulunacak bir anlamda yapay oluşumlarda aranmamalıdır.

Türkiye ne kaynaklarını israf etme ne de emekçi halk yığınlarının temel gereksinimlerini gözardı etme lüksüne sahiptir.

Çözümün yolu erken seçimden geçer. Toplumdaki bütün kesimlerin siyasi tercihlerinin TBMM'ye yansıyabileceği bir seçim sistemi ile yapılacak erken seçim bunalımdan çıkışın ilk ve en önemli adımıdır. Tek başına erken seçim bunalıma çözüm getirmek anlamına ele alınmamalıdır. Bir önce de belirttiğimiz gibi bu ilk adımdır. Gerçek çözüm sık sık tıkanan, kendini üretemeyen bugünkü ekonomik ve toplumsal modele karşı köktenci sol bir modelin gündeme getirilmesinden geçecektir. Bu noktada kendilerini sosyal demokrat ya da demokratik sol olarak niteleyen siyasal partilere önemli rol düşmektedir. Bu partilerin köktenci sol programa, bu doğrultuda geliştirilecek söylemlere açık olmaları gerekmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, emperyalizmin ve çok uluslu tekellerin etki alanında olan ekonomilerde çıkış yolu tektir: Köktenci sol modelin üretilmesi. Kuşkusuz modelin oluşturulmasından sonra bunun ezilen, sömürülen halk yığınlarına benimsetilmesi, onların ortak emeli haline getirilmesi de gözardı edilmemelidir. Yığınların bayrağını taşıyacağı bir sol söylem, işte yirmibirinci yüzyıla yönelen Türkiye'nin kurtuluşu burada yatmaktadır.

Adları ne olursa olsun bugün kendilerini sol olarak niteleyen partilerin örgütlenme modellerini yeniden gözden geçirmeleri belki de yeni modelin üretilmesi aşamasında ilk duraktır. İşçi sınıfının sözde temsil edildiği sol parti olamaz. Üyelikten, yönetim kadrolarına kadar işçiler ve diğer emekçi kesimlerin ağırlık kazanmasına yönelik yeni bir örgütlenme yöntemi bulunmalıdır. Böylece yeniden örgütlenecek sol partilerin kendilerine düşen öncülük görevini yapması mümkün olabilecektir. Özellikle üç noktada bu öncülük işlevi yoğunlaşmaktadır:

Toplumun içinde bulunduğu durumun tahlili, değerlendirilmesi açısından öncülük,

Çözümü sağlayacak sol söylemin oluşturulmasında öncülük,

Eylemde öncülük.

Bu öncülük görevini noksansız yerine getirebilmesi, yığınlarda güven uyandırabilmesi, nihayet iktidar olabilmesi için sol olduğu savını ileri süren parti üyelerinin (düz üyeden genel başkanına kadar) ödünsüz biçimde şu niteliklere sahip olması, bu nitelikler doğrultusunda düşünüp davranması gerekmektedir:

Demokrat olmak. Düşünce, basın, örgütlenme vb. gibi temel özgürlük ve haklardan en küçük bir ödün bile vermemek demokrat olmanın ön koşuludur. Siyasal örgütlenme, düşüncenin yayılması gibi konularda engelleyici bir etmen olan TCK'nın 141, 142 ve bu doğrultudaki diğer maddelerinin değiştirilmesi değil tümüyle kaldırılması, demokrat olmanın sanırım asgari şartıdır.

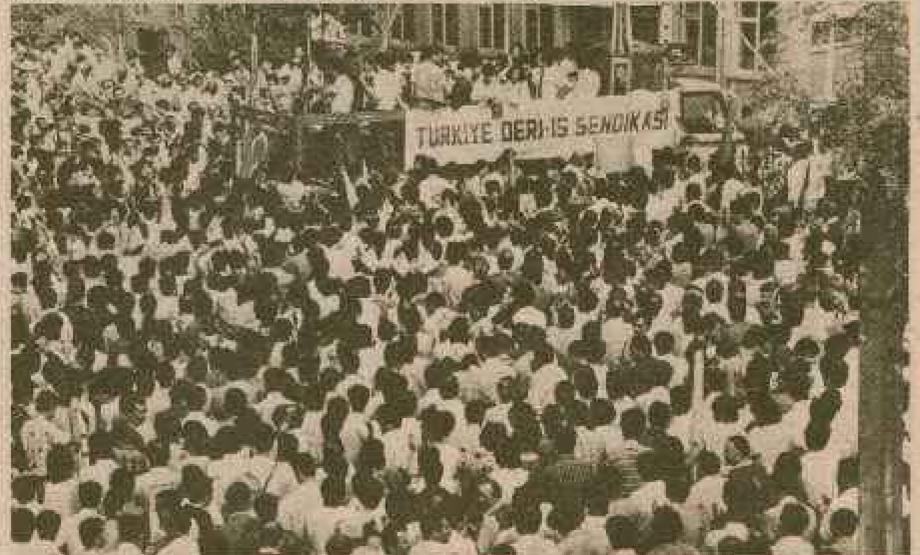
Anti-militarist olmak. Demokratikleşme sürecinde ileri evrelere ulaşabilmemiz için bu da vazgeçemeyeceğimiz bir niteliktir. Askeri örgütlere toplumun sorunlarını tek çözebilen gibi bakmanın, onları kurtarıcı gibi algılamanın ülkeyi bir yere ulaştırmadığı, hiçbir problemi çözmediği, üstelik yeni ve daha karmaşık sorunları gündeme getirdiği artık iyice öğrenilmiştir.

Anti-şoven olmak. Bu nitelik çok açık. Etnik ayırımcılığa son. Bölgeciliğe son vb... Sol söylemde insanlar eşittir, kendilerini hem fiziki anlamda hem de kültürel anlamda büyüterek, geliştirerek yaşama hakkına sahiptirler.

Anti-tekelci olmak / anti-kapitalist olmak / anti-emperyalist olmak.

Sürekli bunalımların kaynağı olan ve bugün gene tıkanan kapitalist ekonomik düzenin herhangi bir modelinin çözüm olmadığını bilenler için anti-kapitalist bir tavır içersinde olmak, kapitalizmin türevleri olan tekelci yapı ile, emperyalizmle mücadele etmek doğal bir davranıştır. Bu konuda çeşitli uzlaşmacı modellerle zaman harcamak kısır döngünün aşılmasını engeller, kamu oyundan gerçek çözümleri gizlemekten başka bir şeye yaramaz.

Önerilecek çözümlerde köktenci olmak. Bugün karşı karşıya kalınan sorunların geçici, temele inmeyen reçetelerle çözülebileceğine inanmak saflık olur. Her gün artan yaşam pahalılığı, bozulan gelir dağılımı, acımasız kapitalizmin simgesi olan servet dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik kapitalizmin önerileri doğrultusunda düzeltilemez, halledilemez; sermayenin siyasal iktidarına son verilemez, yapay demokrasiden gerçek demokrasiye geçilemez, dış borçlar konusunda halkın çıkarlarına uygun bir ödeme planına erişilemez... Bütün bu nedenlerle kapitalist olmayan bir modelin önerilmesi, benimsetilmesi ve nihayet yaşama geçirilmesi tek kurtuluş çaresidir. Böyle bir modelde ise tüm öne-

▲*Bir temel hak. İşçilerin örgütlenme ve bir mitingde olduğu gibi düşüncelerini ifade etme özgürlüğü olmadan demokrat olunamaz.*

tiler köktenci olmak durumundadır.

Olaylara sınıf gözlüğü ile bakmak. Önce şu noktayı daha bir açık kılalım: Bugünkü ekonomik, sosyal politikalardan, kurulmak istenen ya da kurulu düzenden kimler memnun? Bu sorunun açık bir yanıtı vardır: **Sermaye.** Kabul etmek gerekir ki ulusal nitelikli burjuvazi bile artık bu modeli tutmamaktadır. Çünkü modelin işleyişinde kendi çıkarını en üst düzeye çıkaracak hiçbir mekanizma mevcut değildir. Bu nedenle sol köktenci modelin oluşturulması sırasında sol siyasi partilerle aydınların işçi sınıfının gözlüğü ile olaylara bakması, onları değerlendirmesi zorunludur. Bugün uygulanmakta olan model çok uluslu tekellerin, şirketlerin, onların yurt içindeki uzantıları olan tekeller ile TÜSİAD, Odalar Birliği vb. gibi kurumların önerileri doğrultusunda meydana getirilmişse, karşıt seçeneğin modeli de işçi sınıfının önerileri yönünde yapılacaktır. Kuşkusuz memurlar, küçük üreticiler gibi diğer emekçi halk kesimleri de böyle bir programın hedef grupları içersinde olacaklardır.

Özetlersek toplumcu, ilerici, emekçi kesimleri kapsayan, işçi sınıfının öncülüğü ile bayraklaşan bir program sol'un önerisi ve söylemini meydana getirecektir.

Toplumsal refaha ulaşmayı hedefleyen böyle bir programda öncelikleri ana konuları itibarıyla şöyle sıralamamız mümkündür:

Sanayileşmeye ağırlık veren bir yatırım programı;

Gelir ve servet dağılımındaki adaletsiz yapıyı düzeltmek;

İşsizliği önlemek, ülkenin en zengin doğal kaynağı olan işgücünden azami yararlanmanın yollarını bulmak, yaşama geçirmek;

Pahalılıkla savaşım;

Uluslararası ekonomik işbölümünde daha üst sıralara ulaşmak;

Dış ve iç borçlanma için emekçi kesimlerin yararına bir ödeme programını saptamak, bu programın hem ulusal hem de uluslararası düzeyde gerçekleşmesini sağlamak;

Eğitimde, sağlıkta, kültürde, konut sorununda, kamu ulaşımında etkinleşmek ve metalaşmaya son verecek tedbirleri almak...

Sayılan bu öncelikli hedeflere başkalarını da eklemek mümkündür. Ama neyi eklersek ekleyelim ortaya atacağımız yeni amaçlar bu saydıklarımızın birinci ya da daha üst dereceden türevleri olacaktır.

Köktenci sol programları yaşama geçirecek (kısa dönemde etkin bir biçimde kullanılabilecek) üç aracı daima gündemde tutmamız gerekecektir:

i- Piyasa ve plan arasında kesin tercihin yapılması, etkin bir planlama dönemine girilmesi. Bugüne kadar sağ sürekli olarak planlı ekonominin ülke için yararlı olamayacağını, tek yolun piyasa mekanizmalarına güvenmek olduğunu yinelemiştir. Ne yazık ki bu koroya birçok düşünce adamı, hatta solda görünen aydın da katılmıştır. Bu nedenle piyasa ve plan arasında niye planın tercih edildiğinin ve nasıl bir planın özlemlendiğinin anlatılması gerekmektedir. Ekonomide hangi mal ve hizmetin, kimin tarafından, nasıl, kimin için ve ne kadar üretileceği sorunu can alıcı bir noktadır. Kapitalist ekonomi politiğin söylemine göre bu yaşamsal soruların yanıtını en etkin biçimde piyasa mekanizması verebilmektedir. Piyasada egemen olan kârın azamileştirilmesi eğilimi bir anlamda gizli bir el gibi sözünü ettiğimiz soruların yanıtını vererek hem ürünlerin en etkin düzeyde üretilmesine hem de üretim kaynaklarının etkin biçimde kullanılmasına neden olmaktadır. Kabul etmemiz gerekir ki bu soyut ve kuramsal bir yaklaşımdır. Hiçbir dönemde ve hiçbir piyasada gerçekleşmemiştir. Özellikle tekelci aşamada artık piyasa mekanizmalarının etkinliğinden söz edilemez. Kapitalist düzen hem insanların yaşamsal gereksinimlerini karşılamakta hem eldeki kaynakları israf etmeden kullanmakta başarılı olamamıştır. Yani piyasa bu soruların çözümünü geniş yığınları tatmin edecek biçimde değil, bir avuç tekeli, sermayedarı hoşnut edecek şekilde çözmüştür. Bu nedenle piyasa mekanizması her şeyi doğru çözer türküsüne kendimizi kaptırmamamız gerekir.

Türkiye ne kaynaklarını israf etme ne de emekçi halk yığınlarının temel gereksinimlerini gözardı etme lüksüne sahiptir. Bunun içindir ki ekonominin yukarda sıraladığımız ana sorularını plan aracılığı ile çözmenin doğru olacağına inanmalıdır. Elimizdeki sınırlı kaynakların israf edilmemesi için, Hitler döneminden beri sorulan "tank mı-tereyağ mı" gibi çarpıtılmış bilmecelerin tereyağ, ekmek, et, süt gibi temel gereksinim malları lehine yanıtlanması için piyasanın düzenleyici görevini plana bırakmamız gerekir. Kuşkusuz merkezden Van'da ne kadar yumurta üretilip yerel piyasaya arzedileceği sorusunu yanıtlama yoluna gitme fantazisine sahip değiliz. Olmamamız da doğru olur. Buna karşın demir-çelikten basmaya kadar ana mallar içersinde neyin, ne kadar üretileceği, hangi alanlara yatırım yapılacağı etkin ve demokratik bir planlama ile belirlenmelidir. Kıt kaynakların gereksinim sıralamasında en arkada gelen mal ve hizmetlere yatırılması ancak böyle engellenebilir. Diğer yandan yatırım ve tüketim mallarına yönelik yatırımlar arasında, büyümeyi azamileştirecek oransal denge de gene plan yöntemiyle saptanabilir. Sermaye birikiminden kaynak kullanımına, belirli ücret mallarının arzedilecek miktarından, tüketimin yönlendirilmesine kadar plan en etkili araçtır.

Ücret mallarında, tesbit edilecek bir gereksinim sıralamasına göre, gittikçe artan sayıda mal ve hizmetin fiyatını sabitleştirici önlemler de gene plan aracılığıyla yaşama geçirilebilir. "Acil Program" diye isimlendirilecek bir plan gereğince, eldeki ithal olanakları da sonuna kadar kullanılarak öncelikli ücret mallarının her yıl belli bir bölümünün arz miktarı artırılıp fiyatları (en azından) sabitleştirilebilir.

ii- Bireylerin elindeki atıl fonların harekete geçirilmesi, plan hedefleri doğrultusunda kullanılması, gelir dağılımındaki adaletin sağlanması için etkin bir vergi reformunun, öncelikle servet ve rantlar üzerinde yaratılan kıymetlerin kamu denetimine yöneltilmesi için zorunlu düzenlemelerin yapılması gene böyle bir programın temel önerilerinden olmalıdır.

iii- Ülkedeki birikimin ve finans kurumlarının denetlenebilmesi için bankalar ve dış ticaretin kamu yönetiminin bütünüyle içersine alınması, hatta duruma göre kamulaştırılması da gene bir öneri olarak programda yer almalı, konunun tartışılma olanağı yaratılmalıdır.

iv- Eğitim, sağlık, toplu ulaşım, konut ve kültür gibi toplumsal tüketimin ana kalemleri kamulaştırılmalıdır. Yoksa yıllarca (Galbraith'in örneğinde olduğu gibi) deodorant mı konut mu sorusunu kendi kendimize sorup gideriz...

Böyle bir sol söylemin temel önerileri yukardaki gibi sıralanabilir. Bunlara eklemeler olabilir, ama tek çıkar yolun yani çözümün antikapitalist bir modelden geçtiğini akıldan uzak tutmadan yapılmalıdır bunlar. Yoksa yoksullaşan yığınların demokrasiden uzaklaştırılmasının, sözde yapay çözümler çevresinde oyalanmasının sonu gelmez. Yakın gelecekte sol oldukları savını ileri süren tüm siyasal partilerin böylesine bir program üzerinde açık olmaları şarttır. İkircikli, şimdi daha yumuşak bir geçişi sağlayalım da gibi yan çizmeler hastalığı kronikleştirmekten başka bir şeye yaramaz. Böyle bir programın yaşama geçmesi için demokrasi yolunun sağlamca döşenip açılması gerekir. Bu da bir başka söylemin konusu olacaktır. Ne var ki ülkede noksansız bir demokrasiden yana, artı düşünceleri, kaypak tavırları kapsamayan bir birlikteliğin kurulması sanırım ilk adım olacaktır. ■

BİRLİĞE DOĞRU...

TİP-TKP-TSİP'in birliği ile önemli merhale katedilmiş olacak ama nihai birlik yolunda atılacak önemli adımlar kalacaktır. Bu birleşme daha geniş birliklere hizmet edecek geçici bir olgudur

16 Haziran 1988 tarihinde birleşme sürecinde oldukları bilinen üç işçi sınıfı partisi bir ortak açıklama yayınladı. TSİP-TİP ve TKP'nin ortak açıklamasında aralarındaki birlik sürecinin geri dönülmez bir noktada olduğu belirtiliyordu. Federal Almanya muhabirimizden söz konusu partilerin sorumlularıyla birer söyleşi yapmasını istedik. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz ve TİP-TKP adına Mehmet Karaca ve Osman Sakalsız sorularımızı yanıtladı. Bu söyleşileri ve üç partinin ortak açıklamasını yayınlıyoruz.

Kaçmaz: Yeni bir program hazırlayacağız

▶ Birlik görüşmelerinin bulunduğu aşamayı ve nasıl bir perspektif öngördüğünüzü kısaca açıklar mısınız? Bu perspektifte belirleyici ögeler nedir?

TBKP adı altında birleşme noktasına gelmiş olan TİP ve TKP ile birlik görüşmelerine Mayıs 1988 başında başladık. Bu toplantı sonucunda pek çok konuda ortak görüşlere sahip olduğumuzu tespit ettik. Aynı ideolojik çerçeve içinde yer aldığımız için de böylesi doğal. Buna rağmen bazı konularda farklı yaklaşımlara sahip olduğumuzu da belirledik. Bu farklılıklar başlıca, **"günümüz Türkiye'si'nde işçi sınıfı partisinin sahip olması gereken parti programı"** ve **"yasal siyasi arenadan yararlanma"** konularındaydı. İlk tur görüşmelerimizde bu ayrılıkları giderecek yoğunlukta bir çalışma yürütmemiz mümkün değildi. Ancak saydığım konulardaki görüş farklılıklarımızı giderebileceğimiz inancını koruduğumuz için Haziran ayının ortasına doğru yeniden biraraya geldik. Ve bu sefer gördük ki, gerçekten de bazı görüş farklarını gidermemiz, yahut uyumlaştırmamız mümkün. Örneğin "yasal parti ve yasallaşma" konusunda böyle oldu. Ben birlik perspektifinin olumlu doğrultuda hızlı bir gelişme göstereceği kanısındayım. Ve bu süreçte de kurtuluşu sosyalizmde gören işçilerin, emekçilerin, tarafsız solcuların, ayrıca birlik kapsamındaki partilerin tüm üye ve sempatizanlarının birliğe verdikleri değerin ve önemin, birleşmeye duydukları özlemin en belirleyici öge olacağını düşünüyorum.

"Ben birlik perspektifinin hızlı bir gelişme göstereceği kanısındayım. Bu süreçte tüm sosyalistlerin birliğe verdikleri değer ve önem belirleyici olacaktır."

▶ Görüşmeleri ve birlik perspektifini Türkiye işçi sınıfı hareketinin siyasi birliğinin sağlanması süreci (siyasi birlik kapsamındaki tüm diğer örgüt ve kişiler) açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Biz baştan beri siyasi birlik için ülkemizdeki tüm Marksistleri bünyesinde toplayacak bir partiyi öngördük. Tabii kendine "Marksist" diyen herkesi kastetmedik bununla. Çünkü kimi sözde Marksistler var ki, onlarla aramızdaki bazı görüş ayrılıklarını gidermek ya da uyumlaştırmak mümkün değil. Zaten bu yüzden onlar da kendi bildikleri yolda gidiyorlar.

Kaldı ki doğal olanı da, aralarındaki görüş farklılıklarını uyumlaştırabilecekleri inancında olanların biraraya gelmeleridir. Bana göre birleşme sürecindeki bizlerin dışında da, aynı çatı altında olabileceğimiz, dahası olmamız gereken daha başka Marksist partiler, çevreler ve kişiler var. Dolayısıyla onların da en geniş birlik sürecine katılmalarını sağlamak gerekiyor. Biz birlik çerçevesinde gördüğümüz ve yakın ilişkiler içinde bulunduğumuz bazı partileri ve kişileri daha başlangıçta şu andaki birleşme sürecine ilişkin olarak bilgilendirdik, kendilerinin görüşlerini istedik. Onlar da bu girişimi olumlu bulduklarını belirttiler.

Bütün bu dediklerimden çıkan sonuç, mevcut süreç birleşme ile noktalansa dahi siyasi birliğin tamamlanmış olmayacağıdır. Bu birleşme ile siyasi birlik doğrultusunda önemli merhale katedilmiş olsa bile - ki öyle olacaktır- yine de nihai birlik yolunda atılacak önemli adımlar kalacaktır. Bu nedenle ben bu birleşmeyi de daha geniş birliklere hizmet edecek geçici bir olgu olarak değerlendiriyorum.

▶ Ortak açıklamada yer alan "programatik ve örgütsel biçimlenis üzerine başlatılacak çalışma"nın çıkış noktası ne olacak? Birleşik parti programının oluşumu ve içeriğine nasıl yaklaşıyorsunuz?

Parti programı anlayışı noktasında aramızda farklılıklar var. Biz "TBKP program tasarısı"na ilişkin değerlendirmelerimizde bu ayrılıkları dile getirdik. Şimdi yapacağımız işlerden birisi bu ayrılıkları gidermek. Onun için de önümüzdeki günlerde yoğun bir çalışma içine gireceğiz. Önce programatik ögelere esas alınacak ana ideolojik konular üzerinde çalışacağız. Bu ön çalışmalarda mesafe katettikçe, paralel olarak birleşik parti için yeni bir program hazırlayacağız.

▶ Yasallaşma ve yasal parti konularını nasıl ele alıyorsunuz? Nasıl bir süreç öngörüyorsunuz?

Bana göre günümüzde Marksistlerin en hayati meselelerinden birisi yasal siyaset arenasının değerlendirilmesi. Her vesilesi düştükçe bu görüşümü dile getiriyorum.

Bugün Marksistlerin yasal bir partiden yoksun olmalarının çeşitli sebepleri var. Bunlardan birisi mevcut rejim ve onun hukuki çer-

▲ *Ahmet Kaçmaz. "Farklı politikaları uyumlaştırmak gerek."*

Ortak Açıklama

TİP-TKP ile TSİP tarafından 7 Mayıs 1988 tarihinde yapılan ortak açıklamada öngörüldüğü gibi, taraflar 13, 14 ve 15 Haziran 1988 günleri birlik görüşmelerini sürdürmüşlerdir. Birleşme sürecinin geri döndürülmez bir noktada olduğunu saptayan partilerimiz bu süreci hızlandırmak ve sonuca vardırmaktaki kararlılıklarını ortaya koymuşlardır. Taraflar birliğin programatik ve örgütsel biçimlenişi üzerine başlatılacak çalışmayı plana bağlamışlardır.

Partilerimiz işçi sınıfının tarihsel misyonuna bağlı olarak birleşik partinin işlevsel ve etkin olabilmesinin, onun günümüz koşullarına yanıt veren çağdaş, demokratik ve kitlesel bir parti niteliği kazanması ile ilişkili olduğu, işçi sınıfı siyasetinin özgür yasal çalışma yürütebilmesinin bu bakımdan özel bir önem kazandığı saptamasında birleşmektedir.

Görüşmelerde ele alınan diğer bir önemli konu olan yasallaşma ve yasal parti sorununda, partilerimiz her iki amaç için çalışmanın, birbiriyle çelişmeyen ve birbirini tamamlayan bir tarzda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülmesini destekleyeceklerini açıklamışlardır.

Partilerimiz güncel konularda ortak politikalar geliştirmeye, var olan politikaların uyumlaştırmaya ve somut işbirliğini başlatmaya yönelik adımlar atmayı kararlaştırmışlardır. ■

16 Haziran 1988

çevesi. Bu rejim Marksist partileri yasaklıyor, onların yasala çıkmalarına izin vermiyor. Bu nedenle de yasaklı sol partilerin yasallaşma hakkı uğruna mücadele vermek bir demokrasi görevi oluyor.

Bu madalyonun bir yüzü. Rejim Marksist partileri yasaklıyor ama bir de Marksizmin, sosyalizmin toplumda edinmiş olduğu yer var, **toplumsal meşruiyet** var. Bu faktör de Marksistlerin yasal bir parti oluşturmalarına imkân sağlıyor. Dolayısıyla günümüz şartlarında yasal siyaset arenasından yararlanmanın en **feasable** yolu, tüm Marksistlerin elbirliğiyle yasal bir parti oluşturmaları şeklinde somutlanıyor.

Burada işaret edeyim ki, yasal parti kuruluşu girişimi yasallaşma mücadelesinin de daha geliştirilmesine hizmet eder. Çünkü yasal parti kurmak için girişimde bulunmak, bunun oluşturulması çalışmalarını yürütmek, Marksistlerin örgütlenmelerinin fiilen hayata dökülmesi demektir. Bunun da somutu, yasal parti çalışmalarında yeralanların 141 ve 142'ye karşı yoğun bir mücadele vermeleridir. Çünkü 141-142 hem parti oluşturma girişimlerinin önündeki başlıca engeldir, hem de kurulduktan sonra partinin tepesinde -eğer henüz kalkmamışsa- Demokles'in kılıcı olmaya devam edecektir. Ama unutmayalım ki, esas olan toplumsal meşruiyettir. Bu nedenle 141 ve 142 varken bile Marksistlerin yasal parti oluşturmaları pekala mümkündür.

Ayrıca yasal parti girişiminde yer alanlar yine doğal olarak, yasaklanmış sol partilerin yasal çalışma hakkını savunurlar. Çünkü mevcut rejimde benzeri bir durumla kendilerinin de karşılaşmaları pekala olasıdır.

Yasal partinin bence en önemli avantajlarından birisi, mevcut şartlarda tüm Marksistlerin biraraya gelmeleri için **en elverişli vasatı oluşturmasıdır.** Tabii siyasi birliğin en kapsamlı olarak böyle çözümlenebileceğini söylemek için daha vakit çok erkendir. Çünkü ideolojide, Marksist çerçeve dahilinde kalmak üzere **çeşitlilik içinde uyumlaşmanın** uzunca bir süre alacağı bellidir. Dahası bu partinin her şart altında çalışmaya yetenekli bir işçi sınıfı partisi haline gelmesi de, hem demokratik hak ve özgürlükler mücadelesinde hatırı sayılır mesafeler katedilmesine hem de partinin bu süreç boyunca vereceği imtihana bağlı olacaktır.

▶ Yine ortak açıklamada yer aldığı üzere, "güncel konularda ortak politikalar geliştirmek, var olan politikaları uyumlaştırmak" açısından nasıl bir yaklaşım, bir ortaklaşa tutum öngörüyorsunuz?

Bu konuda bir hayli tecrübemiz var. Ayrı partiler halinde iken biraraya gelip ortak politikalar belirleyebildik, var olan kimi politikalarımızı uyumlaştırdık. Şimdi birleşme süreci içinde olmamızın bu konuda daha da kolaylık sağlaması doğaldır. Evet, kimi politikalarda aramızda ayrılıklar, farklı görüşler mevcut. Ama ben varolan ve hepimizi çerçeveleyen ideolojik muhtevanın, farklı politik görüşlerimizi uyumlaştıracağı kanısındayım. Hem, Marksist çerçevede kalmak şartıyla çeşitliliğin sağlayacağı fikri zenginliğe birincil değer veriyorsak, bunun siyasetteki somutu farklı politikaları uyumlaştırmak değil midir? ■

Karaca ve Sakalsız: Çok olsun hepimizin olsun!

▶ Birlik görüşmelerinin bulunduğu aşamayı ve nasıl bir perspektif öngördüğünüzü kısaca açıklar mısınız? Bu perspektifte belirleyici öğeler nedir?

TİP-TKP ile TSİP arasındaki birlik görüşmeleri bugün yeni bir aşamaya girmiştir. Bu aşamanın özellikleri arasında şu noktaları sayabiliriz: Partilerimiz artık tek bir parti çatısı altında birleşmek üzere görüşmelerde bulunmaktadırlar. Bütün taraflar bu görüşmeleri birliğin noktalanmasına kadar sürdürmek konusunda kararlı olduklarını ifade etmişlerdir. Üçüncüsü ve herhalde en önemlisi, partilerimiz çağdaş bir komünist partisi, demokratik ve kitlesel bir işçi sınıfı partisi anlayışında birleşmişlerdir. Partilerimiz "Az olsun, bizim olsun" anlayışında değildirler. "Çok olsun, hepimizin olsun"... Artık kamuoyu önüne böyle bir birlik anlayışı ile çıkıyoruz. Yalnızca bu bile, birlik sürecini geri dönülmez kılmak için yeterli bir koşuldur. Parti üyelerimiz, sol ve demokratik çevreler de bizden birliği sonuçlandırmamızı beklemektedir.

▶ Görüşmeleri ve birlik perspektifini Türkiye işçi sınıfı hareketinin siyasi birliğinin sağlanması süreci (siyasi birlik kapsamındaki tüm diğer örgüt ve kişiler) açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

TİP ve TKP arasındaki birlik süreci bize şu gerçeği daha açık gösterdi; Yakın ve samimi bir diyalog ve sorunları çözme yönünde iyi niyet olduktan sonra sol güçler arasında aşılmayacak duvarlar yoktur. Herhangi bir dogma adına bir sol grubu "hareketin dışına itme" ye kimsenin hakkının bulunmadığını artık anlamak gerekiyor. Biz de eski anlayışımızı değiştiriyoruz. Öte yandan partilerimizin birleşme süreci komünist hareket üzerindeki yasağın kalkmasının gündeme geldiği bir döneme rastlıyor. Eğer işçi sınıfının partisine özgürlük olsaydı geniş Marksist örgüt, çevre ve kişilerin katılımıyla yasal parti hemen bugün kurulabilirdi. Biz çağdaş bir komünist partisinin sıralarında yer alabilecek ve Marksist teori, Marksist politika ve Marksist parti sorunlarını tartışan herkesin bugün politik örgütlenme özgürlüğü için mücadeleyi yükselteceğinden şüphe etmiyoruz. Bütün bu çevrelerin partilerimiz arasındaki birlik görüşmelerini olumlu değerlendireceklerine inanıyoruz.

◀ Mehmet Karaca. Birlik sürecinin ideolojik temeline önem veriyor.

▶ Ortak açıklamada yer alan "programatik ve örgütsel biçimleniş üzerine başlatılacak ▶▶

▶ *Osman Sakalsız. Eski anlayışlarını değiştiriyorlar.*

çalışmanın çıkış noktası ne olacak? Birleşik parti programının oluşumu ve içeriğine nasıl yaklaşıyorsunuz?

Partilerimiz birlik sürecinin ideolojik temeline büyük bir önem veriyorlar. Bu temeli yaratıcı Marksizm ışığında oluşturmayı amaçlıyoruz. Bu amaçla ortak bir teorik çalışma yürütmeyi planladık, ama elbette "hurufi" yöntemler bizim çalışmamıza yabancı olacaktır. 20'li, 30'lu yıllardan sonra komunist hareketin önünü tıkayan sekter ve dogmatik yaklaşımların eleştirisi ve 1980'li yıllarda Türkiye ve dünya koşullarındaki önemli değişikliklerin analizi programatik çalışmamızın çıkış noktası olmalı diye düşünüyoruz. Marksist tartışmanın güncel düzeyinden hareketle günümüz koşullarına cevap getiren, temel amacımız sosyalizmi ve bugünkü durumdan çıkarak bizi oraya götürecek yolun temel doğrultusunu içeren bir program oluşturmayı hedeflemeliyiz. Parti anlayışımızı da aynı mantıkla yenilememiz gerekiyor. Marksist teori temelinde bir pluralizme sahip gerçekçi bir politika ve azami bir eylem dinamizmi oluşturmaya yetenekli, tartışan, canlı ve enerjik bir parti istiyoruz.

"Partilerimiz az olsun, bizim olsun anlayışında değildirler. Kamuoyu önüne çok olsun hepimizin olsun anlayışı ile çıkıyoruz."

▶ Yasallaşma ve yasal parti konularını nasıl ele alıyorsunuz? Nasıl bir süreç öngörüyorsunuz?

Kanımıza göre, TİP-TKP ile TSİP'in yasallaşma ve yasal parti hakkındaki görüşleri eğer birbirini dışlayan seçenekler olarak ele alınmazsa bu iki yaklaşımın ortak noktalarını içeren bir senteze ulaşmak olanaklıdır. Elbette bu sentez işçi sınıfı hareketinin ülkede bugün kazanmış olduğu meşruiyeti, komünist hareket üzerindeki yasağın kaldırılması yönünde kamuoyunda giderek güç kazanan eğilimi hesaba katmalıdır. Genel sekreterlerimiz Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'ya karşı açılan davanın haksız ve çağdışı bir nitelik taşıdığı konusunda demokratik güçlerin ortak bir görüşe varmaları da bu eğilimi yansıtmaktadır. Davanın iddianamesi, Türkiye'nin demokratikleşmesine kapıyı kapamak isteyenlerin komünist hareket üzerindeki yasağı hangi ilkel bir zihniyetle sürdürmek istediklerini çok açık gösteriyor. Yasal parti kurmayı amaçlayan tüm Marksist örgüt, çevre ve kişiler 141. ve 142. maddelerin kaldırılması ve tüm yasaklı partilerin serbest bırakılması için mücadele ettikleri ölçüde kendi örgütlenme özgürlüklerini elde etme yolunda da ilerlemiş olacaklardır. Sosyalist Parti'ye konan engellemelerin kalkması, Toplumsal Kurtuluş dergisi çevresinden gözaltına alınanların serbest bırakılması, Sargın, Kutlu ve tüm politik tutukluların özgürlüğüne kavuşması yasal bir komünist partisinin kurulmasını da kolaylaştıracaktır. Partilerimizin yukardaki amaçlar doğrultusunda en geniş Marksist çevrelerin hareket- kampanya girişimlerini destekleyecekleri doğaldır.

▶ Yine ortak açıklamada yer aldığı üzere, "güncel konularda ortak politikalar geliştirmek, var olan politikaları uyumlaştırmak" açısından nasıl bir yaklaşım, bir ortaklaşa tutum öngörüyorsunuz?

Partilerimiz birlik görüşmelerini sürdürürken gelişen olayların dışında kalmamalı, öte yandan bu olaylar karşısında farklı değil ortak politikalar geliştirmeye çaba göstermelidir. Bu çaba aynı zamanda yürütülen ortak ideolojik çalışmaya da bağlı olarak var olan politikalarımızı uyumlaştırmaya olanak sağlayacaktır. Diğer sol güçlerle ilişkilerimizi geliştirmek için gerçekleştirilecek ortak ya da paralel girişimler böyle somut bir işbirliği alanı için örnek gösterilebilir. ■

Selçuk Çalhan

İŞÇİLER VE SOL PARTİ

Legal siyasi örgütlenme hem sendikal harekete bir ivme kazandıracak hem de işçi sınıfı ve emekçilere güven verecektir.

Yasal sol partiye ilişkin tartışmalara ışık tutmak için işçilerle bir dizi söyleşi yapacağız. Amacımız, işçilerin de sol parti üzerine düşüncelerini alabilmek.

Bu sayımızda MESS'e karşı toplu iş sözleşmesi hazırlıkları içinde olan metal işçileriyle görüştük:

İşçiler sol partiyi destekliyor

Altı yıllık işçi olan Süleyman Yılmaz 1984'ten beri Urgancılar fabrikasında çalışıyor. Bağımsız Otomobil-İş sendikasının işyeri temsilcisi olan Süleyman Yılmaz sol parti ile ilgili sorularımızı şöyle yanıtladı.

▶ Sol Parti konusunda düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Yasal sol parti kurulmalı mı derken 12 Eylül öncesini ve sonrasını iyi değerlendirmek gerekir. 12 Eylül'den önce birçok sol örgüt ve kısıtlı da olsa bir burjuva demokrasisi vardı. Kitleler politize olmuştu. Ancak sol güçleri toparlayacak merkezi bir otoritenin olmaması politize olmuş kitleyi etkili bir mücadeleden alıkoyuyordu. 12 Eylül'le birlikte kitleler üzerinde büyük bir terör estirildi. Tüm emekçi kesim yılgınlığa itilerek politikadan soğutulmaya, uzaklaştırılmaya çalışıldı. "Sol" kesim öcü olarak gösterildi. Bunun ortadan kaldırılmasının yolu solun legal siyasi örgütlenmesiyle mümkün.

Legal siyasi örgütlenme hem kitlelerin üzerindeki depolitizasyon havasını kıracak hem sendikal harekete bir ivme kazandıracak hem de işçi sınıfı ve emekçilere güven verecektir. Bu nedenle sol parti acil bir gerekliliktir.

▶ Kurulacak partinin yapısı nasıl olmalı?

Bence devrimci-demokrat nitelikte olan ve bugünün olumsuzluğunu yıkmaya kararlı ve inançlı herkesi kapsamalı sol parti. Bunu daha özele indirgersek aydınların, işçilerin, memurların, köylülerin ve esnafın içinde yeraldığı bir yığın örgütü olmalıdır. Yani en geniş anlamda toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir parti olmalıdır.

▶ Bugün SHP sol kesimde yer aldığını savunan ve toplumun tüm kesimlerine seslendiğini ileri süren bir parti. Böyle bir parti varken yeni bir sol parti gerekli mi?

SHP özünde bir burjuva partisidir. Bu nedenle de bu düzenin özüne yönelik herhangi bir eylem yapması, dönüştürücü olması söz konusu değildir. Olsa olsa sol görünüp veya gösterilip kitleleri oyalama uyutma politikası güden bir yapıya sahiptir. İşte sol parti burada gerekli. Kitleleri doğru yollara kanalize edecek, işçi sınıfı bilincini, sosyalizmi kitlelere en doğru ve en sağlıklı şekilde iletecek ve onları belli bir potada eritecek bir örgütlenme şarttır. Özellikle de bu dönemde.

▶ Daha önce devrimci demokratlar da bu partiye dahil olabilir demiştiniz. Şimdi sosyalistler diyorsunuz. Birleşme noktaları ne olacak?

Sol parti konusunu düşünürken 12 Eylül'ün getirdiği sorunları gözardı etmemek gerekir. Kitleler üzerindeki yılgınlığı ortadan kaldıracak, depolitizasyonu kıracak bir yapılanmaya duyulan ihtiyaçtır söz konusu olan. Bu işin öncülüğünü yapacak olan işçi sınıfı sosyalistleridir. Ama bu diğer ilerici demokratları dışlamak anlamına gelmemeli.

▶ Peki partinin asgari programı ne olmalı?

Ülkemize demokrasiyi bütün kurum ve kuruluşlarıyla yerleştirecek bir programı hedeflemelidir. Anti emperyalist, anti tekelci ve anti faşist olmalıdır. Ulusal sorun konusunda duyarlı olmalıdır. Bir anlamda sosyalizmin ilk aşaması; zeminin hazırlanması çerçevesinde programını oluşturmalıdır. En önemli görevlerinden birisi de solun meşrulaştırılmasını, solun bir öcü olmadığının kitlelere gösterilmesini sağlamaktır.

▶ Sol Parti'nin kuruluş çağrısını kimler yapmalı?

Bunun çağrısı toplumda saygınlığı olan, herkesin tanıdığı, güvendiği aydın kişiler tarafından olmalıdır. Bu toplumun her kesiminden kabul ve destek görecek bir çağrı olmalıdır.

▶ Sol Parti konusunda çevrenizdeki işçi arkadaşlarınız ne düşünüyor?

Sol Parti tartışmaları başladığında işçi arkadaşlarımız son derece olumlu karşıladılar ve umutla beklemeye başladılar. Ama daha sonra yayın organları gündemden sol parti konusunu kaldırınca veya eskisi kadar yer vermeyince hepimiz üzüldük. Bugün tartışmaların yeniden alevlenmesi bizi memnun ediyor. Biz emekçilerin haklarını savunacak, demokrasi için savaşacak bir partinin kurulması için işçilerin üzerlerine düşecek her türlü görevi yerine getirmeye hazır ve istekli olacağına inanıyorum. İşçiler arasında kabul gören ve desteklenen bir konudur sol parti konusu.

İlk hedef anayasayı değiştirmek

Beş yıldan beri Rabak işyerinde çalışan, Bağımsız Otomobil-İş sendikası üyesi Yücel Koşar:

▶ Okuduğunuzu söylediğiniz Görüş dergisinde bir süredir sol parti konusunda yazılar çıkıyor. Böyle bir sol parti hangi ihtiyaçtan doğuyor?

Sosyalist ve sol partiler demokrasilerin gereğidir. Günümüz koşullarında demokrasinin Türkiye'de tam olarak var olduğunu söyleyenler varsa da bu yetersizdir. Türkiye'de kısıtlı bir demokrasi vardır. Demokrasinin tam olarak yerleştirilmesi açısından sol partinin kurulması gerektiğine inanıyoruz. Tabii ki sol partinin ilerici aydınları ve halk kitlesini kapsaması gerektiğine inanıyoruz.

▶ Sol parti bir sosyalist parti midir? Arasındaki ayrım nedir?

Sol parti sosyalist parti anlamına gelmeyebilir. Sol ve sosyalist düşüncelere sahip olanlar yasal bir parti olmadığından güçlerini göstermekte yetersizdirler. Sol parti daha geniş bir kitleye hitabeden bir kuruluştur. Fakat sosyalist parti belirli sosyalist düşünceye sahip işçi ağırlıklı bir partidir.

Sol partinin tabanı daha geniş olacaktır. Örneğin ilericiler, aydınlar, partide yeralabileceklerdir.

▶ Böyle bir partinin kurucusu kimler olmalı, çağrıyı kimler yapmalı?

Sol partinin kurucuları ve çağrıyı yapacak olanlar devrimci demokratlar, aydınlar, ilerici sendikacılar, devrimci öğrenciler ve bilhassa işçi sınıfı düşüncesine yakın kişilerden olmalıdır.

▶ Böyle bir parti kurulduğu zaman acil hedefleri ne olmalı?

Şu anda kısıtlı olan sendika yasalarının demokratikleştirilmesini gündeme almak, hayata geçirmek olmalıdır. Tüm demokratik siyasi örgütlenmelerin ve faaliyetlerin serbest bırakılması acil hedeflerinden olmalı.

Sol partinin acil hedeflerinden biri demokrasiyi tam anlamıyla yerleştirmek olmalıdır

▶ Başka acil hedefler denince aklına ne geliyor?

Demokrasiyi tam anlamıyla yerleştirmek, Anayasanın değiştirilmesini hedeflemek.

▶ Yani ilk hedeflerinden birisi anayasayı değiştirmek mi olmalı, onun için bunu mu dile getirmeli?

Evet. ■

POLİTİK GÖÇMENLİĞE ZORLANMAK AĞIR BİR CEZA

Dönüş olayı insancıl olmanın çok ötesinde politik bir sorundur. Mülteciler özünde zorla yarıda kesilmiş politik mücadelelerini sürdürmek üzere geri dönmek istiyorlar.

Son zamanlarda yayınlanan "hapishane" romanlarını okudukça, neden bir mülteci edebiyatının da gelişmediğini düşünüyorum. Çünkü iltica olayını yaşayanların sayısı da onbinlerle söyleniyor artık.

Belki politik göçmenliğin bizim için, en azından böylesine yığınsal biçimde, yeni bir deney olması yazmayı da güç kılıyor. Özellikle de yazar "hapishane edebiyatı"nda olduğu gibi belirli yargı ve sonuçlar iletmek istiyorsa okuyucuya.

Türkiye solu için mahpusluk yabancı olmayan bir kavram (her ne kadar 12 Eylül sonrası işkence ve hapis, eskisiyle kıyaslanmayacak derecede korkunç biçimler almışsa da). Bence birçoğu üzerinde yeniden düşünmemiz gereken ama herhalde bilip tanıdığımız, yerleşmiş değerleri var: direnmek, çözülmek, konuşmak, susmak. Hapishanede düşman yakın ve somut, dayanışma bir yaşam dirim meselesi. Bu kıstaslara vurup kendimizi ya da başkalarını değerlendirmek mümkün.

Dönüş hakkı için mücadele, bu hakkı ister kullansın ister kullanmasın, tüm politik göçmenlerin asgari demokratik görevidir.

Oysa mülteciliğin böylesi bilinen kavramları yok. Ne kahraman olmak olası göçmenlikte ne de kolay kolay hain. Hiç tavır almadan yaşayıp gitmek de mümkün, çünkü insanı buna zorlayan hiçbir şey yok. Burada düşman uzak ve soyut, insan görünüşte alabildiğine özgür. Öte yandan yaşamın maddi koşulları rahat.

Ama göçmenliğe zorlanmanın çok ağır bir ceza olduğunu düşünüyorum. Boşuna değil Şili gibi bazı ülkelerde bunun yönetimlerce bilinçli bir cezalandırma biçimi olarak kullanılması. Bir insanı, isteği dışında ve hiçbir amaca yönelik olmadan kendi ortamından çekip çıkarmak, bir sporcuyu felç etmeye benziyor. Aktif, belirli becerileri, hedefleri olan, kendine güvenli kişiler, birdenbire yapyabancı bir ortamda en basit sorunları çözmek için bile yardıma muhtaç duruma düşüyorlar. Bütün yaşamları boyunca biriktirdikleri bilgi ve deneyim hemen hemen işe yaramaz hale geliyor. Aniden kendisine "gereksinim duyulan insan" olmaktan çıkılıyor, kişilerin kendilerini insan olarak gerçekleştirebileceklerine inandıkları faaliyette bulunma olanakları ortadan kalkıyor.

Bence mültecilerin yaşam ve deneyimleri de yazılmalı. Onları yargılamak değil, politik yaşamımızın bu küçümsenmeyecek kesitini belgelemek üzere. Birçok şeyin tartışılıp, yeni, daha ileri konumlara, değerlere varmak için uğraşılan şu ortama katkıda bulunmak üzere.

Şüphesiz insanın önüne çıkan sorunları aşma ve yaşama gücü sınırsız. Giderek mülteciliğin zorluklarına da farklı çözümler bulundu, bulunuyor. Bugünkü duruma bakarak, artık politik göçmenlerin bulundukları ülkelerde yaşamayacakları için değil, bunu tercih etmedikleri için Türkiye'ye dönmek istediklerini açıkça söyleyebiliriz.

Dolayısıyla, dönüş olayı bence insancıl olmasının çok ötesinde politik bir sorundur. Mülteciler özünde zorla yarıda kesilmiş olan -geniş anlamda- politik mücadelelerini sürdürmek üzere geri dönmek istiyorlar. Söz konusu olan bu insanların yaşamlarının amacı olarak saptadıkları uğraşılarına devam edebilme olanaklarıdır. Kuşkusuz dönüp de yaşamlarına başka bir çerçeve çizmek isteyenler de olabilir. Öte yandan dönüş isteminin ardındaki duygusal nedenleri de gözardı etmemek gerekir. Ama belirleyici olan, tüm diğer haksız cezalar gibi sürgünlüğün de sona erdirilmesinin temel demokratik istemlerden bir olduğu gerçeğidir.

Dönüş sorununun ilk kez ortakça tartışılıp görüşüldüğü 20 Mart 1988'de Köln'de yapılan toplantıda da bu görüş vurgulandı. Bir yandan politik göçmenlerin dönüşünün Türkiye'de demokratik hak ve özgürlükleri elde etme mücadelesiyle içiçe olduğu saptanırken, öte yandan da somut olarak dönüşü kolaylaştırabilmek için yapılabilecek çalışmalar tartışıldı. Aynı zamanda dönüş konusunda farklı fikir ve yaklaşımlar olduğu da ortaya çıktı.

Ülkeye geri dönmenin bir "cesaret", ya da "davaya bağlılık ölçüsü" olarak konulmaması, dönüş ve döneceklerin Türkiye politikasında oynayacağı rolün de abartılmaması gerektiği açık. Daha önce söylediğim gibi bir tercih sorunudur bu sonunda. Hatta aramızdan bazıları bulundukları ülkede kalmayı, o ülkenin ilerici hareketlerine katılmayı, ya da Türkiye'de gerçekleşmesini istedikleri amaçlar uğruna yurtdışından mücadelelerini sürdürmeyi tercih edebilirler. Onların bu çalışmalarının daha az değerli olacağını kim söyleyebilir?

Öte yandan, "dönüş döneceklerin sorunudur, beni/bizi ilgilendirmez" tutumu ise genel affın sadece hapiste yatanların sorunu olduğunu iddiaya benziyor. Dönüş hakkı için mücadele, bu hakkı ister kullansın ister kullanmasın, tüm politik göçmenlerin asgari demokratik görevidir.

Dönüşe en uygun koşulların yaratılmasının temel koşulu kuşkusuz en geniş kesimlerin bu amaçla birlikte hareket edebilmesidir. Bazı politik göçmenler kişisel ya da politik dürtülerle derhal, her ne pahasına olursa olsun dönmek isteyebilirler. Kuşkusuz bu onların kişisel kararıdır ve Köln'de benimsenen bir diğer görüş hiçbir örgüt ya da kişinin kararına müdahale etmemektir. Ama kişisel ya da örgütsel kararların birliği zedelemesini önlemek sorumluluğunu da herkesin duyması zorunludur.

Öte yandan, bazı basın organlarında yansıtıldığı gibi, dönmek için, tüm politik tutuklu ve hükümlülere özgürlük, Kürt halkı üzerindeki baskılara son verilmesi, anti-demokratik yasaların iptali, vb., bir dizi talebin gerçekleşmesinin bir önkoşul olarak ileri sürüldüğü de doğru değildir. Köln bildirgesinde yer alan bu istemler Türkiye'de demokratik ortamın sağlanması için gerekli asgari adımlardır ve politik göçmenler bunları ortak mücadele hedefleri olarak belirlemişlerdir. Ama herhalde kimse bu istemlerin tümünün eşzamanlı olarak gerçekleştirilebileceği hayaline kapılmamaktadır.

Hatta bizzat dönüş olanağının bile tüm göçmenler için bir seferde sağlanamayabileceği Köln'de konuşulmuş ve sonuç belgesinde dönüşün "politik mülteciler arasında yasal konumlar ve özel koşullar başta olmak üzere birçok alanda varolan farklılıklar sonucu, hayli uzun bir dönemi kapsayabilecek bir süreç" olduğu belirtilmiştir.

Dönüşü kolaylaştırmak amacıyla bugünden ileri sürülecek somut talepler vardır. Bunlar arasında yurttaşlıktan çıkarma kararlarının kaldırılması, dönmek isteyenlere hukuki durumları hakkında bilgi verilmesini, sivil mahkemelerde yargılanma ve işkence görmeme güvencelerinin sağlanmasını sayabiliriz.

Köln toplantısından sonra İnsan Hakları Derneği'nin dönüş ve yurttaşlık hakkıyla ilgili bir komite kurması, Türkiye'deki demokrasi güçlerinin de politik mültecilerin dönüşünü temel hak ve özgürlüklerden biri olarak saptamalarının göstergesidir. ■

REAGAN KIZIL MEYDAN'DA

Gelecek zirvelerde stratejik nükleer silahlarla ilgili bir anlaşmanın imzalanması nükleer silahsızlanma yolunda ileri ve hayati önemde bir adımı daha gündeme getirmiş olacak.

Zirvelerin sonuçları çoğu kez imzalanan anlaşmalarda somutlanıyor, daha doğrusu böyle algılanıyor. Bu açıdan bakıldığında, 29 Mayıs - 2 Haziran tarihleri arasında Moskova'da yapılan Gorbaçov - Reagan zirvesinde yeni bir silahsızlanma anlaşması imzalanmayacağı önceden belli olmuştu. Washington zirvesinde imzalanan ve Moskova zirvesinin hemen öncesinde Amerikan Senatosu ve SSCB Yüksek Sovyeti tarafından onaylanarak yürürlüğe giren ortamenzilli nükleer silahların yok edilmesiyle ilgili INF anlaşmasından sonra, bu kez stratejik (kıtalararası) nükleer silahlarda % 50 indirimi öngören bir anlaşma için görüşmeler sürüyor. Görüşmeler Moskova zirvesi öncesinde henüz sonuçlanmadığı için zirvede böyle bir anlaşmanın imzalanması da beklenmiyordu. Ne ki bu durum Moskova zirvesinin önemine gölge düşürmediği gibi, zirve Gorbaçov'la Reagan'ın son iki buçuk yılda gerçekleştirdikleri dört zirvenin (1985 Cenevre, 1986 Reykjavik, 1987 Washington ve 1988 Moskova) siyasi atmosfer olarak ve siyasi sonuçları bakımından en gelişkini ve etkilisi oldu denebilir. Reagan'ı Kızıl Meydan'da görmek dahi tek başına uluslararası ilişkilerde diyalog ve detant açısından katedilen mesafeyi yeterince somutlamıştır.

Çok değil daha yedi yıl önce, Beyaz Saray'a adımını attığı ilk günden başlayarak uluslararası detant sürecinin mevcut kazanımlarını, soğuk savaş üslûbunu öncekini katbekat geride bırakan bir sertlikle dirilterek, bir bir yok etmeye yönelen Reagan, bu arada Sovyetler Birliği'ne "şer imparatorluğu" diyecek kadar ileri gitmişti. Moskova'yı ziyaret ederken gazetecilerin "kendinizi şer imparatorluğunda nasıl hissediyorsunuz" soruları hayli terletti Reagan'ı, "o zamanlar"ın "başka" zamanlar olduğunu söylemekle yetindi. "Nasıl olup da buraya geldiğimi gerçekten anlatabilecek durumda değilim" diyordu Reagan. Anlatabilen ise Gorbaçov oldu: "Uzun bir yol katettik".

Reagan'ı Kızıl Meydan'a getiren süreç özellikle Kasım 1985'teki Cenevre zirvesinden bu yana tüm dünya kamuoyunca yakından izleniyor. Hatırlanacağı üzere Cenevre zirvesinde ABD tarafının olumsuz yaklaşımı nedeniyle temel nitelikteki sorunların çözümüne yönelik kararlar hemen alınamamakla birlikte, ikili ve çok yönlü ilişkilerde bir diyalog zemininin oluşabileceği görülmüş, taraflar arasında yıllardır ilk defa bu düzeyde gerçekleştirilen görüşmeler tüm dünyada büyük bir ilgi odağı oluşturmuştu. Bundan sonraki gelişmelerde Sovyetler Birliği'nin nükleer silahsızlanma başta olmak üzere tüm insanlığın ortak çıkarını ilgilendiren global sorunların ortak çözümüne yönelik girişimleri belirleyici rol oynadı. Sovyetler Birliği silahsızlanma görüşmelerini çıkmazdan kurtarmak, diyalogun tıkanmasını önlemek, uluslararası ilişkilerde gerginliğin azaltılması ve ortadan kaldırılmasını sağlamak üzere bir dizi sonuç alıcı adımı gerçekleştirdi, örneğin başlangıçta Beyaz Saray tarafından "propaganda" olarak nitelenen nükleer denemeler üzerinde tek taraflı Sovyet moratoryumunun askeri-siyasi bir gerçeklik olarak belirmesi böyle bir adım. Sovyetler'in nükleer savaş tehdidi altındaki gezegenimizde uluslararası güvenliğin teminat altına alınması ve bunun siyasi çözümlerle gerçekleştirilmesi yönündeki yaklaşımı, tüm dünyada barış ve yumuşama özlemleriyle bütünleşince Beyaz Saray zaman zaman tutumunu kendi müttefikleri karşısında dahi savunamaz hale geldi.

Öte yandan Reagan iç politikada da her gün artan sorunlarla karşı karşıya kalıyor. "Güçlü Amerika"nın gereği olarak sunulan militarizasyon askeri-sanayi kompleksine büyük kârlar sağlarken, ülke ekonomisini, sivil üretim dallarını ağır hasara uğrattı, işsiz sayısı yirmi milyonu buldu, bütçe açığı "rekor" düzeye ulaştı. Cumhuriyetçi Parti'nin 1986'da Senato'da çoğunluğu kaybetmesi, Ekim 1987'deki borsa krizi "Reagan illüzyonu"nun her alanda çöküşüne işaret ediyordu. Özellikle icraatının ilk yıllarında dünyanın dört bir yanında, Grenada örneğinde olduğu gibi doğrudan müdahale dahil, "dünya jandarmalığı"na soyunan Reagan yönetimi uluslararası platformlarda iyice tecrit oldu. Dış politikada milyonluk yöntemleri ülke ve dünya kamuoyunun büyük tepkisiyle karşılandı. İlk günden başlayarak dört elle sarılınan en kaba antikomünizm ve antisovyetizm yöntemleri ise Sovyetler'deki perestroyka hamlesinin uluslararası yansımaları karşısında etkisini yitirmeye başladı. "Sovyet tehdidi"nin bir aldatmaca olduğu giderek daha geniş kitlelerce kavranır oldu.

Elbette ABD yönetimi "dünya jandarmalığı" heveslerini tümüyle terketmiş değil, emperyalizmin savaş ve silahlanma kışkırtıcılığından hepten vazgeçmesi de beklenemez. Ne ki barış ve uluslararası güvenliğin silahlanma yarışı ve gerginlik yerine siyasi vasıtalar ve çözümlerle korunması yolunda adımlar atılması pekala mümkün, dahası tüm insanlığı tehdit eden nükleer savaş tehlikesi karşısında bundan başka çözüm yolu da yok. Bu bakımdan Moskova zirvesi dünyanın nükleer silahlardan arınabileceği yolundaki talep ve umutları güçlendirmiş, Reagan'ın "soğuk savaş defterinin kapandığını" söylemesi uluslararası ilişkilerde tüm dünya halklarının çıkarına olan diyalogun daha geliştirilebileceğine işaret etmiştir.

Moskova zirvesinde gerçekleşen görüşmeler ışığında Reagan'ın görev süresi bitmeden stratejik silahlarda % 50 indirimi öngören anlaşmanın imzalanacağı bir beşinci zirve de olası görünüyor. Reagan'la ya da yeni ABD başkanıyla gerçekleşmesi mümkün bu anlaşma için sürdürülen görüşmelerde Sovyetler özellikle iki konunun çözüme kavuşturulmasını istiyorlar. Bunlardan ilki 1972 tarihli antibalistik füzelerle ilgili anlaşmanın (ABM) "yorumlanmadan" sürdürülmesi, zira Reagan yönetimi daha önce onaylanmış olan bu anlaşmayı "yorumlayarak" SDI projesine dayanak yapma girişiminde bulunuyor; ikincisi ise denizden fırlatılan cruise füzelerinin denetimi ve yasaklanması. Stratejik nükleer silahlarla ilgili böyle bir anlaşmanın (START) imzalanması nükleer silahsızlanma yolunda bir ileri ve hayati önemde adımı daha gündeme getirmiş olacak. ■

▼Vuslat bir daha ne zaman? Reagan ile Gorbaçov bir kez daha biraraya gelip silahsızlanmada bir üst aşamayı sağlayabilirler.

Amerika, Amerika-4

OYUNUN KURALI: YALAN

İnsanın yakın çevresinden başlayarak bir güvensizlik kuşatması altında yaşamaya zorlanması, bireyciliğin ABD'de ulaştığı dehşet verici boyutları vurguluyor.

Ekranda bir Japon arabasının yanıbaşında, hiç de güven telkin etmeyen bir gülümsemeyle duran ve izleyicilerin beyzbol sahalarından aşina oldukları sima, bir çırpıda neler vaad etmiyor ki? "Isuzu size yalnızca dokuz dolara malolacak. 1 galon benzinle 94 mil gider. Üstelik erken alırsanız, bedava bir ev sahibi de olacaksınız!" O konuşmasını sürdürürken, ekranda beliren iri puntolu yazılar ise başka bir mesaj iletiyor: "Yalan söylüyor". Amerikan televizyonunda bu türden reklamlar büyük ilgi topluyor. Nedenini "toplumun yaşadığı gerçeklik bu" diye açıklıyor reklamcılar, "Amerikalılar kendilerine sürekli yalan söylendiğini biliyorlar. Daha on yaşına geldiğimizde ikiyüzlülükte hayli yol almış oluyoruz."

▼"Campaignland". Yeni devlet başkanlığı için her iki partinin adaylarının sürdürdüğü kampanyalar halkın sorunlarının o denli uzağında dolaşıyor ki, bunların ABD toprağında değil, "Kampanya ülkesi" denen hayali bir ülkede yer aldığı söyleniyor. Demokrat parti adayı Dukakis'in bir yatağa uzanarak çektirdiği resim de bunun örneği.

1987 Şubat'ında açıklanan bir US News - CNN araştırması da bunu doğruluyor. Kişiler arasındaki bağların insani olmaktan ne denli uzaklaştırıldığını göstermesi açısından tüyleri diken diken eden bir doğrulama bu. Ankete katılanlara çeşitli kişilerin (eş, en iyi arkadaş, rahip, doktor, basın-yayın ve ABD başkanı vb.) ciddi konularda **her zaman** doğruyu söyleyip söylemedikleri sorulmuş. Cevaplar kısaca şöyle: "Eşim her zaman bana doğruyu söyler" diyenlerin oranı % 40. **En iyi arkadaş** söz konusu olduğunda ise böyle diyenlerin oranı % 26'ya düşüyor. Din adamları ankete katılanların % 49'u, doktorlar ise % 48'i tarafından "her zaman doğruyu söyler" olarak niteleniyor. Radyo-TV yayınlarının her zaman doğruyu yansıttığına inananların oranı % 17. ABD Başkanı'nın her zaman doğruyu söylediğine inananlarınki ise sadece % 8.

İnsanın en yakın çevresinden başlayarak böyle bir güvensizlik kuşatması altında, riyakâr ilişkiler zemininde yaşamaya zorlanması, kapitalist topluma egemen olan bireyciliğin ABD'de ulaştığı dehşet verici boyutları vurguluyor. Bireyin kendi çıkarını ne pahasına olursa olsun gözetmesinin nasıl kutsandığını, bununla şekillenen yalan ve riya dolu ilişkileri, başınızı ne yana çevirseniz görüyorsunuz.

Beyaz Saray'ın kirli çamaşırlarını ortaya döken "**best-seller**"ler özgürlük şampiyonluğunu kimselere bırakmayan ABD'deki yönetim mekanizmasının içyüzünü açığa vuruyor. Beyaz Saray'dan ayrılan hemen herkesin kaleme sarıldığı şu günlerde, önceden olduğu gibi Başkan'ın görev süresinin bitmesi dahi beklenmeden "devlet sırları" -Nancy Reagan'ın astroloji tutkusu dahil- ortalığa seriliyor. Aslına bakarsanız, Bizans entrikalarına taş çıkartan yönetim yöntemlerini eski suç ortaklarından daha iyi kim bilebilir? Haig, Stockman, Deaver, Speakes ve Regan'dan sonra şu sıralarda Beyaz Saray eski danışmanı Martin Anderson yazdıklarıyla, bozulan ortaklıkların, halel gelen çıkarların acısını çıkarıyor. Anderson Reagan'ı "Türk paşası" diye niteliyor! Bu türden "best-seller"ler ilginizi çekmiyorsa, İran-contra olayının soruşturmasını yapan özel savcının "hırsızlık, yalan-dolan, rüşvet" başlıklı raporlarına göz atabilirsiniz.

Olanları mevcut yönetime bağlayıp, yönetim değişikliğinin çözüm olabileceğini düşünenler ise bu türden beklentilerini daha kampanyaların ilk günlerinde terkettiler. Yeni devlet başkanlığı için iki partinin aday adaylarının sürdüregeldiği kampanyalar halkın karşı karşıya olduğu sorunların o denli uzağında dolaşıyor ki, bunların ABD toprağında değil de "**Campaignland**" (Kampanya ülkesi) denilen bir hayali ülkede yer aldığı söyleniyor. Gerçek Amerika ile "Campaignland"ın yüzyüze geldiği önseçim sandıkları ise Amerikalılar'ın bu seçim aldatmacasına kanmadıklarını bir kere daha gösterdi. Önseçimin ilk durağı olan Iowa'da seçmenlerin yalnızca % 17'si sandık başına gitti, diğer bölgelerde de durum pek farklı olmadı. (Nikaragua'da Sandinist yönetimin % 68 civarındaki oy desteğini yeterli bulmayan "Amerikan demokrasisi"ne kendisi için % 15'lik, bilemediniz % 20'lik bir seçmen desteği pekala yetmektedir!) Yine her seçimde olduğu gibi aday adaylarının aşk, rüşvet, uyuşturucu, vergi kaçakçılığı skandalları ortaya çıkarıldı. Bu bilinen ve beklenen skandallarla birkaçının başı yendi, geriye kalan "dürüstler" atraksiyonlarını daha da güvenle sürdürmeye yöneldiler.

Burjuva politikasının ikiyüzlü ilişkilerini "politikanın pisliği" olarak görüp, ruhlarını arındırmaya koşanlar son aylarda üst üste patlak veren tele-rahip skandallarıyla neye uğradıklarını şaşırmış durumdalar. Yıllardır televizyonlardan kitlelere "namus, erdem, onur" dersi veren Bakker'ler, sonra da Swaggart gibi tele-rahiplerin ne menem şarlatan, dolandırıcı oldukları, binbir türlü seks-para-rüşvet skandalı ile dünyevi işlere ne denli batmış bulundukları ortaya çıktı.

Ülkede adaletin nasıl bir yalan olduğunu ve alenen satılığa çıkarıldığını ise artık bilmeyen kalmadı. Savcıların, yargıçların belirli görevler için seçim kampanyası yürüttüğü Teksas gibi eyaletlerde adaletin "dostlar elbette gözetilir" ilkesine dayandığı biliniyor. Adli mekanizmanın her düzeyindeki görevlilerin polis, şerif, savcı ve yargıçların, gümrük görevlilerinin bulaştığı rüşvet ve irtikap olaylarının boyutlarını anlatmak içinse "1920'lerdeki içki yasağı zamanından beter" nitelemesi kullanılıyor. Şu sıralarda uyuşturucu kaçakçılığına karışan idari-adli görevlileri yargılamak üzere çok sanıklı yüzlerce dava açılıyor, onlar da ancak yakayı ele verenler. Mart ayı sonunda istifa eden Adalet Bakanlığı kriminal bölümden sorumlu savcı yardımcısı William Weld tecrübesini şöyle aktarıyor: "Bir ot yiyenler var, bir de et yiyenler. Ot yiyenler 'makul' bir miktar alacaktır. Et yiyenler ise koparabildiklerini koparacaklardır. Tecrübeme dayanarak kamu dairelerindeki rüşvet konusunda, ot yiyenlerin et yiyenlere dönüştüğünü söyleyebilirim". Weld pek çok insanın bu kirli işler yüzünden kamu dairelerinde çalışmak istemediğini söyleyedursun, sıradan Amerikalılar'ın da daha çalışma hayatlarının ilk adımında "oyunun kuralı"na uymaya başladıkları görülüyor. Bir meclis alt komisyonu araştırmasına göre, iş için başvuran her üç Amerikalı'dan biri öğretimi ya da mesleki nitelikleriyle ilgili belgelerde tahrifat yapıyor. Eğitim ve bilim alanındaki yalan ve tahrifatların son örneklerinden biri, Harvard ve Emory Üniversitesi tıp bölümlerinden 47 bilimadamının gerçek dışı rapor hazırlamakla suçlanması oldu.

Reagan ABD'den "dünyanın en son umudu" diye söz ediyor. Yalan olduğundan kuşkunuz mu var? ■

BATI, DEMOKRASİ VE SOSYAL DEMOKRASİ

Batı'da kitlelerin yaşam düzeyleri iyileşirken, sömürgelerdeki yaşam düzeyi kötüleşti. Bu yüzden Batı'da demokrasiyi olası kılan gelişme, sömürgelerde olanaksız kılıyordu.

Batı'' ve ''demokrasi'', ''hemen birbirlerini çağrıştıran kavramlar. Pek çok ülke, ''Batı demokrasisini'' kurma çabası içinde. Batılılar, pek çok ülkeyi, kendileri gibi ''demokrat'' olmamakla suçlarlar. Demokrasi, Batı'nın ayrılmaz bir parçası gibi. Sanki Batı, her zaman demokrat olmuştur.

Oysa demokrasi, Batı'da göreli yeni bir kavram. Merkezi yetkeler, 16. yüzyıldan başlayarak burjuvalara kimi siyasal ödünler vermişler. Ancak, bu ödünler hemen her zaman güvenceler içeriyorlar ve özellikle oy verme ve siyasal katılım haklarını, mülk sahibi olmaya bağlıyorlardı. İngiltere'de 19. yüzyılda başlayan ilk işçi hareketleri (Chartism), oy verebilmek için mülk sahibi olmak zorunluluğunun kaldırılması, eşit oy hakkı, parlamento üyelerine maaş verilmesi gibi bugün basit görünen hedefleri amaçlıyorlardı. O dönemde, bu istekleri dile getirenler, sosyalist sayılıyorlardı. (Bkz. Paul Sweezy, ''Capitalism and Democracy'', ''Monthly Review, Haziran, 1980).

Batı'da demokrasi, kapitalizmle eş anlı olarak doğdu. Kapitalizm, ekonominin devletten otonom olduğu tek ekonomik oluşum. Ancak, bu, kapitalizmde ekonominin devletten bağımsız olduğu anlamına gelmiyor. Sweezy'nin yukarda kaynak olarak belirttiğimiz makalesinde, kapitalizmde devletin mülkiyet dizgesini korumak, kapitalistlerarası rekabetin kurallarını belirlemek ve bazı çıkarları diğerlerine karşı korumak gibi vazgeçilemez işlevleri olduğu belirtiliyor. Demokrasinin kuruluş yıllarında burjuvaziye ödünler verilirken bu yüzden kısıtlamalar konulmuş olmalı. Bu kısıtlamalarla yönetime katılma hakkı, ancak mülk sahibi sınıfa verilmiş.

Demokrasinin Yaygınlaşması

Demokrasi, tanım gereği, halkın isteklerine göre yönetim demek. Katılma hakkının sınırlı tutulduğu bir yönetim biçimi, halkın çoğunluğunun isteklerini yansıtamadığı için, demokratik sayılamaz. Acaba demokrasinin ilk yıllarında katılım neden kısıtlı tutuldu? Sweezy'e göre, bunun nedeni, halkın çoğunluğunun, kapitalist ekonominin işleyişinden hoşnut olmamasıydı.

Ancak günümüzde Batı demokrasilerinde katılım üzerindeki kısıtlamalar tümüyle kaldırılmış. Sweezy'e göre bu durum, 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak ortaya çıkan gelişmelerin ürünü. Bu dönemde Batı'da, Kuzey Amerika'ya göç olanaklarının ortaya çıkması, sömürgelerden ucuz hammadde ve yiyecek elde edilmesi gerçek ücretlerin artmasını sağladı. Çalışanların yaşam düzeyi yükseldi ve kitleler varolan ekonomik dizge içinde çalışarak koşullarını düzeltebileceklerini ve nesilden nesile daha iyi yaşadıklarını gördüler. Bu durumda demokrasi, burjuvazi için en kolay yaşam biçimi oldu.

Demek oluyor ki Batı'da demokrasi, ancak kapitalizmin kitlelerin çoğunluğunun ekonomik koşullarında düzelmeler sağlayabilmesiyle güçlendi. Bu gelişmenin, bugün Üçüncü Dünya diye adlandırdığımız ülkelerde tersi gelişmeler sonunda elde edildiği düşünülebilir. Şöyle ki, Batı'da gerçek ücretlerin yükselmesine, kitlelerin yaşam düzeylerinin iyileşmesine, sömürgelerden ucuz hammadde ve yiyecek sağlanması da katkıda bulundu. Ancak aynı nedenle, Batı'da kitlelerin yaşam düzeyleri iyileşirken, sömürgelerdeki kitlelerin yaşam düzeyleri de kötüleşti. Bu yüzden Batı'da demokrasiyi olası kılan gelişme, sömürgelerde demokrasiyi olanaksız kılıyordu. Çünkü, kitlelerin yaşam düzeylerinin kötüleştiği bir durumda, kitlelerin ekonomik dizgeden hoşnutsuz olacakları açıktır. Bu durumda, demokrasinin yaşamasına izin verilemez.

Bu tartışmanın ışığında Batı'nın neden demokratik olduğu ve pek çok diğer ülkenin de neden olamadığı, daha kolaylıkla anlaşılır. Batılıların daha demokratik olmalarının nedeni, siyasal kültürlerinin daha üstün olması gibi soyut nedenlerle açıklanamaz. Batı demokratiktir, çünkü az gelişmiş ülkelerde kitleleri ekonomik dizgeden hoşnutsuz kılan gelişmeler, Batı'daki kitleleri hoşnut kılmaktadır. Yoksul ülkeleri daha yoksul, zengin ülkeleri daha zengin yapan uluslararası ekonomik dizge değişmediği sürece, yoksul ülkeler ne denli çabalasalar ''Batılılar gibi'' demokratikleşemeyecekler; Batılılar onları bu yüzden kınarken, onlar da hayıflanmayı sürdürecekler.

Kaldı ki Batı'da demokrasinin oldukça sığ ve yüzeysel olduğunu da unutmamak gerekiyor. Ekonomik büyümenin durduğu kriz dönemlerinde, Batı demokrasisi diye adlandırdığımız kurum da hemen krize giriveriyor. Gelecekte yaşanacak yoğun bir ekonomik krizde, Batı ülkelerinde, demokrasinin, 1930'larda olduğu gibi yeniden kolaylıkla rafa kaldırılmayacağına kim güvence verebilir?

Demokrasi ve dengeler

Prof. Murat Sarıca, **Fransa ve İngiltere'de Emredici Vekaletten Yeni Temsil Anlayışına Geçiş** adlı yapıtında, ''kapitalist düzende, demokrasi, 'sınıflararası bir denge rejimidir,' '' der. Acaba, Batı demokrasisi kurulurken hangi sınıflar arasında ne tür dengeler oluşturuldu?

Yukardaki incelememiz, Batı demokrasisi kurulurken, kapitalistlerle işçiler arasında denge oluşturulduğunu gösteriyor. Bu dengenin oluşturulmasına Batı'daki sosyal demokrat nitelikli partiler de katkıda bulunmuş olmalı.

Ancak, Batıda sınıflar arasında denge oluşturulmasına katkıda bulunan gelişmeler, az gelişmiş ülkelerde benzer dengelerin kurulmasını engelliyor. Batı'daki dengeler, kitlelerin yaşama düzeylerinde, gerçek ücretlerde göreli iyileştirmeler sağlanarak kurulabilmiş. Bu iyileştirmeler, az gelişmiş ülkelerdeki tersi gelişmeler pahasına sağlanabilmiş. Bu durumda, azgelişmiş ülkelerde, Batı'da demokrasilerin kurulmasını sağlayan dengelerin kurulabilmesi, çok güç değil mi?

Belki, azgelişmiş ülkelerde sosyal demokrat partilerin çözümsüzlüğü buradan kaynaklanıyor. Bu partiler, hem işçiden hem de varolan ekonomik dizgeden yana. Oysa, azgelişmiş ülkelerde, varolan ekonomik dizgede, işçilerin yaşama koşullarında, Batı'da olduğu gibi sürekli iyileştirmeler sağlanamıyor. Tersine, nerdeyse sürekli bir kötüleme söz konusu. Bu durumda azgelişmiş ülkelerde sosyal demokratlar geçerli çözümler üretemiyorlar. Oy almayı hedefledikleri kitle için, inandırıcı olamıyorlar. ■

141 VE 142: YONTULMAMIŞ BURJUVAZİNİN ALÂMET-İ FARİKASI

Marksizmi yasaklayan mantık -bu ''mantık'' burjuva düzenini korumayı hedefliyor olsa bile- burjuva demokrasisi açısından dahi tutarsızdır, hatta sonuna kadar işletildimiydi, aynı ''mantık'' bizzat burjuvazinin kendisini vuran bir çeşit bumerang olmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddeleri ülkemizin siyasi ve sosyal hayatını zehirlemekle kalmıyor, bu maddelerde dile getirilen ve burjuva hukuk normları ile dahi bağdaşmayan anlayış aynı zamanda Türk burjuvazisinin, kendi sınıf damgasını taşıyan demokrasi karşısındaki hazımsızlığını ve tahammülsüzlüğünü de ortaya koyuyor.

Bilindiği gibi bu maddeler, 1) ''**sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakküm tesis etmesini**'', 2) ''**sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmayı**'', 3) ''**memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmeyi**'' suç sayıyor. Şayet yukarıdaki hükümlerin geçerli olduğu sosyo-ekonomik formasyon kapitalizm ise, 141. ve 142. maddelerle neyin amaçlandığı son derece açıktır. Bu maddelere hakim olan mantık, Marksist ideolojiyi tümüyle - hem düşünce hem propaganda ve ajitasyon, hem de örgütlenme alanlarında- toplum dışı saymakta ve yasaklamaktadır. Gerçekten birinci ibareye göre işçi sınıfının iktidarını amaçlamak, ikinci ibareye göre ise üretim araçlarının özel mülkiyetten çıkarılmasını, yani sosyalist bir ekonomik yapıyı hedeflemek suç sayılmaktadır. Üçüncü ibare ise, Türkiye'nin ''müesses iktisadi ve sosyal temel nizamı'' olan kapitalizmin, sosyalist sosyo-ekonomik formasyon ile değiştirilmesini, böylece insanlığın ileri doğru yürüyüşünü öngören, dünyayı bilimsel kanunlar dahilinde değiştirmeyi esas alan Marksizmin bir eylem kılavuzu olarak benimsenmesini yasaklamaktadır.

Marksistler hiç işlemedikleri ve işlemeye de niyetli olmadıkları ''suçlar''dan ötürü mahkemelerde ve hapishanelerde sürüm sürüm sürünürlerken, 141 ve 142'ye göre aynı suçu muttasıl işleyen ''devletin asli sahipleri'' bildiklerini okumaya devam ediyorlar.

Ne ki Marksizmi yasaklayan mantık -bu ''mantık'' burjuva düzenini korumayı hedefliyor olsa bile- burjuva demokrasisi açısından dahi tutarsızdır, hatta sonuna kadar işletildimiydi aynı ''mantık'' bizzat burjuvazinin kendisini vuran bir çeşit **bumerang** olmaktadır.

Marksist dünya görüşüne göre **antagonist sınıf çıkarlarının** bulunduğu bir toplumda ''sosyal bir sınıfın'' -ya da sınıf ve zümreler topluluğunun- ''diğer sosyal sınıflar'' -ve de zümreler- üzerinde hakimiyet kurması bir suç değil, **objektif bir vakıadır.** Eğer söz konusu olan kapitalist toplum ise hakimiyet kurmuş olan sınıf -en genel anlamda- burjuvazi, hakimiyet altındaki sınıflar da, işçi sınıfı başta olmak üzere öteki emekçi sınıf ve tabakalardır, kısacası çalışan halktır. Yine Marksizme göre işçi sınıfının iktidara gelmesiyle bu durum değişir. Bu sefer hakim konuma gelenler, işçi sınıfı ve müttefikleri olurlar, hakimiyet altındaki sınıf ise burjuvazi. Ancak bu sonuncu hükmetme ve edilme durumu **geçicidir.** Çünkü iktidara gelen işçi sınıfı bir süreç boyunca üretim araçlarının özel mülkiyetine son verir. Böylece burjuvazi bir sınıf olarak tarih sahnesinden çekilir. Sosyalist bir toplumda antagonist sınıf çelişkileri bulunmadığı için de şu veya bu sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde hakimiyeti söz konusu olmaz.

Bütün bunlardan çıkan sonuç, herhangi bir toplumdaki sınıf hakimiyetini insanların iradesinden ya da seçişinden bağımsız olduğudur. Yani kapitalist bir düzende burjuvazi, isterse en iyi niyetli, en insancıl, en demokrat burjuvalardan oluşmuş olsun, işçi sınıfı ve öteki emekçiler üzerinde kaçınılmaz olarak hakimiyet tesis eder. Benzeri bir hakimiyet durumu, kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinde, işçi sınıfının önderliğindeki emekçi iktidarı için de, **geçici bir dönem** için söz konusudur. Bunlar, Marksizm'in devlet konusundaki nazari analizinin sonuçlarıdır.

Bu durumda herhangi bir Marksisti ''sosyal bir sınıfın, diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeyi'' amaçlıyor olmakla suçlamak, saçmadır, totolojidir. En azından sahip olduğu dünya görüşünün bilimselliğine inanan Marksistin kendisi açısından bu böyledir. Çünkü Marksistin hedefi sosyalist bir düzendir. Sosyalist düzene ise işçi sınıfının iktidara gelmesini izleyen bir süreç boyunca geçilecektir. Ve bu süreçte de işçi sınıfının mülk sahibi sınıflar üzerinde hakimiyet kurması eşyanın tabiatı gereğidir. Bu olgu Marksist'in kendisinin, -hatta işçi sınıfının- iradesinden bağımsızdır, kaçınılmaz olarak gerçekleşir.

Tabii tahakkümden tahakküme fark vardır. ''Tahakküm'' kelimesinden ''dileğince hükmetme''yi anlıyorsak (Türkçe Sözlük, T. Dil Kurumu) bunun Marksist literatürdeki karşılığı **diktatörlük** kelimesidir. Marksizme göre antagonist sınıf çelişkilerinin bulunduğu sosyo-ekonomik formasyonlara tekabül eden her devlet **özünde**, aynı zamanda bir diktatörlüktür. Bu **özdeki** diktatörlük, verili bir toplumun şartlarına bağlı olarak çeşitli **biçimlerde** tezahür edebilir. Örneğin faşizm burjuva diktatörlüğünün en çıplak ve hunhar biçimidir. Buna karşılık bugün ''Batı''da gördüğümüz burjuva demokrasileri, diktatörlük özünün alabildiğine kamufle edilmiş olduğu devlet biçimleridir. Benzeri bir durum kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci boyunca işçi sınıfı yönetimindeki devlet için de söz konusudur. Emekçi halkın iktidarında demokratik hak ve özgürlükler, nüfusun ezici çoğunluğunun çıkarları doğrultusunda, yine onlar vasıtasıyla aktif olarak hayata geçirileceği için emekçilerin devleti, özde **tarihin gördüğü en demokratik** devlettir. Biçimde ise bu devlet, mevcut şartlara bağlı olarak, karşıdevrimci - sömürücü azınlık üzerinde açık baskıcı metodlara başvurabileceği gibi, bu tür uygulamalara hiç gerek duymaksızın, bütün demokratik hak ve özgürlükleri tüm yurttaşlara eşit olarak tanıyabilir. Ama ne olursa olsun kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde devletin, aynı zamanda proletarya diktatörlüğü olan özü varlığını korur.

Biliyorum, **diktatörlük** kelimesi etik ve estetik açılardan negatif bir içeriğe sahip. Böyle olduğu içindir ki, ''proletarya diktatörlüğü'' deyimi irkiltici bir etki yaratıyor. Ancak devlete ilişkin analizlerde bilimsel esaslara riayet edilecekse kavramlarda net olmak zorunludur. Ayrıca kavram olarak diktatörlük tek bir içeriğe sahiptir ama, sosyal pratikte dik-

tatörlükten diktatörlüğe dağlar kadar fark vardır.

Burjuva demokrasisi, en demokratik, yığınların azami katılımının sağlandığı konularda dahi, özünde küçük bir azınlığın, sömürücü egemen sınıf ve zümrelerin diktatörlüğüdür. Çünkü burjuva devletin temel fonksiyonu artıdeğerin yeniden üretiminin sürekliliğini sağlamaktır. Bir düzen biçimsel olarak ne kadar demokratik olursa olsun bir kısım insanlar, diğer bir kısım insanları sömürerek yaşıyorlarsa ve bu sömürü sayesinde toplumun tüm zenginliklerini mülkiyetleri altında tutabiliyorlarsa, böylesi bir düzen özünde bu sömürücü azınlığın diktatörlüğüdür.

Buna karşılık proletarya diktatörlüğü en açık baskıcı metodlara başvurduğu zaman dahi toplumun çok geniş bir kesimi için, işçiler, köylüler, diğer emekçiler, yani çalışan halk için demokrasidir. Üstelik açık baskıcı metodlar kaçınılmaz değildir. Bundan yüz yılı aşkın bir süre önce Marx şöyle diyordu:

"Ama bu hedefe varma yollarının her yerde aynı olduğunu hiçbir zaman iddia etmedik.

Çeşitli ülkelerin kurumlarının, alışkanlıklarının ve geleneklerinin dikkate alınması gerektiğini biliyoruz ve işçi sınıfının hedefine barışçıl yollarla varabileceği Amerika, İngiltere -ve eğer kurumlarınızı daha iyi bilseydim Hollanda'yı da bunlara eklerdim- gibi ülkeler olduğunu yadsımıyoruz." (Marx-Engels, Seçme Eserler, Cilt 2, s.350)

Yani kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin son derece demokratik bir şekilde yürütülmesi pekâlâ mümkündür. Burada **tayin edici** faktör, üretim araçlarına sahip olan sınıf ve zümrelerin tavırlarıdır. İşçi sınıfı, emekçi müttefiklerini de yanına alarak nüfusun büyük çoğunluğunun desteğiyle iktidara geldiğinde, sosyalizme giden yolun temel taşlarını döşemeye başlar. Bunun için bir yandan kendi yönetim mekanizmalarını oluştururken, öte yandan da bir süre boyunca üretim araçlarını özel mülkiyetten çıkarıp halk mülkiyetine geçirir. Bu geçiş sürecinde mülk sahibi sınıflar ve onların önceki dönemin devlet katındaki uzantıları demokratik işleyişin **kurallarına** ne kadar uyarlarsa geçiş de o ölçüde sancısız yürür. Ama bu geçiş ne kadar demokratik bir biçim altında olursa olsun, devletin özü, aynı zamanda proletarya diktatörlüğü olarak kalır. Bu demokrasi, önceki burjuva demokrasisinden bin kat daha demokratik olsa bile -ki öyledir- bu gerçek değişmez. Üstelik geçiş sürecinin sancısız ilerlemesinin de güvencesi emekçi yığınların caydırıcı gücü, kararlılığı ve örgütlülüğüdür. Ve en önemlisi, kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin sona ermesiyle birlikte, yani antagonist sınıf çelişkilerinin ortadan kalkması sonucu, işlevi kalmayan proletarya diktatörlüğü öz olarak da yok olup gider. Kısacası Marksistler geçiş dönemi için daima en demokratik devlet biçimini öngörüp böylesini savundukları gibi, ilkel komünal toplumdan çıkıştan bu yana bin yıllardır süregelen devletin diktatoryal özünün de **ortadan kalkacağı** günleri çabuklaştırmak için mücadele ederler. Oysa burjuva partiler ve politikacılar için, demokratik bir biçimde altında dahi olsa, devletin burjuva diktatörlüğü özünün **ebediyen** korunması ve sürdürülmesi esastır.

İşte 141. ve 142. maddelerin garabeti de hangi devlet olursa olsun -ister burjuva, ister proleter nitelikli- biçim olarak her zaman demokrasiden yanalar, demokratik hak ve özgürlükleri savunuyorlar, bunların yığınlara maledilmesi için mücadele ediyorlar. Ve işçi sınıfının iktidarında da, üretim araçlarının sahibi sınıflar oyunun kurallarına riayet ettikleri sürece tarihin tanıdığı en geniş demokrasinin gerçekleştirileceğini ifade ediyorlar. Oysa 141 ve 142'ye hakim olan mantık Marksistleri diktatörlük hedeflemekle suçluyor. Bunun iki türlü yorumu olabilir.

Birincisi, 141 ve 142'nin iktidara geldiklerinde Marksistlerin mutlaka açık diktatörlük metodlarına başvuracaklarına ilişkin önyargı olabilir. Bu şimdiden geleceğin **pratiğini** ipotek altına almak anlamına gelir. Oysa biliyoruz işçi sınıfı iktidarı, şayet açık diktatörlük metodlarına başvurmak zorunda kalacak ise, bunun yegane sebebi mülk sahibi sınıfların demokrasinin kurallarına uymamaları, nüfusun çoğunluğunun kararlarına karşı çıkmaları, kısacası karşıdevrimci şiddet kullanarak, "tahakküm"lerini sürdürmek istemeleri olacaktır. Öyleyse 141 ve 142'yi benimseyen ve inatla savunan Türk burjuvazisi, kendisinin oyunun kurallarına yani demokrasiye uymayacağını bu kanun maddeleri aracılığıyla peşinen ikrar etmektedir. Bu durumda 141 ve 142'nin esas muhatapları bugün onu uygulayanlar, yani ilk başta mevcut yönetimler olmak gerekir.

Yok, 141 ve 142'den amaç Marksistlerin devlete ilişkin **teorik** değerlendirmelerini mahkûm etmekse, burjuvazi bu sefer de bindiği dalı kesmekten kurtulamaz. Çünkü işçi sınıfı iktidarının teorik bazda proletarya diktatörlüğü olduğunu kabul etmek, aynı zamanda Marksizmin devlete ilişkin nazari görüşünü de doğrulamak anlamına gelir. Bu halde ise 141 ve 142'nin mantığı gereğince burjuva devlet de diktatörlük -yani tahakküm aracı- olmaktan kurtulamaz. Öyleyse 141 ve 142. maddelerin yine öncelikle Türkiye'nin kapitalist düzenini sürdürenlere ve sürdürmekten yana olanlara uygulanması gerekir.

Aslında yapılması gereken de budur. 141. ve 142. maddeleri ihlal edenler ilk başta mevcut rejimi kuranlar ve onu bugüne değin yönetenler olmuştur. Örneğin Türk burjuvazisi ve onun politik temsilcileri "sosyal bir sınıfı", Osmanlı feodalitesini "ortadan kaldırmıştır". Yine aynı yönetim örneğin şeriat rejimine son vererek, padişahlığı ve halifeliği ortadan kaldırarak, "memleket içinde müesses sosyal temel nizamlar"ın en başta gelenlerini "devirmiştir". Yine burjuva politikacılar yıllar boyu, örneğin işçilerin sendikal ve politik örgütlenmelerini yasaklayarak, çalışan diğer halk kesimlerinin seslerini devamlı kısarak, hatta CHP dışında başka parti kurulmasını engelleyerek "sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakküm tesis etmesi"ni fiilen gerçekleştirmişlerdir.

141 ve 142'yi savunanlar, "bizi Marksizmin devlete ilişkin nazari çözümlemeleri ve pratik değerlendirmeleri ilgilendirmez, bize göre devlet sınıflar üstüdür, tarafsızdır ve tüm yurttaşlar devlet karşısında eşittirler" deseler de durum değişmez. Devlet eğer böyleyse ve bu **mutlak** bir gerçeklikse burjuvazinin Marksistlerden ve işçi sınıfının iktidara gelmesinden korkmasının bir anlamı yoktur. lığını sürdüreceğine ve tarafsızlığını koruyacağına göre işçi sınıfının iktidarında da yurttaşlar devlet karşısında eşit olacaklar, bir sınıf öteki sınıflar üzerinde tahakküm tesis edemeyecek demektir. Bu durumda 141 ve 142'nin hikmet-i vücudunun sorgulanması gerekir.

Yok, "devlet sınıflar üstüdür ama pratikte, bir kısım kötü niyetli kimseler devlete nüfuz ederek onun tarafsızlığını bozabilirler, kendi çıkarları doğrultusunda devleti istismar edebilirler" denecekse burjuvazi önce dönüp kendine bakmalıdır. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ülkemizde hükümet edenler hep burjuva partileri olmuştur. Ve yakın tarih, devletin kağıt üzerinde yazılı tarafsızlığının devamlı ihlal edildiğinin sayısız örnekleriyle doludur. Örneğin silahlı kuvvetlerin asli görevinin yurt savunması olduğu söylenir. Ama görüyoruz, Cumhuriyet tarihinin yaklaşık yarısı sıkıyönetim altında, yani askerin yönetiminde geçmiştir. Üstelik bu konuda rekor İstanbul şehrine, yani işçilerin en yoğun olduğu ilimize aittir. Silahlı kuvvetlerin fiiliyattaki asli görevi, görünüşte hiç üzerine vazife olmadığı halde yurt içinde **asayişi sağlamak** olmuştur. Ve devletin en temel unsurlarından olan ordu, mevcut kapitalist düzenin sürdürülmesi açısından asli olan bu görevini her zaman taraf tutarak yerine getirmiştir. Son olarak 12 Eylül 1980 darbesinin hemen ertesi günü grev çadırlarının görülmemiş bir haşinlikle nasıl dağıtıldıklarını hatırlamak yeter. Bunun yanı sıra, örneğin DİSK kapatılıp yöneticileri işkencelerden geçirilir ve idam istemiyle yargılanırlarken, TÜSİAD ve benzeri sermaye sınıfı örgütlerine hiç dokunulmamış, hatta bunların akıl hocalığından ve siyasi görüşlerinden yararlanılmıştır.

Burjuva partiler ve politikacılar için, demokratik bir biçim altında dahi olsa, devletin burjuva diktatörlüğü özünün ebediyen korunması ve sürdürülmesi esastır.

Sözün kısası Marksistler, hiç işlemedikleri ve işlemeye de niyetli olmadıkları "suçlar"dan ötürü mahkemelerde ve hapishanelerde sürüm sürüm süründürülürken, 141 ve 142'ye göre aynı **suçu** muttasıl işleyen "devletin asli sahipleri" bildiklerini okumaya devam ediyorlar. Yani T.C. Kanunu'nun 141 ve 142. maddeleri egemen sınıfların kendileri açısından tam bir **hilkat garibesi**. Ne çare ki Türk burjuvazisi de bir **hilkat garibesi**. Onun için de yontulmamış -ve yontulmaya asla niyeti olmayan- bu burjuvazi 141 ve 142'ye kendi doğal uzantısıymışcasına sahip çıkıyor. Resmi çevrelerin 141 ve 142'ye ilişkin -örneğin hafifletmek vb.- kimi vaadleri, riyâkârlıktan başka bir şey değildir.

Öyleyse?!

Öyleyse her zaman olduğu gibi yine iş başa düşüyor. Demokratik hak ve özgürlükleri savunanların kollarını sıvamalarından başka çare yok.

Üstelik konu tüm demokrasi güçlerini, her demokratı **doğrudan** ilgilendiriyor. Çünkü 141 ve 142 Marksizmi yasaklıyor ama bu görünüşte böyle. Bu maddelerin Marksistlerin yanı sıra pek çok demokratın da -DİSK, Barış Derneği, KÖY-KOOP, TÖB-DER, çeşitli meslek odaları davaları, basın mensuplarına açılan davalar vb. örneklerinde görüldüğü gibi- canını yaktığı cümlenin malumu.

Burada İnsan Hakları Derneği'nin düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin son girişimini yürekten kutlamak gerekiyor. Tabii kutlamak yetmez. Kutlamanın en anlamlısı İHD'nin çalışmalarına azami katkıyı sağlamak, böylece 141-142 gibi bir yüz karasından biran önce kurtulmak için

 Mehmet Sonuç

ON DÖRT YIL SONRA KIBRIS

"Kuzey Kıbrıs'tan üs mü istiyorsunuz?" sorusuna, ABD'li uzman şu yanıtı vermiş:

"Savaş gemilerimiz ve üslerimiz, Kuzey Kıbrıs hükümetinin davetini beklemektedir!"

On dört yıl önce Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarına silahlı kuvvetlerini gönderdi. Bu kuvvetlerin adadan çekilmesi sorunu hâlâ tartışılıyor. Kıbrıs'taki gelişmeleri tarihsel bağlamı içinde ele almak günümüzü anlamak için zorunlu oluyor. Bin dokuz yüz ellili yıllara uzanalım bunun için.

Kıbrıslı Rumlar'ın İngiliz sömürge yönetimine son vererek, adayı Yunanistan'a bağlamak amacıyla başlattıkları EOKA hareketi, İngiliz emperyalizminin "böl-yönet" politikası sayesinde bir iç savaşa dönüştürülmüş ve Nisan 1955 ile Mart 1959 tarihleri arasında Kıbrıs'ta toplam 509 insanın canına kıyılmıştı. Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki stratejik önemi nedeniyle, önceleri bu sömürgesini terketmek istemeyen İngiltere, daha sonra "üs olarak Kıbrıs" yerine, "Kıbrıs'ta üs" görüşünü benimseyerek, ada halkına sınırlı politik bir bağımsızlık tanımıştı.

16 Ağustos 1960 günü Kıbrıs Cumhuriyeti adı verilen yeni devletin bağımsızlığına kavuştuğu ilan edilirken, aynı gün bu devletin topraklarına "garantör ülke" sıfatıyla birer NATO ülkesi olan Türkiye ile Yunanistan'ın askeri birlikleri ayak basıyordu. Türkiye 650 kişilik, Yunanistan da 950 kişilik birer alay askerini "ittifak anlaşması" gereğince, başkent Lefkoşa'nın çevresindeki stratejik tepelere yerleştirirken, üçüncü garantör ülke İngiltere de Kıbrıs Cumhuriyeti toprağının dışında addedilen egemen askeri üs bölgeleri Ağrotur ve Dikelya'da 7 binden fazla askeri personel bulunduruyordu.

Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin dış politikasının gittikçe tarafsızlaşması karşısında hem ABD, hem de NATO yanlısı Kıbrıs Türk liderliği ciddi endişelere kapılmıştı. Cumhurbaşkanı Makaryos, 1961 yılında Belgrad'daki Bağlantısız Ülkeler Toplantısı'na aktif olarak katılma kararını yardımcısı Dr. Küçük'e danışmadan almıştı.

Buna karşılık Kıbrıs Cumhurbaşkanı yardımcısı Küçük, İsrail ile diplomatik ilişkiler kurulmadan Mısır büyükelçisinin güven mektubunu onaylamamıştı. Anti-komünist Türk liderliği tarafından denetim altında tutulan Kıbrıs Türk basını ise, sürekli olarak Kıbrıs'ta artan komünizm tehlikesinden söz ediyordu. Rumlar, Kıbrıs'ın sosyalist ve bağlantısız ülkelerle ilişkilerini geliştirerek, uluslararası baskı ile bağımsızlık hakları üzerindeki sınırlamalardan kurtulabileceklerini hesaplarken, Türkler de NATO aracılığıyla sağlanan anlaşmada kendilerine verilen ayrıcalıklı hakları dış faktörlere borçlu olduklarını ve bunların devamının ancak Kıbrıs'ın bağımsızlığının sınırlanmış olmasıyla gerçekleşebileceğini düşünüyorlardı. Kıbrıs komünistlerinin partisi AKEL, Makaryos hükümetinin iç ve dış politikasını desteklerken, bir kısmı bakan olmuş eski EOKA'cıların faşist kanadı da hükümete ağır bir şekilde muhalefet yapıyordu. Anayasanın gerek enosis, gerekse taksim politikalarını yasaklamış olması, her iki taraftaki faşist ve şöven güçleri huzursuz etmişti.

Kıbrıs anayasasının 129. maddesine göre, savunma bakanı bir Kıbrıslı Türk olan Cumhuriyet'in yüzde 60'ı Rum, yüzde 40'ı Türkler'den oluşan 2 bin kişilik bir ordusu olacaktı. Ama Rumlar, gizlice oluşturulan silahlı gruplara büyük miktarda para harcıyorlardı. Türkler de boş durmayıp, kendi gizli silahlı gruplarını hazırladılar. Aralık 1963'e gelindiğinde, Rumlar'ın tam eğitimli 5 bin, yarı eğitimli 5 bin olmak üzere 10 binlik, Türkler'in de 2 bin 500 kişilik vurucu gücü vardı. Makaryos'un anayasada değişiklik yapılması önerisi Türkler tarafından reddedildikten kısa bir süre sonra başlayan toplumlararası çatışmalar, adanın taksimini isteyen Kıbrıs Türk liderliği ve Türkler'in öldürülmesi ile enosisi gerçekleştirmek isteyen Rum şövenistlerinin kışkırtmalarının sonucuydu. Kasım 1967'ye kadar süren iç savaş döneminde, Kıbrıslı Türkler 282 ölü ve 195 kayıp, Kıbrıslı Rumlar da 154 ölü ve 47 kayıp olmak üzere toplam 678 kişi yitirmişlerdi. İngiltere ile ABD, adadaki maşaları eliyle bozdukları barışı yeniden kurmak üzere Kıbrıs'a 10 bin kişilik bir NATO Barış Gücü göndermeyi önerdiklerinde, Makaryos buna karşı çıkarken Türk toplumu lideri Denktaş onun bu tavrını kınadığını duyurmuştu. Adaya gönderilecek askerlerin BM denetiminde olmasına rıza gösteren Makaryos, Türkiye'nin artan müdahale tehditleri üzerine ve başıbozuk silahlı Rum güçlerini toparlamak amacıyla Kıbrıs Rum Milli Muhafız Ordusu'nun kurulması kararını aldı. EOKA'nın enosisçi lideri Grivas'ın Kıbrıs'a geri dönmesinin ardından, 5 bin Yunan askeri daha adaya gönderildi. Haziran 1964'te askere alınan Kıbrıslı Rumlar'ın sayısı 15 bine çıktı. Kıbrıslı Türkler'in Türkiyeli subayların yönetiminde oluşturdukları Mücahit Ordusu'nda da 10 bin kişilik bir askeri güç vardı. Grivas'ın Geçitkale adlı Türk köyüne saldırması üzerine Türkiye'nin Yunanistan'a gönderdiği 17 Kasım 1967 tarihli ültimatomla, 12 bin kişilik Yunan askeri varlığı adadan çekilmek zorunda kaldı. Cumhurbaşkanı Makaryos, Türkiye'nin Rum ordusunu dağıtma önerisini reddetmiş, ama Kıbrıslı Türkler'den çok, kendi politikasına karşı bir tehdit oluşturan yasadışı silahlı grupları da etkisizleştirememişti. Grivas'ın "şimdi enosis" politikasını benimsemeyen AKEL ve PEO örgütlerinin merkezlerine 95 bombalı saldırı düzenlenmişti.

Makaryos bütün bu olanlardan sonra 12 Ocak 1968'de "istenen çözüm" yerine, "mümkün olan çözüm" politikasını ilan ederek, 25 Şubat 1968 günü yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde enosisçi aday karşısında yüzde 95.45'lik oyla kesin bir zafer kazandı. Kıbrıs'ın tam bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü için bağlantısız dış politikasını sürdüreceğini açıklayan Makaryos, 8 Mart 1968'de Kıbrıs Türk toplumu üzerine koyduğu eko-

▼ *Akrotiri'de İngiliz askeri üssü. Amerikan helikopterlerine daha çok üs gerek.*

AYIN KONUSU
KIBRIS

▲ ***"Defolun İngilizler!" ve Enosis.*** *Kıbrıs'ı üslerden arınmış, bağımsız bir ülke yapma çabalarından sonra (solda) duvarları "Enosis" sloganları kaplamıştı (sağda). Oysa Kıbrıs anayasası hem Enosis'i hem de taksim politikasını yasaklamıştı.*

nomik yaptırımları kaldırdı, ama Kıbrıs Türk liderliğinin oluşturduğu yönetimi ve polis gücünü tanımadı. Kıbrıs'a dönmesine izin verilmeyen Denktaş hakkındaki yasak kaldırıldı ve toplumlararası anayasal görüşmelere 24 Haziran 1968'de başlandı. Rum görüşmeci Kleridis'in 1976'da açıkladığına göre, 6 yıl süren bu görüşmelerde anlaşmaya çok yanaşılmış ve 1974 yazında imza aşamasına gelinmişti. Ama Kıbrıs'ta toplumlararası barış ve sorunun çözümünden yana olmayan ABD, Atina'daki faşist albaylar cuntasının adadaki uzantıları eliyle 15 Temmuz 1974'te Makaryos'a karşı bir darbe girişiminde bulunarak, enosisi gerçekleştirmek yolunda bir adım attı.

Darbe girişiminden sağ kurtulan Makaryos adadan kaçmayı başardı. Ama ardından Türkiye "Kıbrıslı Türkler'in can güvenliğini sağlamak" gerekçesiyle adaya asker çıkarttı. İki aylık süre içinde yer alan ve Kıbrıs'ın en sonunda emperyalizmin istediği şekilde ikiye taksim edilmesiyle sonuçlanan kanlı çarpışmalarda toplam 4250 kişi öldü. Böylece Kıbrıs'ı Yunanistan'ın 53. vilayeti yapma girişimi, adanın yüzde 37'lik kuzey bölgesinin 30 bin kişilik Türk ordusunun denetimi altına girmesi sonucu, bu bölgeye Türkiye'nin 68. vilayeti olma yollarını açtı. 15 Şubat 1975'te Türk Silahlı Kuvvetleri'nin denetimi altındaki topraklar üzerinde kurulduğu açıklanan "Kıbrıs Türk Federe Devleti", yasal Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin girişimleri sonucu önce Yeni Delhi'de yapılan Bağlantısız Ülkeler Toplantısı'nda, daha sonra da BM Genel Kurulu Toplantısı'nda kabul edilen ve Türkiye'yi kınayan kararlar üzerine, 15 Kasım 1983'te kendi kendini "bağımsız" Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olarak ilan etti. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birlik ve bütünlüğünün "garantör"ü olan Türkiye'nin silahlı harekâtları sonucunda gerçekleştirilmiş olan fiili duruma dayanılarak ve BM'nin Kıbrıs'la ilgili kararlarına aykırı bir şekilde oluşturulan ayrı devleti, Kıbrıslı Türkler'in kendi kaderini tayin hakkını kullanmaları olarak sunmak inandırıcı ve yasal değildi. Nitekim bu devlet sadece Türkiye tarafından tanındı ve BM örgütü bu yasadışı eyleme son verilmesi çağrısında bulundu.

Halen Kıbrıs'ta 1960 İttifak Anlaşması gereğince üslenmiş bulunan 950 kişilik bir Yunan alayı ile 650 kişilik bir Türk alayı, KC Kuruluş Anlaşmaları'na göre Kıbrıs toprağından sayılmayan iki İngiliz Egemen Üs Bölgesi'nde her 2-3 yılda bir değiştirilen 10 bin askeri ve sivil personel vardır. Rum Milli Muhafız Ordusu'nun asker mevcudu 12-13 bin kadardır. Yunan alayına ek olarak 350 kişilik bir komando birliği ve diğer eğitici askeri personel olarak toplam 2 bin 500 Yunan askeri vardır. Kıbrıs Türk Güvenlik Kuvvetleri, 7 piyade taburu ve 1 zırhlı bölük olmak üzere 4 bin 500 kişiliktir. "Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri" diye adlandırılan TC askerlerinin sayısı 1985'te 17 - 18 bine inmişken, halen 29 bin olarak tahmin edilmektedir. Taksim çizgisi üzerinde kalan Lefkoşa'daki havaalanı dışında, güneyde Larnaka'da esas, Baf'ta yedek olmak üzere iki havaalanı, kuzeyde ise Ercan'dakine yedek olarak yapılan ve askeri amaçlı olduğu öne sürülen Geçitkale havaalanı vardır. İngilizler'in Agrotur hava üssü de bunlara eklenmelidir. Yine İngilizler'e ait Karlıdağ tepesindeki ufukötesi radar ile çeşitli dinleme istasyonları ve röle tesisleri, stratejik Kıbrıs adası üzerindeki askeri yapıyı tamamlamaktadır.

Kıbrıs'ın askerden ve üslerden arındırılması önerisi, daha 1964 yılında Cumhurbaşkanı Makaryos tarafından önerilmiş ve BM görevlisi Plaza'nın raporunda yer almıştı. Son olarak BM Genel Kurulu'nun silahsızlanma ile ilgili özel oturumunda (24 Mayıs 1978) Kipriyanu tarafından tekrarlanmış ve 13 Mayıs 1983 tarihli, 253 sayılı Genel Kurul kararında desteklenmiştir. Kipriyanu-Denktaş zirvesinde üzerinde anlaşmaya varılan 10 maddeden 7'sinde "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin askersizleştirilmesi öngörülmüştür ve bununla ilgili konular tartışılacaktır" denilmekteydi. Geçen Ekim ayında BM Genel Kurulu'nda konuşan Başkan Kipriyanu, adadaki bütün TC askerleri ile göçmenlerinin geri çekilmesine karşılık, Kıbrıs'ın askersizleştirilmesini önerdiklerini yinelemişti. Rum ve Türk Silahlı Güçleri'nin dağıtılması halinde iç güvenliği güçlendirmek için BM gözetiminde oluşturulacak uluslararası bir barış gücüne Yunanistan ile Kıbrıs'ın önemli mali katkıda bulunabileceğini söylemişti. Yeni seçilen Cumhurbaşkanı Vasiliyu'nun da bu yıl New York'ta toplanacak olan BM Genel Kurulu'nun özel silahsızlanma toplantısında, uluslararası silahsızlanma sorunuyla bağlantılı olarak aynı öneriyi yineleyeceği açıklanmıştır.

Bağlantısız Ülkeler Dışişleri Bakanları Toplantısı'nın 101 ülkenin katılımıyla 8-10 Eylül 1988 tarihlerinde Lefkoşa'da yapılacak olması, anti-emperyalist ve bağlantısız bir dış politikayı 28 yıldır sürdüren Kıbrıs Cumhuriyeti'nin saygınlığının bir onayı olsa gerek. Oysa ki Kıbrıs Türk liderliği, hâlâ daha 1960'lardaki Batı ve NATO yanlısı politikasını aynen sürdürmektedir. **Rauf Denktaş**, 18 Kasım 1986'da Uluslararası Sorunlarla ilgili İngiliz Kraliyet Enstitüsü'nde şu açık çağrıyı yapmaktaydı: "Sizi temin etmek isterim ki, Kıbrıs Türk halkı, İngiliz halkı kadar demokrasiye ve bireyin özgürlüğüne bağlıdır. **Batı'nın, dünyanın bize ait bölgesindeki güvenlik çıkarlarının farkındayız ve bunları her zaman görüşmeye hazırız!"**

Ayrılıkçı Kıbrıs Türk liderliğinin bu çağrısına uyan ABD Ulusal Stratejik Enformasyon Merkezi uzmanı ve ilk dönem Reagan'ın askeri-politik işler sorumlusunun özel danışmanlığını yapmış olan **Dr. Jed Snyder**, 29 Mart 1988'de İngiliz Parlamentosu'ndaki Kuzey Kıbrıs'ın Dostları Grubu'nun düzenlediği "Doğu Akdeniz'de Kıbrıs'ın stratejik ve anayasal görünümü" konulu yuvarlak masa toplantısında şöyle konuşmaktaydı: "... **ABD, Yunanistan'daki hava üslerinden en az birini terkedecek olursa, Kıbrıs'ta bir hava (veya mümkünse deniz) tesisinden yararlanma olanağı sağlanmasının kazandıracağı yarar artacaktır. Adanın kuzey kısmı, böylesi kolaylıklar için ideal bir yerdir."**

Toplumlararası çatışmalar her iki tarafın enosis ya da taksim isteyen şoven güçlerinin kışkırtmaları sonucu başlamıştı.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin denetimi altındaki bölgede inşa edilen Geçitkale Havaalanı ile yeni Girne limanının kerameti böylece anlaşılmıyor mu? Zaten Dr. Snyder de toplantıda kendisine yöneltilen "Kuzey Kıbrıs'tan üs mü istiyorsunuz?" sorusuna şu yanıtı vermiş: "**Savaş gemilerimiz ve üslerimiz, Kuzey Kıbrıs hükümetinin davetini beklemektedir!"** ■

Dışişleri Ortadoğu Dairesi eski başkanı Mahmut Dikerdem, Ada'yı anlatıyor:

ÇÖZÜME VARMADA EN BÜYÜK ZORLUK, ADA'DAKİ TÜRK YÖNETİMİ

Büyük devletler Kıbrıs adasını Akdeniz'de batmayan bir uçak gemisi gibi görmeye alışmışlar ve mutlaka Batı'ya yatkın bir yönetimin bulunmasına önem veriyorlar.

Mahmut Dikerdem'i Türkiye barış hareketinin lideri olarak Türkiye'de herkes tanıyor. Emekli büyükelçi olduğu da biliniyor. Ama diplomasi mesleğinde 38 yıl emeği olduğunu, birçok görevlerinin yanı sıra, Ürdün, İran, Gana ve Hindistan'da büyükelçilik yaptığını, merkezde çalışırken Orta Doğu dairesinin başına getirildiğini bilmeyenler herhalde çoğunluktadır. Geniş diplomatik deneyimi ve sorunlara milliyetçi gözlükleri reddeden bakışıyla Dikerdem, Kıbrıs'ın "fethi"nin ondördüncü yıldönümünde bizler için en güvenilir bir başvuru kaynağıydı. Biz de bunu yaptık.

▲ Dikerdem. "Kıbrıs Cumhuriyeti sezaryenle doğmuş bir çocuk. Ama doğdu."

▶ Biliyorsunuz bundan ondört yıl önce Temmuz 1974'te Türkiye Kıbrıs'a askeri müdahalede bulundu. Halen Kıbrıs'ta Türk askerleri bulunuyor. 1974'ten bu yana Kıbrıs sorunu gerek toplumlar arasında, gerek uluslararası alanda çeşitli tartışmalara, görüşmelere neden oluyor. Halen de bir çözüm bulunabilmiş değil. 1974 öncesine kısa bir geri dönüş yapsak, daha sonra da müdahaleyi nasıl değerlendirdiğinize gelsek ne dersiniz?

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs'ta İngilizler'e karşı Kıbrıs Rum halkının başlattığı bir bağımsızlık savaşı var. Hareket diyelim buna. Ve bunun başını da yalnız Rumlar çekiyor. Türkler İngiliz yanlısı görünüyorlar ve karışmıyorlar bu savaşa. Zaten Rumlar'ın iddialarının, hatta aşırı iddialarının kökeninde de bu vardır. Kıbrıslı Türkler, bugünkü liderleri de dahil, İngilizler'in Kıbrıs'tan çekileceğine inanmamışlardır, yahut istememektedirler, Rumlar'ın hareketlerine katılmamaktadırlar. Ne zaman ki bu bağımsızlık hareketinin Yunanistan'la birleşmeye doğru, yani sonradan Enosis adını alacak olan olaya doğru gittiğini hissettiler, o zaman gözlerini İngiltere'den ayırıp, anavatan denilen Türkiye'ye döndürdüler.

Bu sırada Türkiye'ye heyetler gelip gitmeye başladı. Ben o sırada merkezde ve Kıbrıs işlerine bakan dairenin başındaydım. Demokrat Parti hükümeti gereken ilgiyi gösterdi Kıbrıs'a. O sırada Doktor Fazıl Küçük, Faiz Kaymak bunlar sık sık Ankara'ya gelip bizimle görüşürlerdi. Türkiye'nin ilgisi, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına karşı olmakta yoğunlaşıyordu. Gerçekten de İngiltere Ada'dan çekilirken Türkiye'yi, Yunanistan'ı Londra'da 1955 yılında Lancester House Konferansı diye bilinen bir konferansa davet etti. Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki tezlerinin savunulduğu ilk konferans budur. Bu konferans devam ederken 6-7 Eylül olayları oldu Türkiye'de. Bir gazete Atatürk'ün Selanik'teki evi bombalandı diye bir yayın yaptı. Sonradan anlaşıldı ki gazetenin sahibi MİT ajanıymış. Hatırlarsınız halk güya galeyana geldi, tahripler oldu İstanbul'da ve konferans bunun

▲ *Kıbrıslı bir Türk, bir Yunanlı, ikisi de kurban. 1965'te Kıbrıs Türk-Yunan dostluğunun simgesi iki kişi, Derviş Ali Kavazoğlu ve Kostas Mişiaulis, faşistlerce öldürülmüştü. Onlar birlikte yaşamayı öğrenmişlerdi, diğerleri neden öğrenmesin?*

AYIN KONUSU
KIBRIS

üzerine kesildi. Ondan sonra Rumlar, başlarında kilise olmak üzere dünya çapında bir Enosis kampanyası başlattılar. Türkler'in de Yunanistan'la birleşmeye karşı olan hareketleri devam etti. Türkiye ile Yunanistan'ı birbirine düşüren bir durum meydana çıktı. Olay iki devleti karşı karşıya getiren bir şekle dönüştü. Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs'ta bir plebisit yapılarak Ada'nın kaderinin belirlenmesi yolundaki Yunanistan önerisi Fatin Rüştü Zorlu'nun çabalarıyla reddedilince Yunan hükümeti artık Enosis'in başarılamayacağına karar vererek Türkiye ile bir uzlaşmaya doğru gitmek istedi. Ve bilinen ünlü Zürih ve Londra anlaşmalarına varıldı. Bir Kıbrıs Cumhuriyeti kuralım diye üç hükümetin vardıkları bir anlaşma sonunda, Kıbrıs Cumhuriyeti doğdu. Bir çeşit sezaryenle doğmuş bir çocuk denilebilir. Ama doğdu. 1960 yılında. Kıbrıs sorununun altında önce İngiliz sömürgeciliğinin, bağımsız devlet olduktan sonra da sürekli olarak NATO'nun adada kendi dilediği gibi bir yönetimin ve kendi dilediği yönde bir dış politikanın olması için sürdürdüğü çabalar vardır. Büyük devletler bu Kıbrıs denilen adayı Akdeniz'de batmayan bir uçak gemisi gibi görmeye alışmışlardır. Bunun için mutlak surette Ada'da Batı'ya yatkın bir yönetimin bulunmasına önem veriyorlar, buradaki halkın ne istediğine aldırış etmiyorlar. Unutulan taraf şudur; yüzyıllar boyunca Kıbrıs'taki Müslüman, Türk, Osmanlı'dan kalanlar vesaire, birarada yaşamaya alışmışlardı. Ama biraz önce anlattığım gibi sömürgeciler halkların arasına nifak soktular. Her iki taraf da birbirine güvenemez hale geldi. Objektif bakarak şunu söylemek lazım. 1960'tan başlayarak her iki taraf, bu güvensizlik duygusu ile kurdukları devlete yardımcı olmadılar. Makaryos, 1960 ile 1962 arasında bu cumhuriyetin işlemediğini görmüştür. Türkler vergi ödememiş, belediyelerde elektrik faturaları ödenmemiş. Böyle iddialar vardır. Türk toplumu kendisini cumhuriyetle bütünleşmiş hissetmiyor. Belediyelere kadar varan bir düzensizlik içinde. Bunun üzerine Makaryos, Ankara ile görüşmek istedi. Ankara'ya geldi ve İsmet Paşa'ya 'bu anayasa ile devlet yürümüyor' dedi. İsmet Paşa dinler gibi yapıp dinlemedi bu iddiaları. Makaryos geldi, gitti, hiçbir sonuç alamayacağını anladı ve EOKA lideri Grivas'a yeşil ışık yaktı. Söylenen budur. Çok gizli tarafı bilinemez, ama aldığı tutum bunu gösteriyor. Saldırılar iyice artmış, 1963 Noel katliamına ulaşılmıştır. Ondan sonra artık iki toplumun arası düzelmeyecek kadar bozulmuş sayılabilir.

Türkiye, Kıbrıs sorununda şu iki hedefe yönelmek durumundaydı: Bir, Kıbrıs adasının Helen egemenliğine geçmesini, Enosis'i önlemek. İki, kendisinden saydığı Kıbrıslı Türkler'in can güvenliğini, mal güvenliğini sağlamak. Yani sorunun çözüm şekli ne olursa olsun bu iki ilkeden ayrılmak mümkün olmuyor. Böyle 'ulusal dava' deyince hiçbir hükümet bu ilkelerin dışına çıkamıyor. Ama bu hedeflerin dışına taşmak da mümkün değil. Ancak tehlikelidir. Yani Ada'nın yarısını sahiplenmek de mümkün değil.

Evet. Enosis'i önleyeceğim, kabul. Buradan hukuken de, kökeni Lozan'a dayanan bir haklılık var. Bir de oradaki Türkler'in can ve mal güvenliğini korumak. Bunun dışına çıkmak mümkün değil. Çünkü bir Kıbrıs devleti var ortada ve Birleşmiş Milletler üyesi. Türkiye 1974'te ne duruma düşüyor? Nitekim Kıbrıs Barış harekatı denilen 1974 askeri müdahalesi Nikos Sampson darbe girişimini göğüslemek için yapıldı. İşte o andan itibaren de Kıbrıs sorunu nitelik ve boyut değiştiriyor Türkiye için. Çünkü 74 Temmuz'una kadar Türkiye Kıbrıslı Türkler'e her türlü yardımda bulunuyor. Özellikle 10 Ağustos tarihinde başlayan, İkinci Kıbrıs Barış Harekatı denilen ve Kıbrıs sorununu temelden değiştiren, dünyaya karşı Türkiye'yi bir daha silinmez şekilde suçlu hale getiren durum hasıl oldu. Aynı zamanda Kıbrıs artık hukuki değilse bile fiilen Türkiye'nin parçası haline gelmişti. Önemli olan şu; 1974 Temmuz'unda girişilen harekat meşru, çünkü Londra anlaşmalarının hükümlerine uygun. Türkiye garanti anlaşmasının verdiği hakkı kullanmış ve bozulan anayasal düzenin geri getirilmesini üstlenmiş.

Aynı yükümlülük İngiltere ile Yunanistan'a da düşüyordu. Onlar yapmamışlar. Türkiye tek başına hareket etme hakkına sahip olmuş. Ama işte o kadar. Yani Kıbrıs'ta bozulan anayasal düzenin geri getirilmesini, siyasal çözümün bulunmasını ve Rumlar'ın bozduğu düzeni geri getirmeyi sağlayacak kadar. Ondan fazlasını dünyaya anlatmaya imkân yok. Oysa ikinci harekatın yarattığı durum Türkiye'yi Kıbrıs konusunda öteden beri savunduğu ilkelerden daha öteye, Ada'yı ikiye bölen coğrafi sınırları askeri gücüyle çizmek aşamasına götürdü. İş bu noktaya varınca Kıbrıs sorunu artık hukuk kuralları, anlaşmalar çerçevesinden çıkıp Doğu Akdeniz'deki siyasal güçler dengesini de içine alan uluslararası bir bunalıma dönüşmüş oldu. Uluslararası forumda, bir devletin eylemi, hukuk sınırlarını aşıp askersel bir başarının ürününü elde etmeye yönelmiş izlenimini verirse, bunun sonuçları vardır. Bunlara katlanmak, faturasını ödemek zorundasınızdır. Kısacası dünyayı karşınızda bulursunuz. İkinci harekatı başlatırken bunu bilmek gerekirdi. Ben bunları o zaman da söyledim. Ve adeta onların gözünde biraz fena kişi oldum. Çünkü bu "milli dava". Biliyor musunuz, "milli dava" lafı...

▶ Akan suları durdurur.

Bugünkü durumda da ne deniliyor? Diyoruz ki, "Türklerle Rumlar arasında güven hasıl oluncaya, yani bizimkilerin Rumlar tarafından öldürülmeyeceğine emin oluncaya kadar askerimi çekmem". Bu durumu dünyaya kabul ettirmek mümkün değil. Bu hakkı tanımak bir devlete... yani Kıbrıs'taki Türkler'i ezdirmem.. Ee yarın bakarsın Türkistan'daki Türkler konusunda da hak iddia edebilirsin. Uluslararası platformda mümkün değil bunu savunmak. Onun için bu çıkmazdan kurtulmak lazım.

▶ Çıkmazdan kurtulmak için ne öneriyorsunuz?

Bugün Kıbrıs'ta bir çözüme varmada en büyük zorluk Ada'daki Türk yönetimidir. Şimdi bir Kıbrıs Türk Cumhuriyeti var ya...

▶ KKTC. Hiç kimsenin tanımadığı.

Hayır. Hiç kimse tanımaz. Ve tanıması da mümkün değil.

▶ Sayın Evren'in Pakistan'daki biraderi dahil...

Pakistanlı birader de tanımaz. Çünkü kendi ülkesinde de Peştunlar'ın aynı şeyi istemesi tehlikesi var. Çözüm için veriler ne olabilir, ona devam ediyorum. Bugün Ada'daki Türk yönetiminin istekleri, özlemleri Türk hükümetinin çıkarlarıyla ve ötedenberi savunduğu ilkelerle uyuşmuyor. Bakın ne demek istiyorum... Rauf Denktaş, "KKTC Cumhurbaşkanı", Türkiye'nin desteğiyle, ama yalnız Türkiye'nin desteğiyle bir devlet kurmuştur. Denktaş'a göre Rumlar'ın ve Yunanistan'ın hiç değişmeyecek emeli Enosis'tir. Peki 1977'de Makaryos ile yaptığınız uzlaşma var. 1979'da da Kipriyanu ile yapılan uzlaşma var. Gerek Makaryos, gerek Kipriyanu, kesinlikle, resmen Enosis'ten vazgeçmişlerdir. Denktaş'a göre bu bir garanti değildir. Niye? Çünkü onun bir art düşüncesi var. Enosis tehlikesinin varlığı hep olacaksa Kıbrıs'ın bölün- ▶▶

▲ *İkinci Kıbrıs Harekatı. Uluslararası forumda bir devletin eylemi hukuk sınırlarını aşıp askersel bir başarının ürününü elde etmeye yönelmiş izlenimini verirse bunun faturasını ödemek zorundasınız.*

KIBRIS

▼*Emperyalizme karşı.* Kıbrıslı Rumlar, İngiliz boyunduruğundan kurtulduktan sonra emperyalizmin her belirtisine karşı çıktılar, mitinglerde, yürüyüşlerde bunu ifade ettiler. Oysa Kıbrıslı Türkler bütün bunlara seyirci kaldılar.

müş durumu, adanın taksimi de savunulabilecektir. Denktaş, böylece KKTC'nin savunmasını sürgit Türk ordusunun üstlenmesini istiyor. Ama bu durum Türkiye'nin güvenlik ve çıkarlarına aykırıdır. Uluslararası forumlara kesinlikle kabul edilmeyecek tezlerle çıkılmaz bir kere. Ama farzedin ki oldu. Adanın taksimi, Türk-Yunan sınırlarını Kıbrıs'a taşımak demektir. Bu Türkiye'ye yeni bir yük getirmektedir. Siyasal bakımdan yine Türkiye'nin çıkarlarına aykırıdır. Çünkü öteden beri Türkiye başka bir tezi savunmuştur. Demiştir ki Kıbrıslı Türkler'in can ve mal güvenliğini isterim. Şimdi iki kesimli, iki toplumlu ama tek devletli, yani üniter bir federatif devletle yetinmiyor, serbest dolaşım ve mülk edinme hakkını tanımıyor ve mutlaka Türkiye'nin askeri güvencesinde diretiyor. Birleşmiş Milletler güvencesi yetmez bana diyor. Denktaş hırslı bir devlet adamı. Cumhurbaşkanlığının tadını da almış. Başına geçtiği devleti yaşatmak için Türkiye'nin çıkarlarını kendi çıkarlarıyla özdeşleştirmek istiyor.

Bilim ve düşün alanında ün yapmış değerli insanlarımızın Kıbrıs sorununda kör bir milliyetçilik batağına saplanmalarına anlam veremiyorum.

Zaten kendisi de faşizan bir felsefeye sahiptir. Bunu devam ettirmek ancak güç bulursa olur. Ve Türkiye'de de bu gücü buluyor. Böyle bir Kıbrıs'ı sürdürebilmek için ne İngiliz askeri üsleri konusunu ne Kıbrıs'ta NATO'nun varlığını ağzına alıyor. Ses çıkarmıyor. Kıbrıs'ta bu nitelikte bir KKTC bulunması Türkiye'nin barış ve demokrasi güçlerinin savunacakları bir dava değildir. Eğer görüşlerimi bir sonuca vardırmamı isterseniz, derim ki Kıbrıs denilen devlet, varlığı yadsınamayacak, Birleşmiş Milletler üyesi, Avrupa Konseyi'nde, İnsan Hakları Komisyonu'nda üye, egemen bir devlet. Bunu böylece kabul edip tüm yabancı üslerden, askerlerden arındırılmış, ve bir süre Birleşmiş Milletler denetim ve güvencesi altında işleyecek gerçek bir federatif devlet sisteminin kurulması ve bunun kurulmasına çaba gösterilmesi gerekiyor derim.

▶Küçük bir sorum var. Ondan sonra Kıbrıs sorunu ve Türkiye'de yarattığı şovenizm konusuna gelmenizi isteyeceğim. Dünyada tüm yurttaşlarına serbest dolaşım ve yerleşme hakkı tanımamış bir federal devlet var mı?

Ben de bunu araştırdım. Bilinen en büyük federal devlet ABD. Şimdi dolaşım serbestisi, mülk edinme serbestisi, yerleşme serbestisi olmasa Arizona'daki bir adam New York'a yerleşemez mi? Yugoslavya var, İsviçre, Almanya var. Federatif ve konfederatif hiçbir devlette böyle bir şey yok. Yani getirilen nokta adı konmamış bir taksimdir. Ama dolaşım serbestisinin, mülk edinme serbestisinin kötüye kullanılmasını engelleyecek bazı tedbirler konabilir. Ama niyet o değil. Eğer Kıbrıs adası bağımsız bir devlet olarak yaşayacaksa oradaki halklar da birarada yaşamayı öğrenmelidir. Ve vaktiyle öğrenmişlerdir. Halklar adına konuşup da bunlar birarada yaşayamaz demek son derece yanlıştır.

Gelelim şovenizme. Bu konu görmezlikten gelinebilecek gibi değil. Gördüğümüz şu ki Kıbrıs otuzbeş yıldır hem Türkiye'deki hem Yunanistan'daki şoven çevrelere malzeme olmaktadır. Türkiye'de de politikacılar, yazarlar, hatta bilim adamlarınca saptırılarak ele alınmıştır. Büyük laflar edilmiştir ve Türkçülük ülküsüne alet edilmiştir. O sloganları biliyorsunuz. "Yeşil Ada Kızıl Olamaz!"

▶Soğuk savaş dönemine de denk düşüyor galiba.

Kızıllık tabii başlıca kullanılan demagojilerden biridir. Sonra "Ya Taksim Ya Ölüm" gelir biliyorsunuz. "Türk'e Türk'ten başka dost yoktur". Şimdi bugün de yine çok sorumlu yerlerde bulunanlar konuşuyorlar, örneğin başbakanın söylediği "Bir tek askerimi çekmem". Bunlar uluslararası ilişkilere uygun laflar değil. Ben bunu şuna benzetiyorum. 12 Eylül döneminde askeri yönetimin başı, lideri "Biz dış dünyanın baskısıyla değil, milletimiz istediği için demokrasiye döneceğiz" demişti. Oysa baskı olmasa demokrasiye döneceği filan yoktu. Ve Türk halkı da demokrasi istediğini daha pek belli etmemişti. Edememişti. Şimdi bunlar da "baskıyla asker çekmeyiz" diyorlar. Bu bir aşağılık kompleksi. Baskı, hukuksal baskı var. Sen şagil devletsin. Türkçe deyimi nedir?

▶İşgalci.

Kendilerine milliyetçi-muhafazakâr diyenlerin böyle sığ düşünmelerini anlıyorum ama, bilim alanında, düşün alanında ün yapmış insanlarımızın, değerli insanlarımızın Kıbrıs sorununda, yani şimdi konumuz değil ama Ermeni sorununda, kör bir milliyetçilik batağına saplanmalarına anlam veremiyorum. Ben 1955 yılında Londra'da toplanan ilk Kıbrıs konferansına delege olarak katılmış ve orada savunulan Türk tezinin hazırlanmasına katkıda bulunmuş -ben yazdım açıkçası dabiri olarak bugün ne Rauf Denktaş'ın tutumunu ne de Türk hükümetinin Kıbrıs politikasını milliyetçiliğin at gözlüğünü kullanmadan savunmanın mümkün olduğuna inanıyorum. Diyorlar ki Kıbrıs sorunu özde bir azınlık hakları, yani ezilmiş olanların haklarını savunmadır, insan hakları sorunudur. Türkiye'nin güvenliği meselesinde pazarlık yapılır, uzlaşma yapılır ama insan hakları konusunda ödün verilmez diyorlar. İlk bakışta haklı gibi görünüyor. Muhakemeyi ilerletelim. Sorun insan hakları olsa bu yalnız Türkiye'nin üstleneceği bir sorun olmaktan çıkar. Bütün dünya devletlerinin malı olmuş demektir. Bütün dünyanın Kıbrıs'taki Türk azınlığına sırtlarını çevirip, isterlerse ölsünler dediğine ve yalnız Türkiye'nin sahip çıktığına nasıl inanırız. Dünyaya böyle bir şey anlatmaya kalktığınız zaman bir kere bizim boynumuz büküktür. Çünkü insan haklarını savunmak size düşmez diyebilirler. Evvela kendi ülkenize bakın da diyebilirler.

▶Türkiye'deki kadar insan hakkı olsun derse dünya, Kıbrıs'ta insan hakları gerçekleşmiş olacak mı?

Evet, evet. Aman öyle demesinler. Çünkü yok demektir o zaman. Diyelim ki Kıbrıs'taki Türkler'in insan haklarını korumak en başta Türkiye'nin görevidir. Peki bunu gerçekleştirmenin tek yolu mutlaka Türkiye'nin Kıbrıs'ta askeri varlığının bulunması, ya da askerini çektikten sonra bile Ada'daki Türkler'in her çağrısında Türkiye'nin asker yollaması mı? Denktaş'ın tutumu bu. Bu mudur? Böyle bir çözümü dünyaya hangi Türk hükümeti kabul ettirebilir? Şimdi bu milliyetçi tezin savunucuları bile bunun çıkmazını biliyorlar. Ama geçenlerde bir yazı okudum ve inanamadım. "Biz erkek milletiz" diyor. "Sıkı durursak dünya bağımsız bir Kıbrıs Türk devletine katlanmak zorunda kalır" diyor. Hatta geçenlerde bir Türk takımının Kıbrıs'ta maç yapması Dünya Futbol Birliği'nce engellendiği zaman müthiş öfkelendiler. Gerekirse Fifa'dan çıkmayı düşündüler, hatta belki inanmayacaksınız ama erkek millet bu uğurda savaşı göze alır dediler. Böyle davalarda, özellikle az gelişmiş ülkelerde aydınların yaptıkları hataları, düştükleri çukurları mutlaka ortaya koymak görevini hissediyorum. ■

Herkül Millas

TÜRK İLE YUNAN'IN "İYİ NİYET"İ

Bulutlu gecenin içinde ve pusulasız yol alan bu "iyi niyet" yolcuları doğru rotayı saptırmadan tutturabilecekler mi?

Hep duyarız: Türk-Yunan ilişkileri iyi niyetli insanların çabalarıyla düzelecektir. Oysa ben daha bugüne dek "kötü niyetliyim" diyen bir insanı tanımadım. Herkes kendini iyi niyetli sayar. Gerçekte hep duyduğumuz "iyi niyetli" sözü kesin bir anlamı olmayan bir tekerleme gibidir. Her iki taraf sık sık şunu tekrarlamaktadır: "Ben iyi niyetliyim ve dostluktan yanayım. Eğer sen de iyi niyetliysen 'makul' önerilerimi kabul et. Ama görüşünde direniyorsun, demek ki kötü niyetlisin." Bu anlamıyla kullanıldığında "niyet"in kısır bir suçlamadan başka bir anlamı yoktur. Kullanılması yararsızdır; kimi zaman da kaçınılabilecek karşı tepkiler de doğurduğundan zararlı da olabilir.

Kimi zaman ise "iyi niyet" anlayışının altında başka bir inanç yatar: Bir iyimserliktir bu. İyi niyetliyim diyenler ilişkilerin düzelebileceğine inananlar ve gene bu yolda çaba gösterenlerdir. Karamsarlara, şüphecilere, genellikle "iyi niyetli" demeyiz. Ama kötümserlerin gerçekte "kötü" niyetleri yoktur; farklı yaklaşımları ve öngörüleri bir niyet sorunu değildir, farklı bir değerlendirme sorunudur.

Samuel Johnson'un sözünü anımsatalım: Cehenneme ulaşan yol iyi niyet taşlarıyla döşenmiştir. Tarihe şöyle genel bir biçimde bir göz atarsak, bunca cana, bunca mala, gözyaşına, kine ve kapanmayan yaralara neden olan olayların kötü ya da iyi niyet sorunu olmadıklarını görürüz. Haçlı seferlerine katılanlar, hatta bu seferleri düzenleyenler, Cihat yolunda kılıçları kuşananlar, Amerika'ya göç edip bir ırkı yeryüzünden yok edenler, kölelik sistemini, feodalizmi yüzyıllarca sürdürenler, daha yakın tarihte "uygarlıklarını" silah zoruyla dünyaya yayan Avrupalılar, bağımsızlık savaşlarını başlatanlara karşı çıkanlar, "niyet"le değil, çok daha temelli ekonomik ve sosyal nedenler yüzünden bu davranışlara yönelmişlerdir. Hatta her zaman iyi niyetlerinden de bir an olsun kuşkuya düşmeden: Kimi zaman İsa için, kimi zaman "hakları" olan bir ideal için davrandılar. Timurlenk'e de sorarsanız, gücün tek kıstas olduğu bir zamanda kılıcının hakkını almıştı. Savaşmış ve kazanmıştı; o zaman oyunun kuralı buydu.

Günümüzde Türkiye ve Yunanistan'da iki ülke ilişkilerinin düzelmesi yolunda iyi niyetten söz edenler kimlerdir? Bu güçleri iki gruba ayırabiliriz: Propagandayı amaç edinmiş ve "sen kötüsün, ben ise iyi niyetliyim" anlayışını aşmayan anlamsız sözleri tekrarlayanlar birinci grubu oluşturuyorlar. Eski tas eski hamam anlayışının sözcülerini şimdilik bir yana bırakabiliriz; amaçları karşı tarafı kamuoyu önünde aşağılatmaktır. Ama ikinci ve önemli grup, "iyimserlerin" karargahıdır; hevesle dostluk çabalarını yürütenlerdir. Bunların amacı karşı tarafı "yenmek", "dize getirmek" ya da "rezil etmek" değildir. İnsanlığın yüzyıllardır dilediği savaşsız, uyumlu bir dünyaya, iyi komşuluğa ve dostluğa inandıklarına inananlardır.

Hangi toplumsal gereksinmenin sonucudurlar bu insanlar? Bu konuda elimizde toplumbilimsel istatistiklerin bulunmadığını, her görüşün yakıştırmaca olma riskini taşıdığını hiç unutmadan şunları söyleyebiliriz: Politik yelpaze açısından bakarsak bu grubun temel üyelerini sağ ve sol güçler oluşturmaktadır. "Sağ" burada, zamanın gereksinmelerini ve gerçek çıkarlarının nerede yattığını kavramış olan sağdır, çağdaş sağdır. Hemen ekliyelim, böyle bir kategorinin var olmadığını, sağın çağdaş olamayacağını ileri sürenler olabilir. Sağın zamanın gereksinmelerini göremeyeceğini söyleyenler de çıkabilir. Ama etrafımıza dikkatle bakmak yeterlidir: "Kendi" çıkarlarının nerede yattığını bilen pratik, pragmatik bir sağ vardır. Gerilerde kalmış faşist, ırkçı, ümmetçi sağ ya da geleneksel ara tabakaların çıkarını, çelişkili ve şaşkın, hâlâ savunmaya çalışanları bu "sağ"ın içinde görmüyorum.

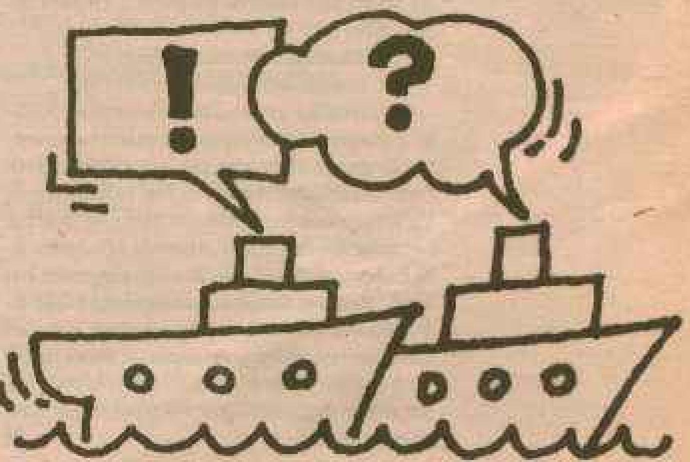
Zamanımızda iki temel ideoloji yarışmaktadır. Sağ ve sol ise bu inancın sözcüleridirler. Sol, dar ulusçu anlayışı aşan enternasyonalist bir anlayışla bakmaktadır gelişmelere; ulus anlayışını değil, sınıf yaklaşımını yeğlemektedir tarihi yorumlarken. Solda olan kimseler bu anlayışa içtenlikle -ve yetenekle- inandıkları ölçüde halkların yakınlaşmasından yana olacaklardır. Sol, çatışmaların temelinde yöneticileri, egemen güçleri görür.

Ama zamanımızın sağı da ilginç bir gelişme içindedir. Dünyayı paylaşma çabalarından patlak veren iki dünya savaşından sonra yarışma barışçı bir özellik edinmiştir. Çapraşık ve ince dengelere dayalı dünyamızda -savaş tehlikesi yok edilmemiş de olsa- çok uluslu şirketlerin oluşturduğu ilişkilerle yeni bazı güçler ve bağlaşmalar (ittifaklar) kurulmuştur. En güçlü kapitalist ülkeler oturup ortak kararlar almakta, OECD ülkeleri bağlayıcı politikalar saptamakta ve AET ülkeleri ulusal sınırlarını her açıdan giderek yok etmektedirler. Yani ulusçu devletlerin doğuşunu gerekli kılan tarihi sosyal-ekonomik yaklaşımlar -ülke bütünlüğü, sınırların sağladığı pazar bütünlüğü ve korunmacılığı, silah zoruyla yeni yörelerin kazanılması- ve bunları sağlamak için savunulan dar ulusçu anlayış artık yerini uluslararası bir yaklaşıma bırakmaktadır. Örneğin AET, gelecekte, sermayenin ve çalışanların serbest hareketliliğiyle, ama ortak televizyonu ve giderek ortak gereksinmelerden doğacak olan ortak bir eğitimle de yeni bir ideoloji yaratmaktadır. Fransa-Almanya düşmanlığı, Portekiz-İspanya çekişmesi artık tarih konusudur.

Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesi yolunda çaba gösteren iş çevreleri -sağ diyebiliriz- işte bu yeni anlayışın her iki ülkedeki öncüleridir. Bu çevreler eski hırçın Türk-Yunan çatışmasının bu yöndeki gelişmeyi engellemekte olduğunu sezmekte, anlamakta, bilincine varmakta ve önlemeye çalışmaktadır. Ayrıca tüm dünyadaki ortaklarından devamlı bir baskı duymaktadırlar.

Özetleyelim: "iyi niyetliyim" diyenleri ikiye ayırdık: a) eski çamların bardak olduğunu hâlâ anlamayanlar ve "niyet" sorununu yalnız bir propaganda aracı olarak kullananlar ve b) "iyimserler", yani Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesi yolunda çaba gösterenler. Bu ikincileri de kabaca sağ ve sol diye ayırdık yeniden.

Ama unutulmaması gereken çok önemli bir nokta bu ayırımın gerçekte öyle kesin çizgilerle oluşmadığıdır. İnsanlar toplum içinde böyle siyah-beyaz diye ayrılmazlar. Siyahtan beyaza sonsuz bir gam vardır. Grinin sonsuz ▶▶

tonlarında yer alan insanlar her gün aynı görüşleri de taşımazlar. Bugün bunu düşünen, yeni bir olayın karşısında yarın biraz "başka türlü" düşünmeye başlar. Ayrıca insanlar görüşlerinin bilincinde de değiller; hatta daha da kötüsü kimi zaman yüreklerinin gizli karanlık iç odalarında belli bir inanç taşırken başka bir görüşü savunduklarına da inanırlar; kendilerini aldatırlar "iyi niyetle". Çağcıl, ileriye dönük insanlar olduklarına inanırlar -bundan kıvanç da duyarlar- ama içlerindeki şeytandan da kurtulamamışlardır. Şeytandan -yani peşin yargılardan, köhnemiş ideallerin kalıntılarından- söz etmişken, Tevrat'ı da anımsatalım: "Yürek her şeyden önce aldatıcıdır ve çok çürüktür, onu kim anlayabilir?" (Yeremya 17,9) İkibin yıl sonra hâlâ aldatıcıdır "yürek".

Sanıyorum zamanımızda iki ülke ve iki ulus arasında temelli bir dostluğun kurulması için nesnel koşullar gelişmektedir. Bu gelişmeleri frenlemeye çalışan "eskiciler" vardır. Ama dostluk yolunda ilerleyebilmek için "iyimserlerin iyi niyeti" yeterli değildir. Eğer bu çabalar belli bir bilinç düzeyi sağlayamazsa, ortaya ortak bir çıkar temeli çıkaramazsa, eskiyi bilimsel bir biçimde değerlendirip pratik, gerçekçi bir rota saptayamazsa, bu "iyi niyetli" çabalar, ilerde romantik çabalardır diye terkedilebilirler.

Bugünün tarihi olanağını iki ulus iyi değerlendirebilir. Ama iyi niyetliler de "iyi niyetlerinin" nedenini doğru bir biçimde saptamalıdırlar. Dostluk, komşuluk, iyilik gibi soyut dürtüler sağlam bir temel oluşturamazlar. Bilimsel yaklaşım ve ortak çıkarın bilincidir gerçek ve devamlı uyumun sırrı. Bugüne dek ilişkilerin neden iyi olmadıklarını -tarihsel, ekonomik, sosyal nedenleriyle- anlamadan, iyi komşulukla neleri kaybedip neleri kazanacaklarımızı anlamadan, gelecek yıllar için nasıl bir dünya istediğimizi saptamadan ve hele ulus olarak bizlerin ve karşı tarafın ne olduğunu, nasıl düşündüğümüzü, nelere ve neden inandığımızı anlayıp bunları hazmetmeden ilerlememiz güvenilir ve sarsıntısız adımlarla olamayacaktır. Neşeli, hevesli girişimler kimi zaman korkutuyor beni; gülen yüzlerin arkasında öylesine bir bilinçsizlik saklı duruyor ki bazen, acaba diyorum bulutlu gecenin içinde ve pusulasız yol alan bu "iyi niyet" yolcuları doğru rotayı saptırmadan tutturabilecekler mi?

Dostluk yolunda ilerleyebilmek için "iyimserlerin" iyi niyeti yeterli değildir.

Güvensizlik ya da umutsuzluk belirtisi midir bu sözler? Değil doğal olarak. Ozanın dediği gibi:

Tüm imanda var olan inançtan
çok fazlası yatar içten bir kuşkuda.

İyi niyetliler grubunda bulunmanın verdiği iç güvenle, rahatlayıp gerçekleri ve nedenleri aramaya ara vermemeliyiz demek istiyorum. Kendimizi kendimizden sakınmalıyız. Ve kimi zaman da bilinçsiz barış ve dostluk havarilerine bakarken, usumda afacanlar gibi bazı çılgın düşüncelerin alay edercesine baş kaldırdıklarını duyumsuyorum: İster misin diyor bir ses, Türk-Yunan ilişkilerinde var olan bunca sorun yetmiyormuşcasına şimdi de bir yenisi eklensin, ister misin "ben iyi niyetliyim, sen neden değilsin!" diye bir iyi niyetliler kavgası başlasın! ■

Kıbrıslılar ve "Türkiyeli Türkler"

TC kökenli göçmenler içlerine kapanık yaşıyor, köy ağalarının etkisi altında kalıyor

Bütün ada sakinlerini kapsayacak şekilde Kıbrıs'ta en son resmi nüfus sayımı 11 Aralık 1960 tarihinde yapılmış ve Kıbrıslı Türkler'in sayısı 104.320 olarak saptanmıştı.

1970'li yıllara kadar Kıbrıslı Türkler'in nüfus sayımı yapılmamıştır. Kıbrıs'taki BM Barış Gücü'nde görev yapmış olan Kanadalı araştırmacı Richard A.Patrick'in 1976'da yayımladığı bir çalışmaya göre, 1971 yılı başlarında, ada sathında yayılmış bulunan Kıbrıs Türk yerleşim bölgelerinde toplam 119.147 Kıbrıslı Türk yaşamaktaydı. Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından yapılan 1973 yılına ait nüfus tahminlerinde ise Kıbrıslı Türkler'in sayısı 114.960 olarak gösterilmekteydi.

1974 yazında yaşanan olaylar ardından "Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi"nin İçişleri ve Adalet Bakanlığı Genel Sekreteri Ahmet Sami tarafından hazırlanmış 20 Ekim 1974 tarihli raporda şu bilgiler verilmektedir: "Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi bölgesinde toplam 83.719 Kıbrıslı Türk yaşamaktadır. Güneyde ise toplam 32.039 Kıbrıslı Türk kalmıştır.

Verilen bu bilgilere göre, savaş sonrasında çizilen taksim hattının kuzeyinde 71.719, güneyinde de 44.039 kişi olmak üzere **Kıbrıs'ta yaşayan Türkler'in nüfusu 115.758 kişi idi.**

9 Ağustos 1977 tarihli Zaman gazetesinde verilen bir habere göre, KTFD İskan ve Rehabilitasyon Bakanı Hakkı Atun, 1974 ile 1977 arasındaki üç yıllık süre içinde 20.934 ailenin, yani 83.650 kişinin Kuzey'de iskan edildiğini açıklamıştır. **Ekim 1974'te güneyli Kıbrıs Türk göçmenlerinin sayısı 44.039 olarak saptandığına göre, geriye kalan 39.611 kişinin Türkiye'den getirtilen göçmenler olduğu ortaya çıkmaktadır.**

Eylül 1983'te yayımlanan DPÖ-İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Tasarısı'nda, 1974 ile 1982 yılları arasında KTFD bölgesinde yapılan iskan çalışmaları sonunda 91.225 kişinin yerleştirildiği belirtilmektedir. Bunlar Lefkoşa: 11.259, Girne: 18.850, Mağusa: 34.580, Güzelyurt: 18.634 ve Maltepe: 7.902 olarak gösterilmiştir. (Büyük miktarda Rum'un terkettiği Mağusa kazasına yerleştirilenlerin sayısındaki fazlalık, bu bölgedeki TC göçmenlerinin yoğunlaşmasını yansıtmaktadır.) Güney göçmeni olan Kıbrıslı Türkler'in sayısı 44.039 olduğuna göre, 1983 yılı sonu itibariyle 47.186 TC yurttaşının Türk Silahlı Kuvvetleri'nin denetimi altındaki Kuzey Kıbrıs topraklarında yerleştirilmiş olduğu söylenebilir. Bu konuda herhangi bir resmi açıklama yapılmaması ilginçtir. **Önceleri "mevsimlik işçi" denerek gizlenmek istenen göçmenler, bugün ayrı siyasi partileri ile iç ve dış politikada bir sorun haline gelmişlerdir.**

1960'da 104.942 ve 1974'te 115.758 olan Kıbrıslı Türkler'in nüfusu 1974 Temmuz'undan başlayarak, TC kökenli göçmenlerle birlikte gösterilerek 1986'da 162.676'ya ulaşmıştır. 14 yılda (1960 - 1974) 10.816 artan nüfus, 12 yılda (1974-1986) 46.918 artış gösterebilir mi? Bu arada Kıbrıslı Türkler'in İngiltere, Avustralya ve benzeri ülkelere göç etmekte olduklarını da hesaba katmalıyız. **Kendi ülkelerinde bir gün azınlık durumuna düşerek, TC göçmenlerinin egemenliğine girebileceklerini gören Kıbrıslı Türkler'in sayısı giderek artmaktadır.** Örneğin Aralık 1987'de yayımlanan "1986 İstatistik Yıllığı"na göre, 1986 yılında kaydedilen 2.558 doğumdan 1333'ü, yani yarıdan fazlası, ilkokul veya altında eğitimi olan KKTC yurttaşlarına aittir. Aynı yıl yapılan evliliklerden üçte birinde, her iki eşin de ilkokul veya altında eğitim gördükleri belirtilmektedir. Cezaevine girişlerde 340 toplam vakadan 195'i yine aynı düşük eğitim grubundandır. En çok suç işlenen bölge Mağusa'dır. 1974 yılında Mağusa Emniyet Müdürlüğü'nce 322 suç vakası kaydedilmişken, bu sayı 1984'te 3.5 kat artarak 1166'ya yükselmiştir. Yukarıdaki veriler, okuma-yazma ve eğitim düzeyinin yüksek olması ile övünen Kıbrıs Türk toplumunda endişeleri artırmaktadır.

TC kökenli olan göçmenlerin çok az bir kısmı, Kıbrıslı Türk kızlarıyla evlenip, yerli halk ile kaynaşırken, ezici çoğunluğu hep TC göçmeni olan köylerde tarım ve hayvancılıkla, mevsimlik olarak narenciye kesim işçisi olarak uğraşmaktadırlar. Bunlar daha çok kendi içlerine kapanık olarak yaşamakta ve belli köy ağalarının ya da aile reislerinin etkisi altında bulunmaktadırlar. İnşaatlarda ucuz iş gücü olarak kullanılan **TC'li kaçak işçiler,** özellikle Lefkoşa'da sayıları 30'a yaklaşan pansiyonlarda en ilkel koşullar altında yaşamakta ve sosyal bir sorun oluşturmaktadırlar. Sadece Türkiyeliler'in (Kıbrıslılar onlara "karasakal" demektedir) gittiği lokantalar, kebap ve lahmacun salonları, videolu kıraathaneler vardır.

1974 sonrasında Kıbrıs'ın nüfus yapısını değiştirmek amacıyla adaya getirilen TC göçmenleri geri çekilmeden, Kıbrıs Türkleri'nin kendi iç dinamikleri ve iradesi özgürce belirlenemeyecektir. Sorunun çözümünde TC'li asker ve göçmenlerin geri çekilmesi, zorunlu bir ilk adım olmalıdır. ■

Mustafa Sönmez

BİRİLERİ KÜÇÜLÜRKEN DİĞERLERİ BÜYÜYECEK

Filler güreşinde bir de ezilen çimler var: Küçülen ekonomide işsiz bırakılan, işten çıkarılan, ücretleri, sosyal hakları budanan, sürüncemede bırakılan emekçiler.

Türkiye kapitalizmi, 1985'te başlayan ve 1986-1987'de süren genişlemeci, iç pazara dönük bir canlanmanın ardından 1988'de küçülmeyi hedefleyen bir konjonktüre girdi.

Hükümet yetkilileri, Özal'ın prensleri özellikle de Merkez Bankası- her fırsatta ekonomide küçülme zorunluluğundan söz ediyorlar. Yüksek faiz aracılığıyle empoze edilen bu politika, 4 Şubat kararlarından bu yana pekiştirilerek sürdürülüyor. Şimdi küçülme zamanı... Nitekim, bazı büyük burjuva kesimleri de buna ikna olmuş durumda ve yapılarını, mevcut koşullara göre gözden geçirip önlemler alıyorlar. Ama, planlarını, mevcudiyetlerini genişleme, iç pazarın canlılığı üstüne kurmuş olanlar da sızlanmadan edemiyorlar. Bunlar, her fırsatta 4 Şubat kararlarının "geçici olacağı" sözünü hükümete anımsatarak, yüksek faiz baskısı altında ayakta kalmanın olanaksız olduğundan söz ediyorlar...

Türkiye kapitalizminin küçülme konjonktürüne sokulması, aslında Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası odakların isteği. Verilen niyet mektuplarında, söz konusu kuruluşların uzmanlarının raporlarında da bunu görmek mümkün.

Özal, 1986-1987 döneminde yapılan ara seçim, yasakların kalkması ile ilgili referandum ve 29 Kasım erken genel seçimleri nedeniyle, oy hesabı olan her iktidarın yaptığını yaptı: Ekonomide genişlemeci, büyümeci bir siyaset izledi. Bunu da kamu harcamalarına ağırlık vererek yaptı. Bir yandan merkezi yönetimin başlattığı büyük altyapı projeleri, öte yandan yerel yönetimlerin kentsel yatırımlarıyla ekonomi, iç pazar ağırlıklı bir canlanma yaşadı. Başlatılan altyapı yatırımları, 1983'te Orta Doğu'da (özellikle Libya'da) tükenen dış müteahhitlik hizmetleri piyasasının öncüsü holdinglere yeni iş olanakları sağladı. Köprü, baraj, metral, otoyol gibi projeler ST-FA, Enka, Eska, Koray İnşaat, Kiska gibi büyük taahhüt gruplarına soluk olanağı sağladı... Başta İstanbul olmak üzere, büyük kent belediyelerinin başlattığı diğer kentsel yatırımlar da hatırı sayılır bir iş potansiyeli yarattı.

İnşaat sektöründe yaşanan bu canlanma, zincirleme olarak bu sektöre girdi sağlayan imalat sanayiinde de hareketlenme sağladı. Çimento, demir-çelik, cam, alüminyum tuğla gibi inşaat kesimine ana girdiler sağlayan sektörlerde kapasite kullanım oranları yükseldi. Konut üretimine verilen ağırlık da bu canlanmayı arttırdı. Yaşanan canlanma istihdam düzeyinde göreli artışa yol açarken, hem kentsel hem de kırsal kesimde gelir arttırıcı etkiler yaptı. İç talebi kamçıladı. Otomobil, beyaz eşya başta olmak üzere dayanıklı tüketim malları üreten sektörleri de hareketlendirdi.

Ayrıca, enflasyonist ortamda başta banka faizi olmak üzere yatırım araçlarının sağladığı verimin çekicilikten uzak oluşu, tüketim harcamalarını da kamçılayınca iç pazar 1980'lerin başından beri görülmeyen bir dinamizmi, canlılığı yaşadı.

Ancak genişlemeci politikaların yarattığı dinamizm tümüyle iç pazarı hareketlendirmekle kalmadı; başta vergi iadesi olmak üzere ihracata verilen cazip teşvikler sayesinde ihracat da artış hızını korudu. Sonuçta, ekonomiye egemen büyük gruplar açısından 1986 ve 1987, birikimin hızlandığı yıllar oldu.

Sayılarla ifade etmek gerekirse, şu görünüm ortaya çıkıyor (Tablo 2)

Koç ve Sabancı: 1986-1987

Türkiye kapitalizminin liderleri sayılan Koç ve Sabancı gruplarının konsolide ciroları ve kârları 1986 ve 1987'de büyük artışlar gösterdi. 1985'te 1,5 trilyonluk satış gerçekleştiren Koç Grubu Şirketleri'nin 1986'daki satışları 2,4 trilyona, 1987 'de ise 4,2 trilyon liraya çıktı. 1986'dan 1987'ye cari fiyatlarla gerçekleşen artış yüzde 75 oldu. Koç Grubu satışlarındaki artış gerçek fiyatlarla karşılaştırıldığında, yani cirodaki yükselme enflasyondan arındırıldığında, ortaya yüzde 18'lik reel bir artış çıkıyor. Koç Grubu'nun 1986'da 139,5 milyar lira olan konsolide kârları ise 1987 sonunda yüzde 161,6'lık artışla 365 milyar liraya çıktı. Cari fiyatlarla gerçekleşen bu kâr patlaması, yine enflasyondan arındırıldığında, yüzde 75'lik bir reel artışa tekabül ediyor.

Koç Grubunun 1986 ve 1987'de oldukça parlak günler geçirdiğinin bir diğer göstergesi de işçi başına kârlılıkta görülmektedir. Geniş anlamda sömürü oranı hakkında bir bilgi verebilen işçi başına kâr, 1986'da 4,5 milyon lira iken 1987'de 10,6 milyon liraya yükseldi. Başka bir ifadeyle 34 bin 260 işçi çalıştıran Koç Topluluğu, 1987'de her işçinin sırtından sağladığı kârı rahatlıkla katladı.

34 bin 260 işçi çalıştıran Koç Topluluğu, 1987'de her işçinin sırtından sağladığı kârı rahatlıkla katladı. Toplamı 28 bin 100 kişiyi bulan Sabancı çalışanları da patronlarına kişi başına 13,5 milyon lira kazandırdılar.

Büyük burjuvanın bir diğer büyüğü Sabancı Grubu da 1986 ve 1987'nin genişlemesi politikalarından önemli bir birikim sağladı. Sabancı'nın da Koç gibi konsolide satış ve kârlarında önemli bir sıçrama görüldü. Grubun 1985'te 1,5 milyon lira olan satışları 1986'da 2,2 trilyon liraya yaklaştıktan sonra 1987'de 3,2 trilyon lirayı buldu. Sabancı Grubu cirosunda 1986'dan 1987'ye gerçekleşen artış cari fiyatlarla yüzde 52,3'ü buldu. Gerçek fiyatlarla hesaplandığında ise Sabancı Grubu satışlarının pek artmadığı, hatta bir-iki puan gerilediği görülüyor. Ancak aynı olguyu konsolide kâr verilerinde görmek mümkün değil. Grubun 1986'da 178 milyon lira olan kârları 1987'de 395 milyar lirayı buldu. Cari fiyatlarla yüzde 122'lik artış anlamına gelen bu tırmanma, ▶▶

TABLO 1 BÜYÜK HOLDİNGLERİN '87 GÖRÜNÜMÜ

Holdingler	Konsolide Satışlar (Milyar TL)	Konsolide Kâr (Milyar TL)	Satış Karlılığı (%)	İhracat (Milyon $)	Çalışanlar (Kişi)	Çalışan Başına Kâr (Bin TL)
Koç	4.200	365	8	305	34.260	10.653
Sabancı	3.200	395	12	252	29.100	13.573
Şişe-Cam	1.091	77	7	222	17.440	4.415
Yaşar	820	16,2	2	153	10.877	1.489
Dinçkök	638	83.5	13	138	9.300	8.981
Profilo	580	22.4	3	3,3	7.250	3.089
Ercan	295	17.3	5	118	4.555	3.809

enflasyondan arındırıldığın da ise yüzde 48,5'lik reel artışa tekabül ediyor. 1987, Sabancı Topluluğu açısından da işçi başına kârlılıkta parlak bir yıl oldu. Toplamı 29.100 kişiyi bulan Sabancı çalışanları, 1987'de patronlarına kişi başına 13,5 milyon lira kazandırdılar. 1986'da ise bu rakkam 6.4 milyon liraydı. 1986 ve 1987'nin canlı konjonktüründen Koç'un Sabancı'dan daha büyük bir birikimle çıktığı da verilerin ortaya koyduğu bir diğer gerçek.

Özellikle otomobil ve beyaz eşya sektörlerinde yaşanan canlanmanın Koç Grubu'na önemli kârlar sağladığı söylenebilir.

Sabancı ve Koç gruplarının dışında da büyük sermaye gruplarının 1986 ve 1987'de önemli birikimler sağladığı görüldü. Bankalar açısından özellikle 1987, dev kârların sağlandığı bir yıl oldu. (Tablo1)

Dünya Bankası ve IMF'nin "büyüme hızını düşürün, küçülün" telkinlerinde Türk mali sisteminin iyice zedelenen yapısı önemli yer tutuyor.

Küçülme zamanı

Özal hükümeti, bu genişlemeci politikaların seçmen açısından prim yapıcı nitelikte olduğunu ummasına karşın, son genel seçimlerde ancak yüzde 36'lık bir oy sağlayabildi. Bununla birlikle, üçte birlik azınlık oyuna karşılık tek başına iktidar olmanın, teorik olarak beş yıllık hükümet etmenin olanağını sağladı.

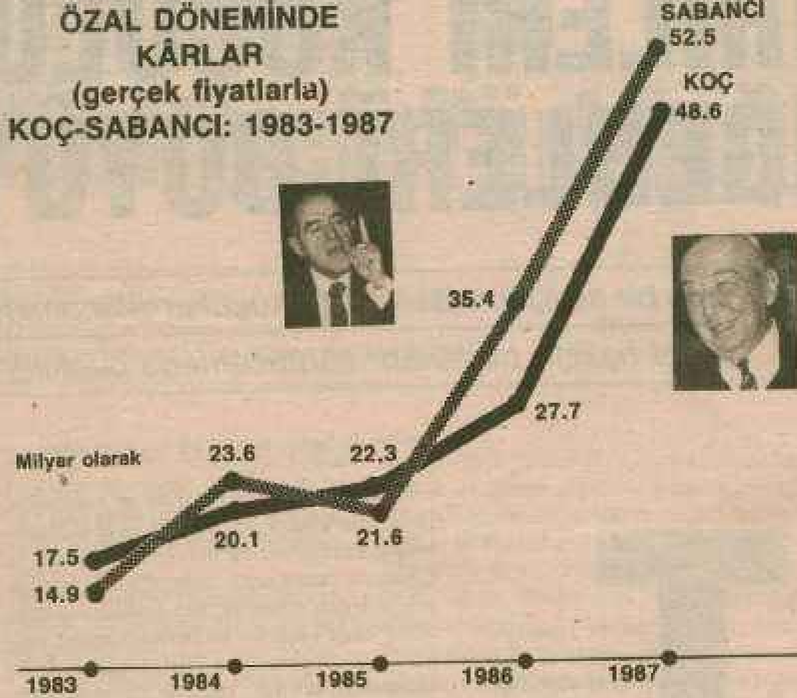
Özal, politik virajı aldıktan sonra, izlenecek ekonomik politika ana hatlarıyla belliydi: Isınan ekonomiyi soğutmak, daraltıcı bir rota benimsemek. 1986 ve 1987'de izlenen genişletici politikaların reel kaynaklara dayanmaması da bir çok komplikasyonları beraberinde getirdi. Toplamı 50 milyar dolara yaklaşan dış borçların baskısı yüzde 70'lere varan enflasyon; Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların "küçülün" telkinlerini hızlandırdı ve 4 Şubat kararları diye bilinen önlemler dizisiyle Türkiye kapitalizmi yeni bir daralma dönemine girdi.

Özellikle Dünya Bankası ve IMF'nin "büyüme hızını düşürün, küçülün" telkinlerinde Türk mali sisteminin son yıllarda iyice zedelenen yapısı önemli bir yer tutmaktadır. Burada da bankaların batık kredi toplamları ciddi bir sorun olarak durmaktadır. Birikmiş batık alacakların azaltılması ve yeni kredilerin sağlama bağlanması için 23 Mayıs tarihinde bankacılık kesiminde kısaca "karşılık kararnamesi" diye nitelendirilen bir düzenleme getirildi. Bu düzenlemenin en önemli unsuru, kredinin açılıp kapanması arasındaki süreyi 18 ayla sınırlandırmasıdır. Bu sürenin aşılması halinde alacağın tahsili için idari ve kanuni takip zorunlu kılınmaktadır.

"Küçülün" komutunun sonucunda şirket/sermaye evlilikleri gündeme gelecek, tekelleşme bir üst noktaya sıçratılarak birikim yeni bir kulvarda sürdürülecektir.

Egebank Genel Müdürü Halit Soydan'ın, "karşısında ulu çınarlar bile eğilebilir" diye nitelediği bu kararname, "küçülün" komutunun en önemli yatırımlarından biri sayılmaktadır. yüzde 120 dolayında olan kredi faizleriyle birlikte bu bıçak sırtı kararname, yatırımdan kolayca caydırabilecek güçte bir silah niteliğinde.

TABLO 2

* Kaynak: DİE Toptan Eşya Fiyat Endeksi

Küçülme/Büyüme

Küçülmenin biçimleri ve ilk sonuçları neler olabilir?

Birincisi, bir takım yatırım projeleri rafa kaldırılacak, niyetler ertelenecektir. Ayrıca büyük holdingler, grup bünyesinde yer alan ve sermaye yapısı zayıf, koşullara ayak uyduramayan şirketlerini ya da tesislerini elden çıkaracaklardır. Kimisi kaynak sorununa çözüm bulmak için arsa, bina gibi gayrimenkullerini elinden çıkarırken, kimisi de hisselerini başkasına devredecektir. Yani eldeğiştirmeler hızlanacaktır. Bunların dışında başka formüllere de başvurulacaktır: Yapısı zayıf olan, ortak arayacak şirket / sermaye evlilikleri gündeme gelecek, sermayenin birleşmesi süreci hızlanacaktır.

Özetle, bu daralma, Joseph Schumpeter'in deyimiyle "yıkıcı yaratıcılık" anlayışı çerçevesinde, koşullara ayak uyduramayanların tasfiyesi, ayıklanması, güçlülerin ayakta kalması, hatta daha da palazlanarak el değiştirmesini gündeme getirecek. Sonuçta, sermayenin birleşmesi, merkezileşmesiyle tekelleşme bir üst noktaya sıçratılarak, birikim yeni bir kulvarda sürdürülecektir.

Böyle bir alt-üst oluşu Türkiye 1980'lerin başında yaşamış; aynı daraltıcı önlemler dizisinin sonunda iflaslar, eldeğiştirmeler birbirini izlemişti. O günün koşullarında, Transtürk, Sapmaz, Santral Holding, Has Grubu, Kozanoğlu-Çavuşoğlu gibi gruplar okkanın ilk elde altına girenler olmuştu. Bunları., 1980'lerin ortalarında sungurlar, Başak, Anadolu Endüstri, Okumuş gibi gruplar izlemişti. Bu süreçte sözkonusu kuruluşların temel şirketlerini ele geçirenler, Sabancı, İş Bankası ve Çukurova Grubunun bankaları Yapı Kredi, Pamukbank olmuştu.

Koşullara ayak uyduramayan bir kısım banka ve şirketler devlet kuruluşlarına yamanırken, bir kısmı da kendi kaderine terk edilmiş, ortaya bazan tütmeyen fabrika mezarlıkları çıkmıştı.

İçinde yaşadığımız konjonktürde, yeni bir "yıkıcı yaratıcılık" senaryosu sahneye konuldu. Bu kez ayıklanmanın önündeki hukuki, bürokratik engeller de kaldırılarak hızlı bir alt-üst oluşa yeşil ışık yakılıyor. İcra-iflas, hacizle ilgili yasaları daha pratik kılıcı çalışmalar sürdürülüyor.

Narin ve Ercan grubuyla başlayan bir ikinci dönemin çürüklerini, kimlerin izleyeceğini görmek için uzun süre beklemek gerekmeyecek. Tabii ki, bu süreçten de birileri küçülüp, yokolurken bir diğerleri (bunların varlıklarını ele geçirenler) büyüyerek çıkacaklar. Bunlar da yine banka ağırlıklı ya da banka merkezli sermaye grupları (İş Bankası, Çukurova, Sabancı v.b.) olacağa benzer.

Tabii ki, bu filler güreşinde bir de ezilen çimler var. Bu çimler de, küçülen ekonomide işsiz bırakılan, işten çıkartılan, ücretle sosyal hakları budanan, sürüncemeye bırak lan emekçiler...

Özal, 1986-1987'deki genişlemeci politik lardan büyük hasat beklerken, oy sandığına yansıyan verim yüzde 36'da kaldı. Bakalım daralmanın getireceği sıkıntılar, iktidarını n kadar uzun ömürlü kılacak..... ■

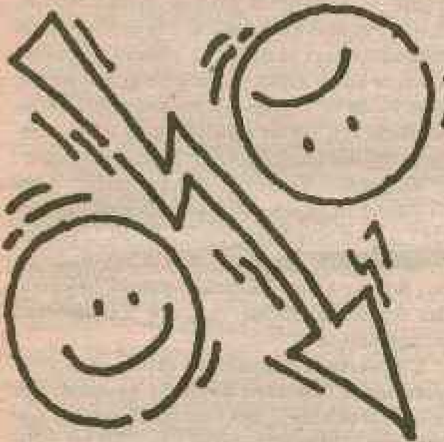
AREN'İN GÖRÜŞÜ

Sermayenin çıkarı

Sermayedarlar işlerini yürütmek için işçilere ve diğer emekçilere muhtaçtırlar. Bu nedenle onları koruyup kollamak zorundadırlar. Böyle olunca ülkeyi sermayedar sınıfın çıkarları rehberliğinde yönetmek pek sakıncalı olmamak gerekir. Bu konuda ne dersiniz?

I. Sınıflı toplumlarda -ki bunun en gelişmiş biçimi kapitalizmdir- herhangi bir olayın, ya da hükümetin aldığı herhangi bir önlemin insanlar üzerindeki etkisi aynı olmaz, mensup oldukları sınıf ve katmanlara göre farklı farklı olur. Örneğin hükümetin enflasyonu aşağı çekmek için almış olduğu önlemler, gelirleri para cinsinden sabit olanların yani işçi ve memurların yararına, buna karşılık, enflasyonun artacağına güvenip yüksek faizle borçlanmış olanların -ki bunlar çoğunlukla kapitalistlerdir- zararınadır. Ya da örneğin devlet hastanelerinde bakım ücretlerinin artırılmasından yalnız fakir emekçi sınıflar zarar görür, zengin sermayedar sınıflar zarar görmezler. Çünkü zenginler zaten hastalanınca devlet hastanelerine gitmez, özel hastane ve muayenehanelere giderler. Örnekler artırılabilir.

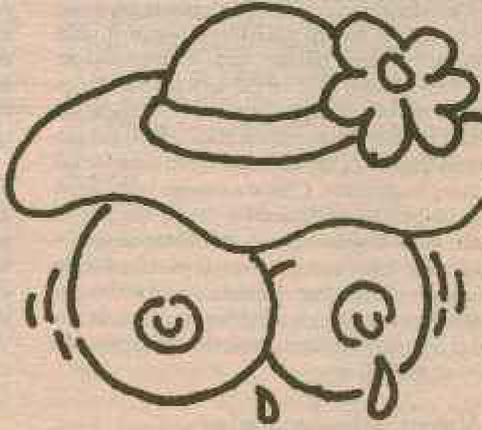
Demek oluyor ki, olayları bir bütün olarak toplum açısından tek bir biçimde değil, fakat o toplumu oluşturan çeşitli sınıf ve katmanlar açısından birçok biçimlerde değerlendirmemiz gerekmektedir. Diğer bir deyişle, bir ülke için tek bir ulusal (milli) çıkar yoktur, tersine ulusu oluşturan çeşitli sınıf ve katmanların ayrı ayrı çıkarları vardır. Böyle olunca bu çıkar çeşitliliği ve çelişkileri içindeki sınıflı toplumların nasıl olup da yönetilebildiklerini açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

II. Bilindiği gibi, sınıflı toplumları, o toplumlarda egemen sınıf hangisiyse o sınıf yönetir. Örneğin kapitalist toplumları esas olarak sermayedar (kapitalist) sınıf yönetir. Sermayedar sınıfa yönetimde kendi öz çıkarları rehberlik yapar. Gözlemlerimiz böyle bir yönetimin, ABD, İngiltere, B.Almanya, Japonya gibi örneklerinde olduğu gibi, çok başarılı olabildiğini de göstermektedir. Acaba sınıfsal yönetimin, yani egemen sınıfın çıkarına göre yürütülen yönetimin başarılı olabilmesinin nedeni nedir? Bu nedenin açıklığa kavuşturulması sosyalizmin anlaşılması açısından da önemlidir.

III. Kapitalizm bir sistem olarak insanlığın karşısına birgün aniden bir sürpriz olarak çıkmamış, ya da bir gün aniden gökten pat diye düşmemiştir. Tersine, kapitalizm kendinden önceki (feodal) toplum yapısının uzun yıllar süren evrimi sonucunda yavaş yavaş oluşmuştur. Bu evrim sürecinde kapitalist sınıf yönetime (siyasete) egemen olmadan önce toplumun diğer sınıf ve katmanları üzerinde ekonomik ve ideolojik (kültürel) üstünlüğünü kurmuş ve onları kendine bağımlı duruma sokmuş bulunuyordu. Diğer bir deyişle, kapitalizmin uzun oluşum süreci içinde kapitalist sınıfın çıkarları ile diğer işçi ve emekçi sınıfların çıkarları arasında bir uyum da oluşmuştur. Öyle ki örneğin, işçinin iş bulmasında, eğitim görmesinde, sağlıklı olmasında vb. sermayedar patronun da çıkarı vardır. Böyle olunca sermayedar sınıfın çıkarı bütün toplumun çıkarını da temsil ediyor olmaktadır. Açıktır ki, böyle bir durumda sadece sermayenin çıkarlarını rehber almak toplumu iyi yönetmek için yeterli olabilir. Çünkü sermayenin çıkarına hizmet ederken dolaylı bir biçimde ya da bir yan ürün olarak, emeğin çıkarlarına da hizmet edilmiş olur.

IV. Bütün dolaylı ilişkilerde olduğu gibi sermayedar sınıfla emekçi sınıflar arasındaki çıkar ilişkisi de bire bir değildir. Yani sermayedar sınıfa sağlanan bir yarar aynen işçi sınıfına da yansımaz. Arada önemli bir kayıp olabilir. Bu tıpkı, sütanne ile bebek ilişkisine benzer. Sütannenin yediği her şey bebeğe süt olmayacağı gibi, sütanne zaten aldığı paranın hepsini gıdasına da harcamaz, bir kısmını da üstüne başına harcar. Giyim kuşama harcanan paranın bebeğe hiçbir yararı olmayacağı açıktır. Benzer bir durum sermayedar sınıfın zenginleşmesiyle bunun emekçi sınıflara yansıması konusunda da geçerlidir.

V. Demek oluyor ki, kapitalist toplumlarda sermayedar sınıfın özelliği ve üstünlüğü diğer sınıfların çıkarlarını da temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak ne var ki, kapitalist sınıf bu özellik ve üstünlüğünü, kapitalist gelişmenin daha ileri aşamalarında giderek kaybetmektedir. Gerçekten, kapitalizmin çağımızda varmış olduğu tekelci-emperyalist aşamada artık kapitalist sınıfla diğer sınıflar arasında doğal bir çıkar beraberliğinden (uyumundan) söz etmek gittikçe anlamsızlaşmaktadır. Örneğin tekeller için çok üretip ucuza satmaktansa az üretip pahalıya satmak daha kârlı olmaktadır. Aynı biçimde, sermaye sınıfı için herkesi istihdam edip ücretlerin yükselmesine neden olmaktansa, bir miktar işsizlik yaratıp ücretleri düşük tutmak daha geçerli bir politikadır. Kaldı ki, işsizliği önlemek - ya da daha doğrusu işsizlik yaratmamak- sistem olarak kapitalizmin elinde de değildir. Sermayenin çıkarı (ençok kâr etme) esas alınınca işsizlik zorunlu bir sonuç olmaktadır.

Demek oluyor ki, kapitalizm geliştikçe sermayenin çıkarları ile emeğin çıkarları arasındaki doğal uyum bozulmakta ve sermayenin çıkarı giderek toplumun yönetimi bakımından yeterli bir rehber olmaktan çıkmaktadır. Bundan ötürü artık kapitalistlerin çıkarları ya da aynı şey demek olan kapitalizmin kurum ve kuralları ülke yönetiminde geçerli ve başarılı bir rehberlik yapamamaktadırlar.

VI. Yukardaki açıklamalardan şu sonuçları çıkarabiliriz: Kapitalist bir toplumda yönetime talip olan siyasal partiler, ya sermayedar ya da emekçi sınıfın çıkarlarından birini esas rehber olarak almak zorundadırlar. Sağcı dediğimiz partiler, örneğin ANAP ve DYP sermayedar sınıfın, sosyal demokrat partiler örneğin SHP de emekçi sınıfın çıkarlarını esas almışlardır. Sağcı partiler için emekçi sınıfların çıkarları sermayeye bağlı bir yan ürün, sosyal demokrat partiler için sermayedar sınıfın çıkarları emeğe bağlı bir yan üründür. Ne var ki, yukarda değindiğimiz gibi, toplumun gelişme ve değişme süreci boyunca sermayedar sınıf toplumun diğer sınıflarının çıkarlarını da temsil niteliğini sürekli yitirdiğinden, zamanımızda artık sağcı partiler de sürekli olarak sola kaymaktadırlar. Son zamanlarda solcu ve sosyalist partilerin oylarında görülen gerilemenin önemli bir nedeni budur.

Sosyalist partilere gelince: Bunların amaçladıkları toplumsal düzende kapitalist diye bir sınıf olmadığından, sosyalist partiler sadece ve doğrudan doğruya işçi ve diğer emekçi sınıfların çıkarlarını esas alırlar. ■

VERGİ POLİTİKASI KİMDEN YANA?

Verilendirmede temel ilke olarak kabul edilen mali güç kavramına önem verilmesi zorunludur. Buna önem verilmeden yapılan uygulama fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapar.

Vergileme kısaca kamu faaliyetlerinin maliyetini karşılayabilmek için ekonomik birimlerden siyasi zor altında ve karşılıksız olarak devlete fon aktarılmasıdır. Fon aktarmanın en büyük fonksiyonu, kamu hizmetlerinin görülmesi, yani devlet faaliyetlerinin yürütülebilmesi için kamu sektörüne kaynak kaydırılmasını sağlamaktır.

Vergilendirme olayı genel olarak incelendiğinde, her verginin bir iktisadi kıymet transferi olduğu, bu transferin nakten yapıldığı görülür. Transfer olayının amacı ve mahiyeti ancak aşağıdaki soruların yanıtları alındıktan sonra belirlenebilir.

▷Transferi kimler yapıyor, yani vergiyi kimler ödüyor?

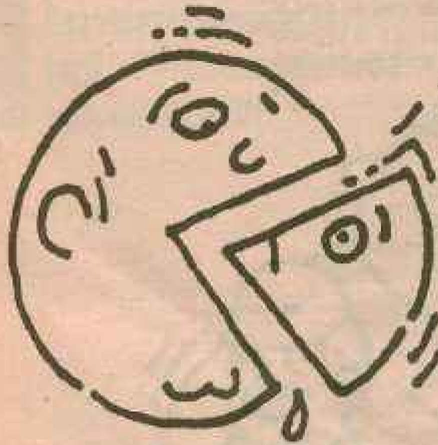
▷Vergi ödemeleri kimin lehine yapılıyor?

▷Vergilendirme hangi amaca yönelik olarak yapılıyor?

▷Nasıl yapılıyor?

Yukarıdaki soruların yanıtları gerçekte bir toplumda uygulanmakta olan vergi politikası ve dolayısıyla mali-ekonomik politikanın belirlenmesini sağlar.

Uygulanan vergi politikalarının amacını saptayabilmek için öncelikle vergi türlerine göre olayı belirlememiz zorunludur.

Doğrudan gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergileri iki ayrı grupta inceleyebiliriz. Birinci grupta gelir vergisi yer alır. Türkiye'de 1980'li yıllarda gelir vergisi yasasında yapılan değişikliklerle bu verginin ücret geliri elde edenler üzerinde etkili olması sağlanmıştır. Çünkü ticari kazanç sahiplerinin gelirini belirleyen ve ana otokontrol müessesesi olan **servet bildirimi** uygulamasının yürürlükten kaldırılması dolayısıyla ortaya çıkan boşluk, hayat standardı esası olarak belirlenmiş olan düşük ve götürü vergilendirme şekliyle doldurulmuş, böylece ticari kazanç elde edenlerin hayat standardı esasına göre belirlenen miktarlar düzeyinde vergilendirilmesi sağlanmıştır. Zirai kazanç sahipleri götürü gider ve vergi kesintisi uygulaması ile düşük miktarda, ortalama olarak genel oranların altında vergilendirilmektedir. Serbest meslek erbabı ile gayrimenkul sermaye iradı elde edenlerin vergisel açıdan denetimi sağlanamadığından, bu tür gelirleri sağlayanların eğer varsa beyanları üzerinden vergilendirme yapılabilmektedir. Menkul sermaye iradı elde edenler ise yasal olarak vergilendirme olayından korunmuşlardır.

Ücretlinin kaderi

Ücret geliri elde edenler her yönden kamu kesimine fon aktarma birimi olarak kabul edilmişlerdir. Ülkemizde ücret geliri elde edenlerden gelir vergisi, damga vergisi, sosyal sigorta prim kesintisi, tasarruf fonu kesintisi gibi paylar alındıktan başka, emek istihdamını sağlayanlardan yaptıkları bu iş için konut edindirme fonu payı, tasarruf fonu işveren payı, sosyal sigorta işveren payı gibi toplamı bir hayli yüksek olan ödemeler alınmaktadır. Günümüzde asgari ücretle çalışan bir kişi'nin işyerine olan maliyetinden eline geçen miktar yüzde 47 civarındadır.

Emek birimi gelir vergisi açısından kamu gelirlerinin oluşmasında kaynak birim haline dönüştürülmüş, bunun sonucunda ücretle çalışanların çoğunluğu işyerlerinin kayıtları dışında kalmaya başlamıştır. Çünkü çalışanın resmi kayıtlarda gözükmesi halinde iş yerine maliyeti artar, buna karşılık eline geçen miktar düşer. Ülkemizde emek biriminin sosyal güvencesi uygulanan mali politika nedeniyle askıya alınmıştır. Çünkü bordroda yer almayan bir çalışanın Sosyal Sigorta kayıtlarına intikal ettirilmesi de söz konusu değildir.

Vergi ödemeyenler

Gelir ve kazanç üzerinden vergilendirmeyi sağlayıcı bir başka vergi türü olan Kurumlar Vergisi ülkemizde bir bağışıklık vergisi haline dönüşmüştür. Söz konusu vergi yasası içerisinde yer alan bağışıklık hükümleri vergilendirme hükümlerinden daha çok etkilidir. Günümüzde özellikle dış ticaret işlemleri ile uğraşan kurumların vergi ödemesi diye bir şey söz konusu değildir. Ayrıca bu kurumlar diğer yan yasal düzenlemelerden de yararlanarak devlet hazinesinden pay almaktadırlar. Gerçek dışı dış ticaret işlemleri ile bazı kurumların, kişilerin haksız zenginleşmesine aracılık gibi bir görev üstlendikleri bilinmektedir.

1985 yılında harcamalar üzerinden alınan ve üretimden başlayarak el değiştirme aşamasında hesaplanan katma değer vergisi, devlet bütçesinde vergi gelirlerinin ana kaynağını oluşturmaktadır. Kişilerin özellikle zorunlu olarak tüketme gereksinimi duyduğu mallar üzerinden alınan bu vergi, vergi politikası açısından adil sayılmayan, düşük gelir grubunda yer alanların gelirini daha az tüketir hale dönüştürebilen bir vergidir.

1988 yılı programına göre kamu gelirlerinin yüzde 74,7 oranında artması gerekmektedir. Böylece toplam kamu gelirlerinin gayrisafi milli hasıladaki payı yüzde 32'ye ulaşmış olacaktır. Toplam kamu gelirleri içinde vergi gelirlerinin payı yüzde 71,1, vergi dışı normal gelirlerin payı yüzde 5,5, faktör gelirlerinin ve sosyal fonların payı ise yüzde 23,4 olarak hesaplanmıştır.

Vergi gelirleri içersinde vasıtasız vergilerin payı giderek düşmektedir. Kamu gelirleri içerisinde vasıtasız vergilerin payı yüzde 26,7, vasıtalı vergilerin payı yüzde 43,1 olarak hesaplanmıştır. Böylece kamu gelirlerinin giderek harcamalar üzerinden alınan vergilerle karşılanması amaçlanmıştır.

Uygulamada ortaya çıkan sayısal sonuçların programda belirlenen oranlarla uyuşması pek mümkün değildir. Çünkü program hazırlığı aşamasında belirlenen hedefler için ciddi bir çalışma yapılamamıştır. Bütçe gelirlerinde hedeflenen sonuçlar alınamazsa bütçe açığı ve dolayısıyla borçlanma daha da artaracaktır.

1988 yılı programında uygulanacak olan mali politikanın fiyat istikrarını, büyümeyi, iktisadi ve sosyal gelişmeyi yurt içi tasarruflarla sağlayıcı, mevcut kaynakların en etkin bir biçimde kullanımına yönelik olduğu belirtilmiştir. Ancak bu hedeflere ve amaçlara ilk beş aylık uygulama sonuçlarına göre ulaşabilme olanağı yoktur. Bunun en somut örneğini 1988 yılı başından itibaren ülkemizde var olan fiyat artışları oluşturmaktadır.

Dolaylı vergi çözüm değil

Kamu gelirlerinin finansmanında programda yer alan hedef rakamlardan anlaşılacağı üzere dolaylı vergilere ağırlık verilmekte, gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergiler ikinci planda yer almaktadır. Bu arada gelirlerin birikiminden oluşan servet unsurları üzerinden alınan vergilerden beklenen katkı ise yüzde 1,4 oranında kalmaktadır ki böylesine düşük bir orana, vergi uygulamasını gerçekleştiren ülkeler arasında rastlama olanağı yoktur.

Türkiye'de uygulanan vergi politikası daha çok dolaylı vergilere ağırlık verir hale gelmiştir. Oysa gelir ve kazançlar üzerinden, herkesin

mali gücüne göre yapılabilecek bir vergilendirme kamu gelirlerinin daha sağlıklı kaynaklardan oluşmasını sağlayacaktır.

Doğrudan alınan vergiler içerisinde gelir vergisinin payı, kurumlar vergisinden fazladır. Bunun nedeni ücret gelirlerinin gelir vergisine tabi tutulması ve toplam gelir vergisi hasılatı içerisinde ücretler üzerinden alınan vergi payının yüksek olmasıdır.

Kurumlar Vergisi uygulamasında yasal düzenleme gereği olarak sağlanan bağışıklıklar kurumsal yapılaşmayı özendirmiştir. Ancak bu yapılaşma istihdam yaratma, üretimi artırma ve üretim yapısını değiştirme yönünde olmamıştır. Bunun sonucu olarak özellikle 1980 yılından sonra kurumlarda el değiştirme veya çeşitli nedenlerle ekonomik faaliyetlerden çekilme olaylarına sıkça rastlanır olmuştur.

Vasıtalı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisinde giderek daha fazla gelir sağlayıcı hale dönüşmesi gelir bölüşümünü olumsuz yönde etkileyen ve kişilerin mali gücüne göre vergilendirilmesini engelleyen bir uygulamadır. Bu nedenle vasıtalı vergilerin gelir bölüşümünü olumsuz yönde etkilemeyecek bir biçimde uygulanması temel amaç olmalıdır.

KDV

Ülkemizde katma değer vergisi uygulaması ile vergilendirme ağırlığının bu vergi üzerine kaydırılması hedeflenmiştir. Böylece gelir ve kazançlar üzerinden alınamayan verginin katma değer vergisi aracılığı ile toplanabileceği ve hatta katma değer vergisinin gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergiler için bir denetim aracı olarak da kullanılabileceği kabul edilmiştir.

Uygulamada katma değer vergisinden kaçınmanın gelir ve kurumlar vergisinden kaçınmadan daha kolay olduğu, denetiminin ise tüm alınan önlemlere rağmen zor bir uğraş olduğu anlaşılmıştır.

Vergilendirmede temel ilke olarak kabul edilen mali güç kavramına önem verilmesi zorunludur. Bu kavrama önem verilmeden yapılan uygulama fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapar. Böyle bir gelişme toplumun sosyal dengesini bozar. Günümüzde Türkiye'de bir ilimizde kişi başına düşen yıllık gelir 2.463.640 lira iken bir başka ilimizde bu miktar 134.126 liradır. Bu tablonun nedeni uygulanan yanlış ekonomik ve mali politikalardır.

Türkiye'de vergi yükü 1988 yılında yaklaşık yüzde 14,5 civarındadır. Oysa katma değer vergisinin ortalama oranı yüzde 12'dir. Dolaylı ve dolaysız vergiler birlikte ele alındığında ortalama vergi yükünün yüzde 23 civarında olması gerekir. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere ülkemizde vergi kayıpları büyük oranlara ulaşmış bulunmaktadır.

Ücret geliri elde edenlerin, vergi kaybına neden olanlarca araç olarak kullanılması söz konusudur. Bordro dışı yapılan ödemeler veya bordrolarda düşük ücretle gösterme gibi. Ancak buna karşılık ücretlinin kendi iradesi ile vergi kaçırabilme olasılığı yoktur.

Eline ayda 100 bin lira net ücret geliri geçen bir kişinin brüt ücreti (100.000 + 54.353 + 48.049 =) 202.402 lira olmaktadır. Böylece brüt ücretin ancak yüzde 49'u ücretlinin eline geçebilmekte, devlet hazinesi 100 lira net ücret alan kişiden çeşitli adlar altında 102.402 lira pay almaktadır.

Ayda eline 100 bin lira net ücret geliri geçen kişinin insanca yaşayabilme olanağı tartışmalıdır. Buna rağmen bu gelir düzeyindeki kişiden böylesine ağır bir kaynak transferinin yapılması uygulanan politikaların amacını belirleme açısından çok önemli ve somut bir göstergedir. ■

M.Tahir Hatiboğlu

DOKUN

Öğretmen örgütlenmesinde yeni model

Meslek örgütleri mesleğin ve üyelerinin haklarını aramak ve korumak, üyelere sosyal haklar sağlamak, üyeler arası dayanışmayı yükseltmek, meslekle ilgili bilgi düzeyini geliştirmek gibi temel amaçlar için kurulurlar. Kuşkusuz bu özel amaçların dışında, ülkeyi kalkındırma ve insanları mutlu etme gibi genel amaçlar da vardır. Türkiye'de bu amaçları gerçekleştirmek için çok sayıda örgüt bulunmaktadır.

Bizim ülkede meslek örgütleri üç ayrı modelle kurulur. Bunlardan ilki anayasanın 135. maddesine göre kurulan "Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları"dır. Örneğin, Türk Tabipleri Birliği, Noterler Birliği, Eczacılar Birliği, Veteriner Hekimler Birliği, Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği vd. İkinci tür model de özel yasayla kurulan meslek birlikleridir. örneğin, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre oluşturulan İLESAM (Bilim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Birliği), SESAM (Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği), MESAM (Müzik Eseri Sahipleri Meslek Birliği) vd. Üçüncü model de hepimizin bildiği Dernekler Yasası hükümlerine göre kurulan dernekler.

Öğretmenlik çok eski, geçmişiyle ve bugünüyle kamuoyunda en çok tanınan bir meslektir. Bu meslek üyeleri bugüne dek örgütlenmelerini hep Dernekler Yasası sınırları içinde yapmışlardır: Muallimler Birliği, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF), Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ve Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖBDER). Bunlardan sadece TÖS kısa ömürlü kamu personeli sendikaları yasasına göre oluşmuştur. Kanımız odur ki, Türkiye Öğretmenleri, diğer meslek gruplarında olduğu gibi, bir de özel yasalı bir meslek kuruluşuna adım atmalıdırlar. Bugüne değin denenmemiş bu örgüt modelini öğretmenler denemelidirler. Onun için önümüzdeki günlerde böyle bir örgüt modelinin uğraşı verilmelidir.

Özel yasayla kurulacak örgütün adı "Türkiye Öğretmenleri Meslek Birliği"; anayasanın 135. maddesine göre kurulacaklar "Türk Öğretmenleri Birliği ve Odaları" olabilir. İlki gerçekleşirse Ankara'da bir merkez örgütü, illerde şubeler oluşacaktır. İkincisinde Ankara'da "Türk Öğretmenleri Birliği Merkez Yönetim Kurulu", illerde de bağımsız ve o ilin adını alan "Öğretmen Odaları" oluşacaktır. Her iki model de yenidir, birisi yeğlenip kurulmasına çalışılmalıdır.

Neden bu modellerden birisi? Öncelikle şunu söylemekte yarar vardır: Böyle bir modelin kurulması, demek kurulamaz anlamına gelmez. İsteyen üyeler istedikleri örgütleri kurabilirler. Bunun ayrı yararı da olabilir. Ne var ki, bütün öğretmenlerin haklarını arayan ve onları en geniş şekilde çatısında toplayan genel anlamda bir örgüte gereksinme vardır. Bunun bazı mesleksel nedenleri de vardır. Öğretmenler eskisi gibi yalnızca kamu hizmetinde çalışmıyorlar. Tıpkı hekimler, mühendisler, eczacılar gibi serbest olarak da mesleklerini yürütüyorlar. Örneğin, öğretmen bugün, özel okulda, özel dersanelerde ve evinde bağımsız olarak çalışabilmektedir. Dolayısıyla öğretmenin kendi meslek kuruluşlarıyla da denetlenmesi durumu söz konusudur. Meslek örgütlerinin bir özelliği de üyelerini denetleme hakkına sahip oluşudur. Toplum adına bu işlevi örgüt yapacaktır. Bir örnek vermek gerekirse, bugün bir hekimin diplomasını Sağlık Bakanlığı elinden alamaz ama, Türk Tabipleri Birliği alabilir. Bu işlev toplum adına yürütülür.

Anayasanın 135. maddesi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının amacını şöyle tanımlar: "...üyelerin ortak gereksinimlerini karşılamak, mesleki çalışmaları kolaylaştırmak, mesleğin genel çıkarlara uygun olarak gelişmesini sağlamak, halkla ilişkilerde dürüstlüğü ve güveni egemen kılmak, meslek disiplinini ve ahlâkını korumak...". Bu amaçların, bugüne değin dernekler yasasına göre çalışan derneklerin amaçlarından ayrı olacağına inanmıyoruz. Öyleyse, Eğitimciler Derneği başta olmak üzere TBMM üyeleri tanımladığımız biçimdeki bir "Türkiye Öğretmenleri Birliği ve Odaları" yasasının çıkarılması girişimine yönelmelidirler.

Bu modelde örgüt geniş bir tabana zorunlu olarak dayanacaktır. Anayasaya göre kamu dışında çalışanlar örgüte üye olmak zorundadırlar ve örgütün izniyle mesleklerini yürütecеklerdir. Kamuda çalışanların üye olmaları isteğe bağlıdır. Derneklerde de koşul isteğe bağlıysa, öğretmenler üye olabiliyorlarsa, bu örgüte de üye olabilirler. Anayasal gücü olan kamu kurumu niteliğindeki bu örgütü kapatmaya, çalışmalarını durdurmaya kimsenin gücü yetmeyecektir.

Öğretmenler alışılmışı yıkmak, örgütçülükte yeni yöntemler bulmak, çağdaş modelleri geliştirmek zorundadırlar.

Burada bazıları karşı çıkabilir. Niçin? Çünkü, bu örgüte, öğretmen sanını taşıyan herkes, düşünce ve kişisel beklenti ayrımı yapılmadan üye olabilir. Yönetimin üyeliğe girişte "red" hakkı yoktur. Serbest çalışanların çıkma hakkı da olmayacaktır. Bu olgudan ürkmemelidir. Önemli olan seçimlerde yönetime ilerici ve aydın insanların gelebilmesidir. Burada zorluk olabilir; "sen ben bizim oğlan, üçümüz" türü örgütteki kolaylık olmayacaktır. Bizce asıl olan da kolayı değil zoru aşmaktır. Aşıldığında düşünceye birey kazanma, örgütün daha güçlü olması gibi başarılar sağlanacaktır. Bugün çoğu meslek örgütünde ilerici, demokrat ve çağdaş insanlar yönetimdedir. Öğretmen örgütünde bu niye olmasın?

Öğretmenler alışmışı yıkmak, örgütçülükte yeni yöntemler bulmak, en azından çağı yakalayıp çağdaş örgüt modelleri geliştirmek zorundadırlar. Üç yıl önce dişhekimleri böyle bir örgüte kavuştular, hemşireler kavuşma hazırlığındalar, öğretmenler de uğraşa başlamalıdırlar. ■

fer Sencer

BİREY OLARAK İNSAN

Günümüz Türkiyesi'nde demokratikleşme ve çağdaşlaşmanın ön koşulu, insanımızın hak ve özgürlüklerine sahip çıkarak bireysel kimliğini kazanmasıdır.

Tarih dar anlamıyla insanın bireyleşme sürecidir. İnsanın bireyleşmesi, önce toplumsal bir varlık olarak doğanın egemenliğinden ya da köleliğinden kurtulması, giderek toplumun ya da devletin egemenlik ve engellerinden arınmasıyla olmuştur. İnsan, tarihsel olarak ancak toplumsal yaşam içinde "insan" sıfatı almış ve topluma bağımlılıktan kurtularak özerk bir varlık oldukça "birey" niteliği kazanmıştır.

İnsanın toplum ya da devlet karşısında kendine özgü bir varlık olarak tanınması, aynı süreç içinde hak ve özgürlüklerini kazanmasıyla sağlanmıştır. Başka bir deyişle insan, kendiliğinden sahip olduğu ve kişiliğine bağlı hak ve özgürlüklerini kazandıkça toplumsal bağımlılıktan kurtularak birey kimliğine kavuşmuştur.

Kısacası tarihsel süreç, bir başka tanımla insanın hak ve özgürlüklerini kazanma sürecidir.

Yüzyıllar boyu ve acılı savaşımlarla sağlanan bu gelişme, ancak çağımızda gerçekleşebilmiştir.

Gerçekten bilinen tarih çağlarında karşımıza toplumsal bir varlık olarak çıkan insan, bu gelişmeyle doğanın egemenliğinden kurtulmuşsa da, bu kez topluma bağımlı olmuştur. Sözgelimi yazılı tarihin başlangıcı olan antik toplumda, insan ancak toplumsal bağlamda ve bir toplum üyesi olarak anlam kazanmış ve insanın toplum (site-devlet) dışında ya da ondan bağımsız varlığı yadsınmıştır.

İnsanın toplumsal bağımlılığı feodal toplum koşulları içinde de süregelmiştir. Gerçi feodal çağda -Hıristiyanlık ideolojisinde yansıma bulduğu gibi- insan salt bu sıfatla ayrı ve saygın bir varlık olarak algılanmışsa da toplumun bireyi aşan üstünlük ve önceliği süregelmiştir.

Bireyleşme yolundaki somut kazanımlar, ancak feodal toplum koşullarının aşılmasıyla sağlanabilmiştir. Başka bir deyişle, insan, feodal topluma karşı başlattığı muhalefetle gerçekten bireyleşmeye başlamıştır. İnsanın bireysel varlığını tanımayan toplumsal koşullara ve aşkın otoriteye karşı başkaldırma süreci, bilinen adıyla burjuva devrimleriyle başlamıştır.

Fransız Devrimi'yle en köktenci örneğini veren bu başkaldırma, insanın topluma ya da devlete karşı öne sürdüğü hak ve özgürlüklerini kazanma savaşımında en önemli adımdır.

Anılan hak ve özgürlükler 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde açık anlatımını bulmuş ve insanın doğal, aktarılmaz ve kutsal haklarını ilan eden bu belge, siyasal toplumu bu hakları korumakla yükümlü saymış ve baskıya karşı direnmeyi doğal bir hak olarak anlamıştır.

Bu bildirgeyi izleyen gelişmelerle Batı toplumlarında klasik haklar olarak nitelenen kişi hak ve özgürlükleri, belgelerde ilan edilmekle kalmayıp giderek yasalarca da tanınmıştır.

Böylece bireyleşme yolunda ilk somut adımı atan insan, kişi hak ve özgürlüklerinin siyasal, toplumsal ve ekonomik haklarla desteklenmedikçe güvenceye bağlanamayacağı bilinciyle anılan hakların savaşımına girişmiştir. Bu süreç içinde klasik demokrasilerde sosyal devlet yönündeki gelişmeler ve toplumsal devrimler sonucu yine devlete karşı öne sürülen toplumsal ve ekonomik haklar kazanılarak kişi haklarının yaşama geçirilmesi sağlanmıştır.

Bu nedenle günümüzde kişi haklarıyla toplumsal ve ekonomik haklar -aralarında bir ayrım gözetilmeksizin- insanın tanımlayıcı öğeleri sayılmış ve bu haklarla donatılmış olan insan, toplum karşısında özerk varlığıyla birey kimliği kazanmıştır.

İnsanımıza gelince, Türk insanı, tarihsel mirasıyla, özetlenen tarihsel süreçte geç kal-

Bursa Cezaevi'nden kamuoyuna...

Bursa özel tip cezaevi siyasal hükümlülerinden mektup var.

Cezaevleri ve cezaevlerine ilişkin sorunlar onlarca yıldan beri toplumca tartışılan, nedenleri ve yansımaları açısından güncelliğini hiçbir zaman yitirmeyen sorunların başında gelmektedir.

Devletin soruna yaklaşımı her dönem aşağı yukarı değişmeden süregelmiştir. Bu yaklaşımın özü, insan onurunu ciddiye almayan, insan kişiliğini aşağılayan uygulamalarda ifadesini bulmaktadır. 12 Eylül öncesinde de, yoğunluğu farklı olmasına karşın cezaevlerinde baskı ve sindirme politikaları uygulanıyordu. 12 Eylül sonrasında ise, cezaevleri yaşama koşullarının kötülüğünün ötesinde, ilk kez son derece boyutlu, sistematik, çok yönlü sindirmeye yönelik bir saldırının hedefleri haline geldiler.

Genel istemler

▶ İşkencenin bir insanlık suçu olduğu gerçeği, evrensel bir kuraldır. Anayasada yer alan bu kural, uygulamalarda içeriği olmayan, bir yaptırıma bağlanmamış ilkedir. İşkenceciler mutlaka cezalandırılmalıdır. İşkencecilerin cezalandırılacağı kesin olarak inandırıcı biçimde açıklanmalı, zaman zaman yükselen baskılar nedeniyle, işkencecilerin "yasak savma" kabilinden yargı önüne çıkarılması oyunlarına son verilmelidir. Bunlar teşhir edilmeli, işkenceyi ortadan kaldırmaya yönelik önlemler ciddi olarak alınmalıdır. İşkence ve diğer yollarla devlet tarafından katledilen ya da sakat bırakılanların kendilerine ya da ailelerine tazminat ödenmelidir.

▶ Ceza adaletinin sağlanması adına, yasada tutulmaya gayret edilen ölüm cezalarının varlığına son verilmeli ve bu ağır suçun işlenmesi önlenmelidir.

▶ Ceza miktarlarının artırılması nedeni olan 1402 sayılı yasanın 17/1 maddesi bugün fiilen uygulanmamakta, anayasaya aykırı bir karakter taşıdığı mahkemelerce de kabul edilmektedir. Bu yasa hükmü yürürlükten kaldırılmak sureti ile, cezaları bu hükme göre artırılmış olanların karşılaştıkları haksızlık bir an önce bertaraf edilmelidir.

▶ 1986 yılında yapılan değişikliklerle yürürlüğe sokulan infaz yasasının sürekli bir "AF" niteliği taşıdığı yolundaki açıklamalar gerçekleri saptırmaya yönelik bir demagojidir. Söz konusu olan bu değişiklikler infaz sistemine ilişkin uluslararası ölçülerle aradaki mesafeyi kapatmaktan uzaktır. Bu yönüyle de kesinlikle değiştirilmeye muhtaçtır.

Yasa ile ilkeleri belirlenen infaz sistemi, Avrupa Konseyi, BM, vb. kuruluşlarca belirlenen ölçülere uygun hale getirilmelidir. Hücreye atma, görüş ve mektup yasakları, şartlı salıverilme hakkının kullanılmasını engelleyen hükümler yasadan çıkarılmalıdır. Zira bu hükümler, insanı toplumsal ilişkilerinden soyutlamaya yönelik ve keyfi olarak ceza miktarlarını artıran uygulamalara yol açan hükümlerdir.

▶ Başta T.C.K. olmak üzere diğer ilgili yasalarda yer alan ceza miktarları sistem bazında örnek alınan "Batı"daki cezalardan çok ağırdır. Hazırlanmakta olan ceza yasasında siyasal suçların kapsamlarının genişletildiği ve ceza miktarlarının artırıldığı bilinmektedir. Ceza yasasının siyasal suçlara ilişkin hükümlerinin aleyhte değiştirilmesinin önüne mutlaka geçilmelidir.

▶ Cezaların infazına ilişkin yasadaki bazı hükümler, siyasal hükümlülere uygulanmamakta bu anlamda eşitlik kuralı geçersiz kılınmakta, uygulama farklılıkları bilinçli olarak sürdürülmektedir.

Yasanın ek 2. maddesinde belirtilen, bütün hükümlüler için geçerli olan, açık, yarı-açık ve ilçe cezaevlerine hükümlülerin gönderilmesi hükmü siyasal hükümlüler için de uygulanmalıdır.

Yine bu yasanın 14/1 maddesindeki, cezanın 1/4'ünü iyi hal ile geçiren her hükümlünün belli sürelerde izne gönderilmesine ilişkin hüküm siyasal hükümlülerin de yararlanabilecekleri bir hale getirilmelidir.

Ayrıca siyasal hükümlüler yasanın 14. maddesinin C bendindeki "kesintisiz altı ay hapis yatan her hükümlünün tahliye olmadan 15 gün önce iş arama iznine sahip olduğu" yolundaki hükümden de yararlandırılmalıdır.

Siyasal hükümlülerin sanatsal ve kültürel etkinliklerde bulunabilmelerinin sağlanması açısından cezaevlerinde uygun olanaklar sağlanmalıdır. ■

dığı gibi, günümüzde de yeterince bireyleşebilmiş değildir. Osmanlı toplumunda insanımız yüzyıllar boyunca devlet ya da siyasal otorite karşısında "kul" konumunda kalmış, yakın çağlarda "uyruk"(tebaa) konumuna yükselirken, ancak cumhuriyetten sonra bir "yurttaş" olarak kendini algılama olanağı bulabilmiştir. Devlet karşısındaki konumu bakımından kul, her türlü hak ve özgürlüğünden yoksun bir insan demektir. Sultan ve kamu gücü karşısında hak ve özgürlüklere hiçbir güvence tanımayan kulluk statüsü, Osmanlı halkının yüzyıllarca taşıdığı statüdür. Yansımaları günümüze kadar süregelen bu statü Tanzimatla yerini uyrukluğa bırakmıştır. Uyruk ya da özgün karşılığıyla "tebaa" ise, kamu otoritesiyle ilişkisinde -sınırlı da olsa- kimi hakları bulunan insandır. Uyrukların hak ve özgürlükleri ancak kamu gücünün bağışladıklarıyla sınırlıdır.

Osmanlı uyruklarının Tanzimat Fermanı'yla kazanabildikleri hak ve özgürlükler, "emniyeti can (can güvenliği) ve mahfuziyeti ırz ve namus ve mal (ırz, namus ve mal dokunulmazlığı) ve tayini vergi (vergi alınması) ve asakiri muktaziyenin (gerekli askerlerin) celp ve müddeti istihdamı (göreve çağrılma ve görev süresi)ndan ibarettir."

Tanzimatla tanınan hakları yineleyerek yeniden dile getiren Islahat Fermanı'nda (1856) Sultan -kendi deyişiyle- "Gülhanede kıraat olunan (okunan) hattı hümayunu ile... her din ve mezhepte bulunan kaffei tebaai şahanesi (tüm uyrukları) hakkında bilaistisna (ayrımsız) emniyeti can ve mal, mahfuziyeti namus için tarafı eşrefi padişahisinden (yüce katından) **vaad ve ihsan olunmuş (bağışlanmış) olan** teminatı bu kerre dahi tekit ve teyit etmiştir."

Cumhuriyet dönemine kadar bağışlanmış haklarla yetinen insanımız, yeni rejimle birlikte hiç değilse biçimsel olarak yurttaşlık statüsüne kavuşmuştur. İnsanın devletle olan ilişkisinde üçüncü aşama olan yurttaşlık, insanın salt bu sıfatla kişiliğine bağlı dokunulmaz, aktarılmaz ve bırakılmaz haklara sahip olduğu bir koşuldur. 1924 Anayasası, "vatandaşlık itibariyle Türk" olarak adlandırdığı "Türkiye ahalisi"ne yüksek egemenliği bırakırken, Türkler'in Hukuku Ammesi (Kamu Hakları) başlığı altında siyasal hakların yanı sıra 1876 Kanunu Esasisi'nin bağışladığı kimi kişisel hakları tanımıştır.

Ancak halkımız, tarihsel mirasın baskıları altında "bağışlanmış" olan haklardan yurttaş kimliğiyle de yeterince yararlanamamış ve genel olarak devlet karşısında uyruk konumunu korumuştur. Bu nedenle, tanınan hak ve özgürlükler yaşama geçirilmediği gibi, taşıyıcı toplum kesimlerinden yoksun kaldığı için kısa Cumhuriyet tarihi içinde sık sık askıya alınabilmiştir.

İnsanı bireyleştiren sürecin geniş ölçüde dışında kalan günümüz Türkiyesi'nde demokratikleşme ve çağdaşlaşmanın ön koşulu, insanımızın hak ve özgürlüklerine sahip çıkarak kamu gücü karşısında bireysel kimliğini kazanmasıdır. ■

SÖZÜM SANADIR

Eldivenler terlemez

Yazı makinesinin başına geçtim. Hazırladığım konuya başlayacağım, televizyonda haberler göründü. 13 Haziran 1988 pazartesi. Saat 20.15

Traşı uzamış genç bir erkek, üzüntülü bir sesle mikrofona konuşuyor:

"Dört çocuğumu sel felaketinde kaybettim. Ben evde değildim. Annemler Kırıkkale'den geleceklerdi, onları karşılamaya gitmiştim. Yolda yağmur başladı. Dönüp eve geldiğim zaman çocuklarımın hiçbirini bulamadım. Hepsi selde boğulmuştu."

Spiker soruyor:

"Anneleri evde değil miydi?"

"Anneleriyle en küçük çocuğumuzu yanımıza almıştım. Araba küçüktü, diğer çocukları alamadım. Keşke alsaymışım."

Dört çocuğunu kaybeden üzgün baba devam ediyordu:

"Burada kiracıydım. Param burada ev tutmaya yetiyor. Daha iyi bir yerde ev tutabilseydim şimdi yavrucuklarım hayatta olacaklardı. Böyle altyapısı olmayan yerde yerleşme olmaz ki. İşte biz bu felakete uğradık. Devlet büyüklerine, devletin en üst makamına söyleyeceklerim budur."

Altyapısı olmayan yerde yerleşme olmaz.

Altyapısı olmayan yerde yerleşme olmaz.

Altyapısı olmayan yerde yerleşme olmaz.

Sözcükler acıyla yuğrulmuş. Felaket konuşturuyor.

Haberler sürüyor.

Ankara Belediye Başkanı konuşuyor:

Ankara'nın yüzde elli beşi, nüfusun yüzde altmışı altyapısız yerleşme bölgelerinde, yani gecekondularda yaşıyor. Bu felaket bu bölgelerin herhangi birinde olabilirdi, Mamak'ta oldu. Oraya rastladı."

Sel felaketi Mamak'ta olmuş. 15 dakikalık sağanak yağmur bu bölgelerde sel felaketine dönüşmüş. Evleri sel basmış, çocuklu büyüklü on üç yurttaşımız hayatını kaybetmiş.

Mamak. Ünlü hapisanesini bilirdik. Şimdi gecekondularını öğreniyoruz. Altyapısız gecekondularını. Nüfusun yüzde altmışının yaşadığı.

Başbakan, Yunanistan'dan başsağlığı mesajı gönderiyor:

"Sel felaketinde hayatını kaybeden vatandaşlarımıza başsağlığı dilerim. Cenabı Hak bir daha böyle bir felaket göstermesin. Devlet zarara uğrayanlara her türlü yardımı yapacaktır."

Kimbilir, belki de Cenabı Hak orada yaşayan yurttaşlara bir nedenle ceza vermiş, ya da onların sabırlarını sınamıştır. Başbakan ne yapsın?

Cumhurbaşkanı, Ankara Valisi'ne başsağlığı mesajı gönderiyor:

"Sel felaketinde hayatını kaybeden vatandaşlara başsağlığı dilerim, geçmiş olsun derim, devlet gereken yardımı yapmalıdır."

SHP Genel Başkanı, DYP Genel Başkanı üzüntü mesajları gönderiyorlar.

Acı paylaşılıyor, öyle mi? Paylaşılıyor mu?

Bir günün acısı paylaşılıyor. Ya evi olmamanın acısı? Ya bu kirayı nasıl veririmin acısı? Bu acı da paylaşılıyor mu?

Bu acı paylaşılmıyor. Bu acının paylaşılması için kiracı olmak gerekiyor. Kiracı olmak, ev sahibinden korkmak, gene kirayı artıracak mı diye beklemek gerekiyor.

Ölenlerin acısını paylaşanlar kiracılığın acısını paylaşmıyor ki?

Halkımız "yaşayan bilir" der. Yaşamayan nereden bilecek?

Suların basmadığı yerlerde yaşayanlar, nereden bilecek suların bastığı yerlerde yaşayanların dertlerini?

Altyapısız konutlar.

Altyapısız eğitim.

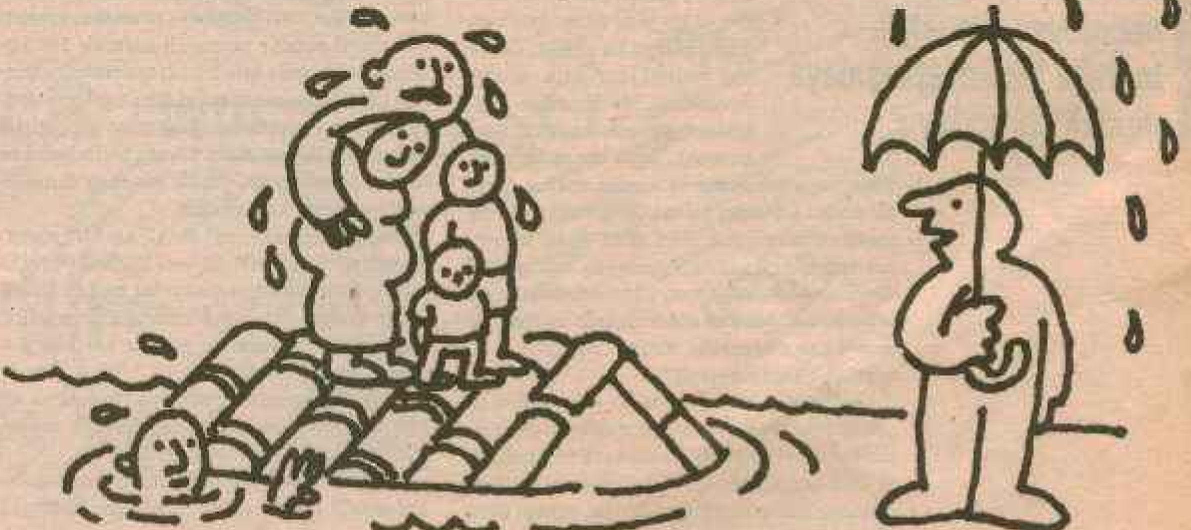
Altyapısız politika.

Altyapısız insanlar.

Az gelişmiş ülke kapitalizminin konut çözümüdür bu. Sınıf sorunudur.

Yukardaki nerden bilecek aşağıdakinin derdini?

Felaketin sömürüsü değil, sömürünün felaketi... ■

ZAMANIN VE DEĞİŞİMİN HIZI

Her şey hızla, inanılmaz bir hızla değişiyor. Bu çarpıcı değişiklik karşısında çaresiz görünse de birey aslında çarelerin kaynağındaki olgudur.

İçinde bulunduğumuz yıllarda doğan çocuklarımız, henüz tam olarak tanımlanmamış, pek çok sırrı bilinmekle birlikte rotası henüz tam çizilememiş yeni bir dünyaya ayak basıyorlar. Biz ise sanayi toplumunun ortasına doğduk. Gerçi bizim doğduğumuz topraklar böyle bir devrimi yaşamadılar, bizim yelkenlerimiz sanayi devriminin rüzgârını çok geç aldı, ama yine de bizim büyüyüşümüz, erginleşmemiz, olgunlaşmamız sanayi toplumu ile anlatılabilir, kavranabilir. Biz bir başka büyük devrimin sonrasına doğduk. Onun dünyayı sarsan etkisi ve yıllar süren, öncelikle romantik titreşimleri yüreğimizde ve beynimizde derin izler bıraktı. Ekim Devrimi'nin romantik ama aynı zamanda mantıksal doğrultusu ve etkisi bizi, yalnızca aydınları ve işçileri, bu anlamda bizi değil, yeni kurulan cumhuriyeti de az çok şekillendirdi. Batı'da sanayi devrimi sancılı bir süreç olarak ilerlerken, Kuzey'de ufku birdenbire genişletiveren bir devrim ve bir yeni düzen boy vermişti. Biz ise bu sırada, daralmış topraklarımızda sanayi devriminin devlerinden topraklarımızı ve lokmamızı kurtarmaya, belki benzerlerinden daha boyutsuz, ama bize göre epeyce zorlu bir ulusal kurtuluş savaşı ile benliğimizi bulmaya çabalıyorduk. Bizi sıcak ilgisi ve nesnel örnekliği ile sürekli zorlayan Kuzey'deki devrimin, Moskova'nın, "bizi kendisine ram etmesinden" ise usta manevralarla ve kimi zaman kanlı düzenlerle "kurtulduk".

Gelişmeyi çürüten, durduran ve aynı anlama gelmek üzere saptıran, geciktiren, saklayan, donduran ne varsa ve neredeyse, hepsiyle topluca bir hesaplaşmaya girmek zorundayız.

Hâlâ "kurtuluyoruz".

Gelişmiş kapitalist dünya ve bu dünya ile arasındaki, kapatılmasının düşünülmesi bile zor mesafeyi 70 yılda kapatıveren ve şimdi yeni ufuklara yönelmeye ve insanlığı da yönlendirmeye çalışan sosyalist dünya, sanayi ötesi toplumun eşiğine geldi.

Sanayi devrimi İngiltere'de sermaye birikiminin, işsiz ordularının ve büyük dünya pazarlarının nesnel ilerleticiliği ile gelişti. Burjuvazinin hakimiyeti ve bununla birlikte bilgi ve girişimcilik önce burada kendini gösterdi. Ama sanayi devrimi insanlık için acılı bir zorunluluktur. İnsanlığın çoğunluğuna, üretenlere açlığın, yoksulluğun, geriliğin, karanlığın nasip olduğu bir devrim bu. Öylesine bir açlık, yoksulluk yığılımını ve üretimini beraberinde sürükledi ki sanayi devrimi, bu yığılımın eritilmesi ve üretiminin durdurulması, gelişmenin sonsuz olanaklarına karşın hâlâ mümkün olmadı.

Sanayileşmenin geniş yığınlar için görece acısız ve hızlandırılmış bir yöntemini sosyalizm dünyası bilgi hazinemizin içine kattı. Bunun da hızlandırıcı etkisiyle, gelişmiş kapitalist dünyada emekçiler kimi taleplerini politik düzeyde kabul ettirdiler, sosyal adalet yönünde önemli adımlar atıldı. Yine de, gelişmiş kapitalist dünyanın merkezlerinde bile yoksulluk ve gerilik, hâlâ marjinal bir olgu haline getirilebilmiş, geriletilebilmiş değildir. İsterse güçbela sosyalizme yönelme iradesi gösterebilmiş olsun, kapitalist dünyanın sorumluluğunda ve kıskacında kalan Üçüncü Dünya'nın pek çok ülkesi ise, sanayi devrimi öncesi yılların görüntülerine benzer görüntüleri günümüzde çarpıcı bir anakronizma gibi sergiliyorlar.

Yine de dünya bir bütündür. Olanı biteni görmemek ve bir ölçüde yaşamamak mümkün değildir. Bizi gelişmeye ucundan, kıyısından dahil etmeye yetenekli süreçler söz konusudur. İstense bile bu süreçlerin rüzgârından kurtulunamaz. Sanayi ötesi topluma doğru uzanan sosyalist ve kapitalist gelişmişlik kaçınılmazlıkla çarpıcı yaşam biçimlerini ve üretim tekniklerini, farklı yönetim örneklerini önümüze koyuyorlar.

Bu bir iyimserlik mi? Belki, ama bu sürüklenişin acı faturaları da var. Sürekli ödediğimiz bu faturaları tartışmayı bir an için bir yana bırakalım da şöyle bir soruyu deneyelim: Çağın gittikçe hızlanan gelişme sürecine katılmak mümkün mü?

Çağının bilgisine ve bilincine ulus olarak sahip olmayınca ne kadar boş, havaya savrulmuş bir soru.

Böyle bir soru kaçınılmaz olarak, insanın kafasında doğunca, bir tuhaf geç kalmışlık duygusu egemen oluyor insana. Geri kalmış bir ülkenin insanı, özellikle de aydını kendisini bireysel olarak da bu geç kalmışlık duygusundan kolaylıkla kurtaramaz. Bu, belki yaşadığımız günlerin üzücü, kimi zaman coşku veren, ama daha çok da şaşırtıcı olaylarına bağlanabilir. Belki de bu, çağımızla aramızdaki ilişkinin, bizim konumumuzdaki ülkelerin aydınlarında daha da trajik olan bir yansımasıdır.

Her şey hızla, inanılmaz bir hızla, üstelik de sanki bizim hiçbir katkımız olmaksızın değişiyor gibi. Evet doğru, bu değişimde insanoğlunun, bizi de içine alan insanlık aleminin payı belirleyicidir. Ama dolu ve anlamlı bir ömür geçirmiş, kemale ermiş bir beyin bile, değişimin hızı ve anlamı karşısında hayranlık ve ürküntü duymaktan kendini alamaz. Gelişmeyi yalnızca izleyen ve onun peşinden sürüklenen sıradan bireyin, hayatı yakalama ve ona kendi varlığında bir anlam kazandırma çabası ise, zamanın hızı ve ateşi karşısında eriyiveriyor gibidir.

Birey çaresiz gibi görünüyor. Ama o, aynı zamanda çarelerin kaynağındaki olgudur. Bireyin sürekli gelişen ve zaten başlangıçtan beri eşsiz olan doğası tarihin potasına, sürekli kıpırdayan, akan, her şeyi örten ve değiştiren, geçtiği yerleri yakan ve yeniden şekillendiren tarihin mağmasına, bu ağır mağma birikintisine sürekli ekleniyor. Birey kuşkusuz tarihin bu yükü karşısında çaresizdir. Kendi yarattığının güzel mi, çirkin mi, güçlü mü, güçsüz mü, iyi mi, kötü mü olduğuna bir türlü karar veremeyen şaşkın bir tanrı gibidir. Onu kimi zaman modern bir Batı kentinin sokaklarında dilenirken görüyorum. Kimi zaman hayatın, doğanın ve toplumun olağanüstü olanaklarına karşın, beş dakikada tüm ayrıntısıyla hikaye ediliveren hayatının küçücük fırtınalarında, su damlasına düşmüş karınca gibi boğuluveriyor. Yine de her şeyi başaran işte bu insandır. Aklının kıvılcımlarıyla ateşi yakan odur.

Bu ürküntü ve zayıflık, ama aynı zamanda evrenin derinliklerine ve geçmişin bunca yüküne, olmuşa ve olacağa bu yürekli kafa tutuş bizim niteliğimizdir. Birey olarak çağımızla boğuşmadayız, onu anlamaya çalışıyoruz. Gerçekte bu, kendi kendimizle bir büyük hesaplaşmadan başka bir şey değildir. Burada ise yenilgi ya da zafer, ikisi de insanoğlunu titretir.

1930'lu yılların başında İlya Ehrenburg bu çatışmanın bilincine varmıştı: "Bu yaz Abramtsova'da bahçenin akçaağaçlarına, rahat koltuklarına baktım. Bak, diye düşündüm; Aksakov'un her şeyi düşünecek vakti varmış. Onun Gogol ile mektuplaşması, işte ruhun ve çağın rahat yazılmış bir müfredat defteri. Bizim ne akçaağaçlarımız ne de rahat koltuklarımız var. Gazetedeki yorgunluğumuzu tren vagonlarında ya da vapur güvertelerinde çıkartıyoruz. Herhalde bunun da bir gerçeği var. Şimdi zaman hızlı arabalar edinmiş. Dönüp de otomobile, dur seni iyice görmek istiyorum diye bağıramayız. Ancak onun kaçıp giden ışığından sözedebiliriz. Ama onun tekerleri altında kalabiliriz de."[1]

Bu kısa not, sözünü ettiğim çatışmanın, çağımızla aramızdaki çarpıcı aşkın henüz yakıcı bir biçimde kendini göstermediği yıllardan kalma. Belki Ehrenburg'un yaşadıkları ve not ettikleri çağımız insanının bir ilk şaşkınlığıydı. Şimdi biz Ehrenburg'un sözlerini dudaklarımızın kıyısında acı, ama daha çok gururlu bir gülümseme ile okuyoruz. Şimdi zamanın ve değişimin hızı bize başdöndürücü geliyor. Ya yarın?

Yarın olacak mı?

Yarının olabilmesi zamana karşı değişimin hızının, artan bir ivme ile yarışması yoluyla mümkün olur. Yalnızca "ekolojik bir enfarktüs"[2] yalnızca bir nükleer savaş değil, gelişmenin kazandığı hızın artan bir ivme ile sürmemesi, yaygınlaştırılamaması, dünyanın yüzeyinde, derinliklerinde ve uzayda, bir başka deyişle toplumsal ve bilimsel boyutta sürdürülememesi de yarının olmaması ile eş anlamlıdır. Böyle bir tıkanıklık, (bu, bilimsel teknik devrimin rotasının düzeltilememesi, uluslar arasındaki eşitsiz gelişimin açısının daha açılmasının önlenememesi demektir) eninde sonunda topyekün bir yokoluşu çağrıştıracak ve çağıracaktır. Biz, hızla bu dönemeci aşamazsak, bugünkü hali ile insanlığın varolan tehlikelerle başetmesi ve topyekün bir yok oluşu önlemesi hiç de kolay değildir.

Öyleyse işimizin zor olduğunu kabul etmeli, önümüzde ne türden ve ne boyutta engeller olursa olsun, tümüyle zorlu bir mücadeleye girişmeliyiz. Başka türlü çağımızın bilgisini ve bilincini edinemeyeceğimiz ve derinleştiremeyeceğimiz artık herhalde bellidir. Gelişmeyi çürüten, durduran ve ayrı anlama gelmek üzere saptıran, geciktiren, saklayan, donduran ne varsa ve neredeyse, hepsiyle topluca bir hesaplaşmaya girmeye zorunluyuz.

Şemaların dünyasında bunları görmek ve resmetmek zor değildir. Bu düşmanlar, bir yanda bir nükleer felaketle yok olmaya doğru "geliştirilen" bir sürecin ısrarlı takipçileri, öte yanda bu süreci enine boyuna kavramamakta direnen, çağın dogmatik ve sekter yorumcularıdır. Daha soyut ya da daha şematik söylenebilir: Bir yanda askeri sanayi kompleksi ile, onun askeri, ekonomik politik ve ideolojik güçleri ile boğuşurken, öte yanda içimize işlemiş dogmatizm ve sekterlikle cebelleşmek zorundayız. Yani ellerimizi "silahlarımızın tetiğinden", gözlerimizi "baş düşmandan" ayırmamalı (bir çırpıda ne kadar çok ve tehlikeli laf yığını; hem militer hem de şu eski, "ölü diyalektiğin", "sınıfsal pratiğin kaba argümanlarının açıklayıcısı gibi, daha çok algıya seslenen bir reçete"[3] olarak kavradığımız diyalektiğin yıllara direnen "stratejik" sözleri.) ve evet pusulayı da bir yana bırakmamalıyız.

Yönteme dönelim ve ona sıkıca, ama aklımızın aşkıyla sarılalım: Ömer B. Canatan gibi düşünüyorum: "20 Yüzyılın sonuna doğru insanlığın yaşadığı bilimsel ve toplumsal süreçleri analiz etmek, giderek klasik bilgi teorilerinin bize bahşettiği olanakların sınırlarını aşma eğilimi gösteriyor. Her olgu ve her gelişim, teorik olarak zaten varolan sonsuz sayıda biçimlerden birine, önceki varsayımları altüst eden açılardan girip bürünüyor; birinden ötekine hızla geçiyor; dolayısıyla daha çok teori ve daha çok varsayım gerekiyor, gelişimlerin özündeki hareketi **en az yanlışla** kavramak için."[4] Yaşadığımız hayata, pratiğe, politikaya ve bilime bakar ve bütün bunları değerlendirirken, gittikçe daha çok ve daha korkusuzca, daha sorumsuzca değil, teorik ve yalnızca dar anlamıyla kendimizi sınırlamadan politik varsayım üretmeye gereksinimimiz var.

Bunun için diyalektiğe dönmeli. Ve onu doğruca kavramalı. Canatan'ın dediği gibi onu, "Yeryüzünün toplam somut içeriğinin gelişim tarihinin öğretisi olarak"[5] kavramalı. Yalnız diyalektiği, bu felsefi temeli değil, onun sürekli beslediği ve güç verdiği Marksizmi de böyle kavramalı. Teori ile pratiğin, çağdaş ve pek çok nedenle güçlü bir sentezcisinin (politikadır bu sentezin alanı) dilinden çıktığı için özel olarak daha değerli, şu sözlere de denk düşer bu söylenenler: "Marks ve Engels tarafından hazırlanmış bütün tezleri bu yüzyılın başında, emperyalizm çağında dogmatik şekilde aktarmak ne kadar az olanaklı idiyse, günümüzü, ellili, altmışlı ve hatta kimi zaman otuzlu yıllardan kalma postülalarla değerlendiren benzeri bir yönteme başvurmak o kadar daha az olanaklıdır. Gerekli olan, bizden öncekilerin insanoğlunun toplumsal kurtuluşu adına yaratmış oldukları teorik miras üzerinde, yeni bir şekilde derinlemesine düşünmektir. Böylesi bir derinlemesine düşünme yeni gerçekleri doğru bir şekilde tahlil etmeyi ve bundan en uygun politik sonuçları çıkartmayı olanaklı kılar."[6]

Teorik mirası başka türlü yorumlamak, yöntemden köklü bir şekilde ayrılmak olacaktır. Bizi diyalektiğin, diyalektiğe uygun kavranışından uzaklaştıracaktır.

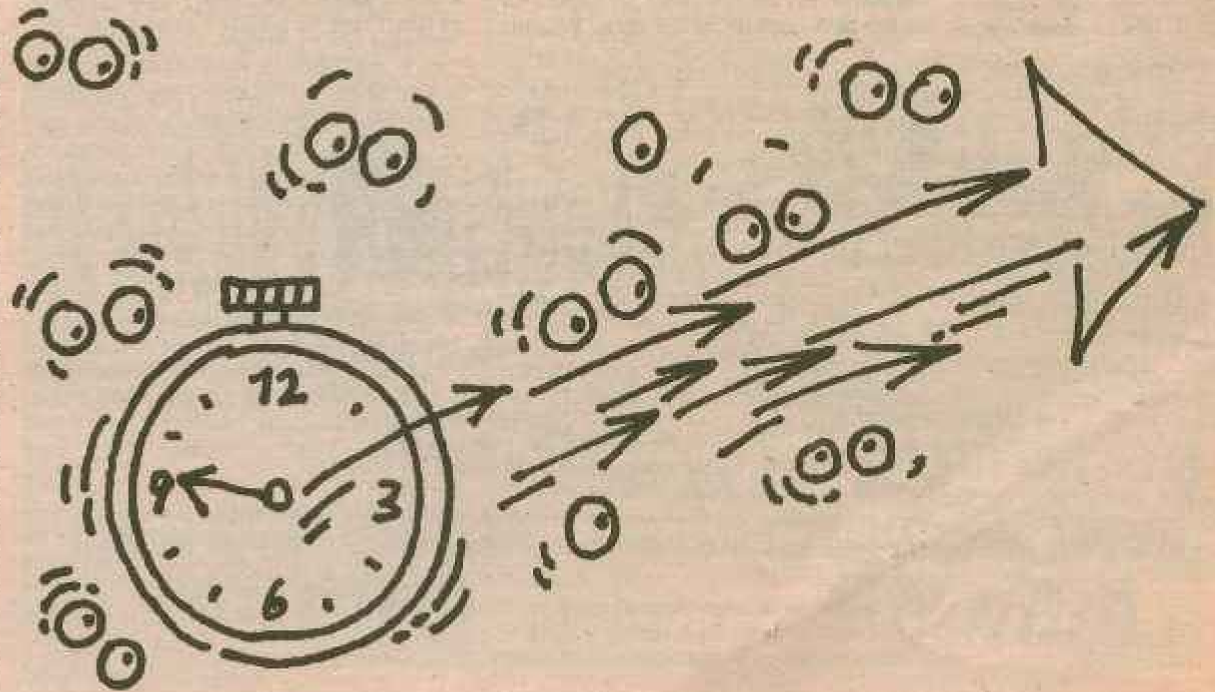
Çağdaş gerçekleri kavramak sık sık tarihe dönmeyi zorunlu kılar, ama bu, tarihin müzesinden güzel parçalar bulup çıkarmak için yapılan bir iş değildir. Bu bir iştir ve insanoğlunu terletir. Terletir çünkü, tarihin mağazasından, örneğin bir Gramsci ya da bir başkası takım olarak alınamaz. Dönmek deyince kimisi kendi etrafında dönüyor, kimisi kendini burada bırakıp geçmişe dönüyor. Oysa söz konusu olan yaşadığımız toplumun gerçeğini yakalamaktır ve bunun için geçmişe sık sık dönüp bakmak gerekir. Şimdi belli bir tarihsel kesitte yapılmış yorumları bir yana bırakıp, bugünün yorumu için yeniden klasiklere dönüyorsak, işte bunun içindir.

Birey, kendi yarattığının güzel mi, çirkin mi, güçlü mü, güçsüz mü, iyi mi, kötü mü olduğuna bir türlü karar veremeyen şaşkın bir tanrı gibidir.

Ne diyordu Marks: "Düşüncenin gerçekliği ya da gerçeksizliği konusundaki pratikten soyutlanmış anlaşmazlık, tamamiyle **skolastik** bir sorundur."[7] ■

DİPNOTLAR:

1- *İlya Ehrenburg, Anılar, Kuzey Yayınları - Ankara, 1985, s.14*
2- *Mihail S.Gorbaçov, Ekim Devrimi'nin 70. Yılı Nedeniyle Düzenlenen Toplantıda Yapılan Konuşma*
3- *Ömer B. Canatan, Ölü Diyalektik, Felsefe Dergisi, sayı 88/2*
4- *a.g.y.*
5- *a.g.y.*
6- *Mihail S.Gorbaçov, a.g.y.*
7- *Karl Marks, Feuerbach Üzerine Tezler'in ikincisinin son cümlesi, Marks-Engels Seçme Yapıtlar, Sol Yayınları-Ankara, 1976, s.12*

ÇAĞDAŞ TARİH VE "TANZİMAT"

Osmanlı tarihi tüm karamsarlıklardan arındırılarak, her ne kadar toprak kayıplarına uğrasa da, "çağdaş" bir yapıya doğru yönelen bir devlet olarak yorumlanabilir.

Tarihçilik geniş bir uğraş alanı... Geçmişe yönelen, geçmişi sorgulayan, geçmişle yaşayan bir bakıma tarihçi. Ancak, güncel sorunları gelişim paradigmaları ışığında sorgulayan da tarihe yönelmeksizin çözüm bulamıyor. Gelişim tarihsiz olamıyor. Geçmişi olmayan bir gelişimden söz etmek olanaksız.

Öte yandan geçmiş güncel sorunların güdümünde gündeme gelen bir "gerçek". Mutlak bir geçmişten söz etmek, tek görüntülü bir "nesnel"liğe yönelmek kişisel yanılgı olsa gerek.

Türkiye'de tarih kimi kez eğitimin hemen hemen her aşamasında değişik görünümlerle okutulan bir ders. Normatif kaygılarla öğrenciye yurt sevgisi aşılamaya yönelik bir uğraş. Kuşkusuz her ülkede tarih bu tür pedagojik kaygılarla ders çizelgelerinde yer alıyor. Kimi kez tarih popüler bir ilgi alanı. Yaşamın her aşamasında geçmiş, şu ya da bu şekilde gündeme geliyor. Ve nihayet tarih "nesnel" bir konuma oturtularak işlenebilir bir "toplumsal bilim". Gönül ister ki hiç olmazsa üniversitelerimizde tarihe bu üçüncü seçenekteki özlemlerle bakılabilsin.

"Çağdaş tarih" sözcüğü Batı'da sık kullanılan bir sözcük. Genellikle 15. yüzyılın sonu, 16. yüzyılın başları "çağdaş tarih"in dönüm noktasını oluşturuyor. Kuşkusuz bu tür bir dönemlendirme Batı'da yeni bir toplumsal dokunun doğuşuyla yakından ilgili. Deniz aşırı keşifler, Akdeniz dışında yeni bir dünyanın doğuşu, giderek gelişen merkantil ilişkiler, parasallaşma, iç ve dış pazardaki gelişmeler Çağdaş Avrupa'nın temellerinin atıldığını kanıtlayan ekonomik göstergeler olsa gerek. Rönesans ve Reform girişimleri de aynı yumakla bütünleştiğinde geçmişle temel nitel farklılıklar gösteren yeni bir toplumsal düzenle karşı karşıya geliyoruz.

Ancak, Batı'nın bu hızlı dönüşüm süreci 18. yüzyıl ortalarından itibaren ivmelenen sanayileşmeyle yepyeni bir görünüm kazanıyor. Sanayileşen Batı dünya ölçeklerini de küçültüyor. Dünya ekonomisi bütünleşiyor. Kapitalizmin çözücü işlevi yeryüzünün hemen her köşesine ulaşıyor. Geçimlik yapılar yeni dünya ile şu veya bu şekilde ilişkiye girerek dağılmaya başlıyor.

Türkiye tarihi "çağdaş tarihi"ni hangi noktada yakalıyor. Diğer bir deyişle geçmişe bakıldığında kırılma noktası, yeni bir toplumsal yapının biçimlenmesi hangi dönemde başlıyor. Bizce Türkiye bir "istisna" oluşturmuyor. Geleneksel yapının çözüldüğü nokta kapitalizm denilen bütünleyici ekonomik düzenle karşılaştığı evre olsa gerek.

Türkiye'de tarihçiler Osmanlı toplumsal yapısının genellikle "klasik dönem" diye bilinen 16. yüzyılını vurgularlar. "Klasik dönem" sürekli toprak kazanan bir imparatorluğun denge noktasıdır. Osmanlı Devleti'nin dengenin yitirilişiyle birlikte çöküş sürecine girdiği genel kanıdır. Osmanlı toplumunun 17. ve 18. yüzyıllar, siyasi gelişmeler dışında genellikle az bilinir. Yahya Kemal'in isim babalığını yaptığı Lale Devri, Ahmet Refik'in popüler dizilerinde izlenir.

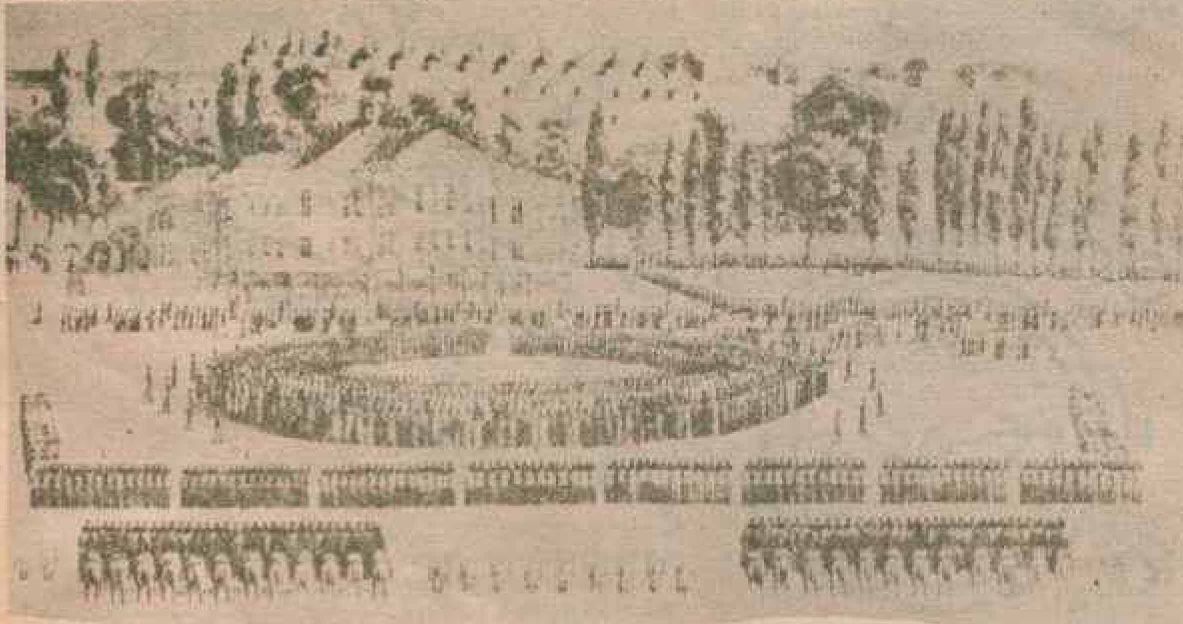
19. yüzyıl tarihçilerimizin yoğunlaştığı bir diğer dönemdir. Batı'ya açılan Osmanlı birçok yerli ve yabancı araştırmacıya geniş birikim sağlamıştır.

Ancak, siyasi tarihçiliğin nostaljik kaygıları 16. yüzyıl ertesi Osmanlı'nın bir çöküş serüvenini zorunlu kılar. "Yükselme devri" sona erer. Onu "duraklama" ve "gerileme" dönemleri izler. İbn Haldun'dan esinlenilerek her imparatorluğun "yükselme", "duraklama" ve "gerileme" aşamalarından geçip yok olacağı varsayılır.

Bu tür dönemlendirmeler Batı toplumsal bilimlerinde de yandaş bulmuştur. Gelişimi "cycle" denilen çıkışlı-inişli evrelerle açıklama girişimi tarihçilerin rağbet gösterdikleri bir modeldir. Bu osmanlı için de geçerlidir. Nitekim ünlü tarihçi William H.Mc Neill, Osmanlı'yı doğal sınırlarına ulaşması sonucu fiskal gereksinimlerini karşılayamayan ve bu nedenle çözülen bir devlet olarak görmektedir.

Oysa tarih "uzun dönem"li değişim süreçleri olarak görülebilir ve tüm iniş çıkışlarına karşı gelişen, yükselen, büyüyen bir "trend" olarak algılanabilir. Osmanlı tarihi de tüm karamsarlıklardan arındırılarak, her ne kadar toprak kayıplarına uğrasa da, "çağdaş" bir yapıya doğru yönelen bir devlet olarak yorumlanabilir.

17. ve 18. yüzyılla ilgili bilgilerimiz Osmanlı'nın bu dönemlerde bir kıpırdanış içersinde olduğunu kanıtlar nitelikte. Ancak 19. yüzyıl kesin dönüşümlerin belirdiği ve Türkiye ta-

▼*Tanzimat başlıyor. 3 Kasım 1839'da Mustafa Reşid Paşa, Topkapı Sarayı'nın altında Gülhane alanında Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nu okuyor ve yeni bir dönem açılıyor.*

▲ ***Mustafa Reşid Paşa.*** *Osmanlı'da yeni döneme imzasını atanlardan.*

rihinin çağdaş bir yörüngeye girdiği bir dönem. Birçok tarihçimizin "gerileme" adı altında gördüğü bu yıllar belki de çağdaş Türkiye'nin ilk filiz verdiği bir evre.

Bizce yakın tarihimiz ana hatlarıyla iki döneme ingirgenebilir: "Klasik Osmanlı" ve "Çağdaş Türkiye". Çağdaş Türkiye 19. yüzyılın başlarından itibaren hızlı bir dönüşüme giren yeni bir toplumsal yapıyı kapsıyor. Cumhuriyet Türkiyesi de Çağdaş Türkiye'nin bir parçası, bir olgunluk dönemi. Tanzimat'tan arındırılmış, Kanun-ı Esasi'den koparılmış, Jön Türkler'den dışlanmış bir Çağdaş Türkiye'yi düşünmek son derece güç. Cumhuriyet tüm bu gelişimlerin doruk noktası. Ünlü yazar Celâl Nuri'nin 1923'te yayınladığı kitabının adı "Taç Giyen Millet".

Tanzimat'ın gündeme getirdiği ya da pekiştirdiği "bürokrasi", Osmanlı "kalemiye" sınıfından çok daha farklı bir yapıda, patrimonial unsurlardan arındırılmış bir devlet aygıtı. Tıpkı Batı'da oluşan "ulus devlet"lerin çizdiği yörünge doğrultusunda gelişen bir yönetim biçimi.

Osmanlı "bürokrasisi"nin çağdaşlığı konusunda genelinde bir "konsensüs"ten söz edebiliriz. Tanzimat zaman zaman eleştiriye uğruyor, "tanzimat kafası"ndan dem vuruluyorsa da Cumhuriyet Türkiyesi'nin bir çok kurumsal ve ,hatta yasal düzenlemelerinin Tanzimat'la birlikte gündeme gelen yeni devlet modeli ışığında biçimlendiği yadsınamaz bir gerçek. Tanzimat bürokrasisini soyut "bürokratik feodalizm" ya da "devlet feodalizmi" türü kavramsal yorumlara oturtmak bizce yanılgı. Tanzimat bürokrasisi geleneksel kapıkulu zihniyetinden arındırılmış bir çağdaş yönetim aygıtı. Bu nedenle "yasakçı"lığı ya da "ceberrut"luğu bürokrasinin iç sorunlarından kaynaklansa gerek.

Tanzimat "birey"'in ve "toplum"un Osmanlı'da kristalleşmeye başladığı bir dönem. Kişi can ve mal güvenliğinin gündeme alındığı, yönetimle yargının ayrıştığı, yörel yönetimlerin pekiştiği bir dönem. Raiyyetten vatandaşlığa geçişi simgeleyen bir evre. "Ahali"nin "reaya"dan farklı bir konuma ulaştığı ve "halk"a yöneldiği bir ara aşama. Osmanlı hanedanı ötesinde bir Osmanlı vatanı arayışı, kapıkulunu aşmış bir yurttaşlık özlemi.

Rüştiye'sinden Sultani'sine, Tıbbiye'sinden Mülkiye'sine, eğitimde yepyeni bir kurumsallaşma. Beşeri unsurun çağdaş ulus devlet süzgecinden geçişi. Pozitivist özlemlerin gündeme gelişi. Laikliğin ilk evreleri. Tüm bu gelişmeler Tanzimat'ı çağdaşlaşma sürecinde ayrıcalıklı kılıyor.

Cumhuriyet aydını bu gerçeğin ışığında çoğu kez bir ikileme düşüyor. Her devrim gibi Türk devrimi de geçmişin defterini dürüp yepyeni bir yapı özlemini romantik bir söylem içersinde gündeme getiriyor; geçmişi yargılamak gereği duyuyor. Çöküş öyküsü bir ölçüde bu gerekten kaynaklanıyor. Öte yandan toplumsal yapıların sürekliliği geçmişe yönelmeyi, geçmişle devamlılığı gerektiriyor. Cumhuriyet tarihyazıcılığının ilk on yılları bu bocalamanın örnekleriyle dolu. Cumhuriyet'in Jakoben geleneği Meşrutiyet İttihatçılığını devralıyor. İttihatçı devrim adına nedamet getiriyor. İttihatçı İttihatçıyı yargılıyor.

Osmanlı çöküş öykülerinin belki de en büyük dayanak noktası "ekonomik" faktör. Osmanlı Devleti'nin 1820'ler ertesi Batı'ya hızla açılması, Batı'yla yoğun ticari ilişkilere girişmesi, ve ardından borçlanması, ülkeyi yabancı sermayeye açması ve Düyun-ı Umumiyye gibi "devlet içinde devlet" kurumların oluşmasına ortam sağlaması tarihçilerimiz, iktisatçılarımız ve toplumbilimcilerimizce "emperyalizm", "Merkez-çevre", ya da "bağımlılık" ışığında görülüyor. Diğer bir deyişle "çöküntü"nün ardında bir tür "yarı-sömürgeleşme" yatıyor.

Yakın tarihimiz çöküntü olarak görüldüğünde fatura kuşkusuz bir iç ya da dış faktöre çıkıyor. Kimileri "klasik emperyalizm" kuramına ya da güncel "merkez-çevre" kuramına yaslanarak dış faktörü vurguluyor. Bazı yazarlar ise iç dinamik ve "sivil toplum" yetersizliğine omuz veren Asyagil durağan toplum öğelerini ön plana çıkarıyorlar.

Ancak her iki açılımda da "dış faktör"ün olumsuz anlamda çözücü, yıkıcı, çökertici işlevi belirginleşiyor. Batı'nın liberal çağı Osmanlı'yı çözümsüzlüğe sürüklüyor.

Oysa İttihatçıların "milli iktisat" söyleminden ve onu bir ölçüde sürdüren "Kadro" geleneğinden 60'lı yılların sağlı sollu fikir yelpazesine aktarılan bu görüşler 1970'li yıllardan itibaren aşınmaya başlıyor. Özellikle, Vedat Eldem'in ortaya koyduğu istatistiksel veriler başta iktisat tarihçileri olmak üzere birçok kişiyi uyarıyor.

Osmanlı ekonomisinin ve toplumunun 19. yüzyıldan itibaren kabuk değiştirdiğini, tüm kurumsal, yasal, yapısal biçimleriyle yeni bir toplum dokusuna yöneldiğini savunmak bugün için yine de güç bir uğraş.

Osmanlı'nın gelişiminin ancak geleneksel, fiskalist, provizyonist klasik ekonomik modelinin çözülmesiyle sağlanabileceğini, dış ticaretin neden olduğu tüm yapısal çarpıklıklara karşın "çözücü" işlevinin bu açıdan önemli bir rol oynadığını, ekonomide gelişme için zorunlu parasallaşma ve ticarileşme sürecinin ülkenin kıymetli maden stoklarıyla gerçekleşemeyeceğini, ekonomik büyüme için gerekli para miktarının (kağıt paranın geçer akçe olmadığı bir ortamda) ancak "borç" ya da her ne biçimde olursa olsun dış kredilerle sağlanabileceğini önermek belki de güncel kaygılarla erken gelebilir.

Ancak, çağdaş bir Türkiye'nin temelleri aranacaksa, değişime yönelen, durağan yapılardan arınmayı amaçlayan bir toplumsal düzenin ilk evrelerinin izi sürülecekse 19. yüzyılın başını bir kırılma noktası olarak görmek ergeç hiç olmazsa iktisat tarihi için kaçınılmaz bir yazgı.

Önümüzdeki yıl Tanzimat'ın 150. yıldönümü. Geçmiş bir kez daha gündeme gelecek. Mustafa Reşit Paşa'sıyla, Ali Paşa'sıyla, Fuat Paşa'sıyla bir dönem tekrar yargılanacak. Dün bir kez daha güncelleştirilecek.

Umudumuz yakın tarihimizin bu yargılamada aklanması... Tanzimat'ın Çağdaş Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduğu "gerçeği"'nin bu kez nostaljik, romantik özlemlerden arındırılarak benimsenmesi... Osmanlı'nın Batı'dan gelen tüm baskılara karşın, tüm ekonomik "çıkartmalar"a karşın "yarı sömürge"leşmediği olgusunun vurgulanması... Yoksa tüm tökezlemeleri ve darboğazlarıyla Çağdaş Türkiye'yi açıklamakta toplumsal bilimci çözümsüzlüğe itiliyor. ■

▲ ***Tanzimat Fermanı'nın aslı.*** *Toplumbilimciler, Tanzimat'ın çağdaş Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu benimsemeli.*

DÜŞÜNCE, SÖZ VE POLİTİKA

Marksizmin düşünsel zenginliğinin politikaya aktarılamaması hem çok genel kalınması hem de düşüncenin siyasete vülgarizasyon biçimde yansıtılması şeklinde ortaya çıkabiliyor.

Bilinen bir genel doğrudur: Marksizm açısından, burjuvaziye karşı siyasal mücadele onun **sınıf egemenliğine** karşı mücadeledir.

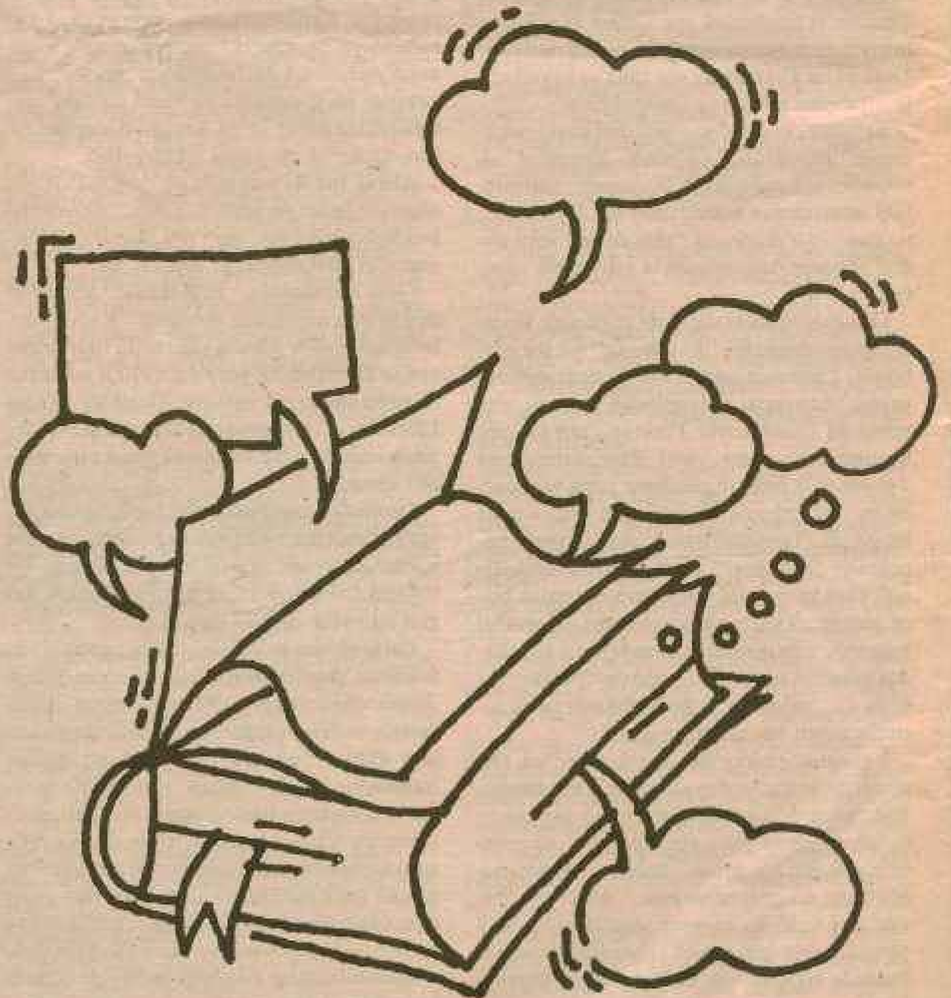
Bu genel doğru, mücadelede politik bilinçlilik ve ana hedefin gözden kaçırılmaması bakımından hayati önem taşır; çünkü kuramsal olan aynı zamanda temel olan, özsel olan demektir. Ne var ki, burjuvaziye karşı politik mücadele genel doğruları dile getirmeye indirgenemez. İndirgenirse, böyle çabalar sosyalist bir düşünce kulübünün ansiklopedik faaliyetine hapsolmaktan başka bir anlama gelmez.

Dar pratikçilik ve faydacılık eğilimleri olmasa, gerçek süreçleri derinlemesine analiz etmek ve kavramaya çalışmak ağır basacak, keyfilik yerine bilimsel yöntemler zihinsel - dolayısıyla siyasal- faaliyete yol gösterebilecektir.

Bu bakımdan burjuvaziye karşı siyasal mücadele, somutta onun politikalarına karşı verilen mücadeledir. Böyle bir mücadele ise, **burjuva politikasını** (onun politika anlayışını, ölçülerini, yöntemlerini vb.) net, kesin ve ödünsüz bir şekilde yadsımayı gerektirir. Bir ülkede politik ortamın önemli ölçüde burjuvazi tarafından belirleniyor olması, merkezi kitle haberleşme araçlarının onun kontrolünde bulunması, kamuoyunun etkilenmesinde ve yönlendirilmesinde burjuvazinin ve onun çeşitli politik akımlarının baş rolü oynaması ister istemez ülkenin siyasal yaşamında belli koşullanmaları, apriori yargıları, belirli anlayışları ya da çeşitli alışkanlıkları, üslupları vb. yerleştirecek, onları egemen kılacaktır.

Sosyalist politika bu gibi hükümlere, algılayış, davranış ve yaklaşım biçimlerine kararlıca karşı duran, bunun için de, her şeyden önce, böyle özellikleri kendi içinde taşımaya azami özen gösteren bir değerler bütünüdür. Sosyalistler burjuvazinin karşısında sadece kendi düşünsel ve politik görüşleriyle değil, aynı zamanda onların kopmaz bir parçası olan kendi metodolojileriyle çıkmak zorundadırlar. Sosyalist öğretinin reddettiği yöntemlerin, eğilimlerin benimsenmesi ya da politika yapmak adına Marksizme yabancı kimi nosyonlara düşülmesi o politik mücadeleye zarardan başka bir şey getirmez. Böyle tutumlardan kimi durumlarda birtakım gelgeç yararların sağlanabileceğinin düşünülmesi ise zaaftan başka bir anlam taşımaz.

Burjuvazi güdümlü ve sistemli olarak sosyal ve siyasal düşünce düzeyinin düşmesine, politik yaşamın sığlaşmasına, yozlaşmasına çalışmaktadır. Bu amaçla, bir yandan halkın özlem ve istemlerine yanıt veriyormuş görünümü altında, kalkınma, gelişme, hürriyet ve demokrasi, çoğulcu sistem gibi genel ve soyut kavramlar etrafında bol bol boş laf üretmekte, bu kavramları ve lafları, kendi gerici, sömürücü ve anti-demokratik politikalarına alet etmektedir. Öte yandan, ikide bir önemsiz detayları ortaya çıkarıp politik tartışmaları oralarda yoğunlaştırmakta, kamuoyunu sürekli bu gibi noktalarla meşgul edip oyalamakta, dikkatleri ana ve temel sorunlardan kaçırmaktadır. Böylece burjuva siyaset arenasında ya çok genel, soyut ve içi tümüyle boşalmış kavramlar ya da birtakım ay-

rıntılar etrafında bolca laf yapılmaktadır. Bütün bunlar üstelik bir de son derece seviyesiz üsluplarla, amiyane bir jargonla sürdürüldüğünden ortaya siyaset adına tiksindirici bir politika sahnesi çıkmaktadır.

Sosyalistlerin mücadele etmesi gereken politik faktörlerden birisi işte bu düşünce sığlığı ve söz yavanlığıdır. Bu durum sosyalist politikanın içine düşebileceği, geçmişte ve günümüzde de yer yer düştüğü tehlikelerden birisidir: kendisinin de kendi görüşleri ve politikaları açısından genel ve soyuta kaçmasıdır. Marksizmin düşünsel zenginliğinin politikaya aktarılamaması, hem çok genel kalınması hem de düşüncenin siyasete bir vülgarizasyon biçiminde yansıtılması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Böylece sosyal ve politik süreçlerin derinlemesine kavranmasından ve bunların -siyasal gerçeklerin- çarpıcı bir şekilde kitleye aktarılabilinmesinden uzaklaşılmakta, politika yapmanın yerini slogancılık, şabloncuIuk almaktadır. Ortaya atılan kimi sloganlar ya da kısa sözcüklerle dile getirilen kavramlar politika yerine ikame edilmekte, o sloganlar ve deyimler boyuna tekrarlanan ve tekrarlana tekrarlana fetiş haline getirilen, hayattan kopuk sözlere dönüşmektedir. Belki bu sözlerin çoğu süslü olabilmektedir, ama o süslü ve vurgulu sözler, ya da kalıplar habire şişirildikçe, içerikleri de o denli boşalmakta, bir süre sonra sadece onları tekrarlayanların hoşlandığı, fakat başka hiç kimseye hiçbir şekilde seslenmeyen klişelerden ibaret bir yığın oluşmaktadır. O klişe sözlerden bazıları bir süre sonra bıktırıcı bir kimlik kazanırlarsa, onların yerine yenileri üretilmekte, aynı kısır döngü bu kez yeni sözcükler üzerinde yaşanmaktadır.

Bu sözler spekülasyonu zaman zaman zihinsel spekülasyonlara eşlik etmekte, ya da çoğu kez zihinsel spekülasyonların sözcüklerle ifadesi olabilmektedir.

Spekülatif düşünce ve politika, çoğu kez, genellikten kurtulup, somut politika yapılmaya kalkışıldığında daha büyük politik yanılgılara yol açabilmektedir. Zira siyasal ütopyacılığın bir yansıması olan spekülatif siyaset gerçekte genel ve apriori olmasına rağmen, politik yaşamda kendisini fazla pratikmiş gibi gösterebilmektedir. Yakıştırmalarla varılan âfâkî tesbitler realitenin yerine kolayca geçirilebilmekte ve realiteyi bu yoldan zorlamaya araç yapılabilmektedir. Böylece ortaya tam bir soyutlama çıkmaktadır.

Zihinsel spekülasyon daima kendi nesnesini kendisi istediği gibi yaratır, gerçek nesneye olan - olması gereken- akli ve tabii bağlardan kendisini bir an önce kurtararak, nesneye irrasyonel ve gayrıtabii bir bağımlılık içine düşer, böylece en münferit, en keyfi olanı mutlak bir zorunluluk ve genellik haline getirir. Marx ve Engels'in idealist düşünürler için **Kutsal Aile**'de yaptıkları bu betimleme, ne yazık ki, bugün solda gözlediğimiz kimi düşünce ve söz spekülasyonlarına uygun düşmektedir. Gerçek süreçlerin karmaşıklığının ve çok yönlülüğünün varlığı belirtilerek, onların kavranması adına, gerçekten yola çıkılarak keyfi ve soyut bir tarzda zihinsel spekülasyon düzleminde gerçek dışı saptamalara, çözümlemelere ve öngörülere varılmakta, sonra da bunların gerçek süreçlere tatbiki için pratik adımlar atılmaktadır.

Sonuç ise irreel olanla reel olanın çatışması ve reel olanın kendisini dayatması, er geç kabul ettirmesi şeklinde tecelli edecektir. Şayet spekülatif düşünce ve onun siyasal illüzyonlar yaratma özelliği aşılamazsa, bu kez yeni yeni zorlamalar, yakıştırmalar doğacaktır.

Birtakım sosyalist politikalarda rastlanabilen siyasal spekülasyonları vareden zaaflar genellikle ampirizm ve pragmatizm dürtüleriyle beslenmişlerdir. Dar pratikçilik ve faydacılık eğilimleri olmasa, gerçek süreçleri derinlemesine analiz etmek ve kavramaya çalışmak ağır basacak, olguları kendi görmek istediğimiz şekilde değil, oldukları biçimde görebilmenin yolu açılacak, keyfilik ve sübjektivizm yerine, bilimsel yöntemler zihinsel -ve dolayısıyla siyasal- faaliyete yol gösterebilecektir.

Gerek düşünsel spekülasyon gerekse ampirizm, Marksizme ve dolayısıyla sosyalist politikaya yabancıdır, sadece yabancı da değil, aynı zamanda aykırıdır, burjuva politikasının yöntemleri ve yaklaşımları arasındadır. Burjuvaziye karşı mücadelede onun yöntemlerinden, anlayışlarından etkilenmemek, elbette sadece onun ahlâksızlığından, demagojisinden uzak durmakla başarılmış olmaz. Çünkü o özellikler zaten her sosyalistin çok iyi bildiği ve kendisine bulaştırmadığı, en kaba, en göze çarpan burjuva politik karakteristiklerdir. Sosyalist politika açısından asıl tehlike, burjuva düşüncesinde ve siyaset anlayışında varolan daha sinsi, daha incelmiş bazı idealist anlayışlardır.

Sosyalist politikanın belirlenmesinde, yürütülmesinde böyle düşünsel ve yöntemsel zaaflara düşmemenin biricik güvencesi ise öğretinin zengin ve canlı özünü ve metodolojisini derinlemesine kavramak, onu skolastik şekilde algılama sakıncasından kurtulmaktır. Bu ise ancak sosyalist harekette en zengin, en geniş, en demokratik kollektivite sağlanarak başarılabilir. ■

"Yeni politik kültür", yeni konformizm

"Yeni Politik Kültür" ya da "Yeni Politik İlişkiler Kültürü" şeklindeki deyimler son zamanlarda Türkiye solunda bazı arkadaşlar tarafından pek sık tekrarlanıyor. O kadar ki, bakıyorsunuz bu sözler 18 yaşındaki sosyalist bir gencin dilinde, adeta bir fetiş halinde olur olmaz kullanılabiliyor.

Ülkemiz solunda yeni bir politik kültür olacaksa, her şeyden önce bu politik kültürün slogancılıktan ve terim fetişizminden kurtulmuş, içeriği boş değil dolu, düşüncesi sığ değil zengin, bilgi düzeyi düşük değil gelişkin, gözlem algılama, düşünme, çıkarsama ve analiz etme tarzı konformist değil yaratıcı bir kültür olması gerekir.

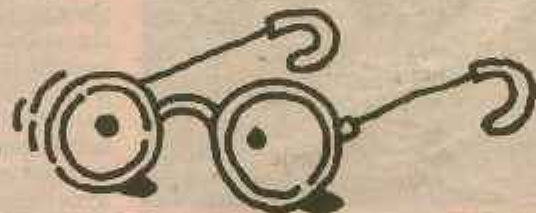
"Eski politik kültür" gerçekten reddedilecekse, bu kültürün en önemli ögeleri arasında bulunan ve terimleri, sözleri büyütüp, kavramların içini boşaltmaya hizmet eden, düşünceyi değil, hayattan kopuk birtakım sözleri, ibareleri rozet gibi yakaya takan, böylece düşünmeyi değil düşünmeden laf etmeyi yeğ tutan konformizmi reddetmek zorunludur. Bu düşünce tembelliği ve onun tüm yansımaları, alışkanlıkları aşılmadan eski'den yeni'ye varılmış olmaz. Sadece eski klişelerin yerine yenileri geçirilmiş olur. Eski dogmalar terkedilir, yerini yenileri alır. Yani yeni'lik özde ve "politik kültür"de olmaz. Sadece sözler, klişeler, sloganlar, dogmalar yeni olur.

Nükleer savaş tehlikesinin ortadan kaldırılması, kalıcı barış ve güvenliğe ulaşılması, dünyada açlık, doğal kaynakların erimesi, çevre kirlenmesi, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızlandırılması gibi tüm insanlığı ilgilendiren global sorunların, kapitalist ve sosyalist sistemler ve üçüncü dünya ülkeleri tarafından elbirliğiyle çözüme bağlanmasını amaçlayan, fakat bunu yaparken, emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketinin yanında olan, keza genç ulusal devletlerin ve diğer yoksul ülkelerin geri kalmışlıktan kurtulup, çağdaş yaşam düzeylerine ulaşmalarını gözeten, uluslararası plandaki öngörü, yer yer "yeni ilişkiler kültürü" ya da "ilişkiler sistemi" diye adlandırılıyor. Bu öngörü, şayet bir şablon gibi alınıp Türkiye'nin iç politikasına uygulanmış, böylece sosyalist hareket ve sol adına tekelci burjuvaziyle sınıf işbirliği öngörüsüne dönüştürülmüş ise, şayet öyle ise, diyelim ki, seksen kadar yıllık bir geçmişi olan bir yaklaşımın neresi yenidir. Bu soruya yanıt getirilmesi gerekir.

Eğer Türkiye halkının ileri politik güçleriyle burjuvazi arasında bir "yeni politik kültür" ya da "yeni politik ilişkiler sistemi" önerilmekteyse, birincisi bu öneri kimedir, kimleredir, ikincisi, o "politik kültür"'ün somut politikaları nelerdir, üçüncüsü, "o politik kültür"ün sınıfsal muhtevası nasıldır ve nihayet dördüncüsü bunun ideolojik temeli ve niteliği nedir?

Ülkemiz solunda yeni bir politik kültür olacaksa, bunun, terim fetişizminden kurtulmuş, düşüncesi sığ değil zengin, bilgi düzeyi düşük değil gelişkin, konformist değil yaratıcı bir kültür olması gerekir.

Sınıfsal mücadelelerimizde ve siyasal yaşamımızda "yeni politik kültür", kalemi eline her alanın üzerine istediği şeyi yazabileceği beyaz bir kâğıt mıdır, yoksa gözümüze taktığımız pembe bir gözlük mü? Yok eğer, bu "politik kültür" sözündeki "yeni" sözcüğü -veya deyimin tamamı- hoşumuza gittiği için onu bu denli çok tekrarlıyorsak, adı geçen terimi bir konformizm aracı olmaktan çıkarmak gerekmez mi? ■

K İ T A P L A R

Metin Çulhaoğlu, TARİH, TÜRKİYE, SOSYALİZM, Gelenek Yayınevi, Ankara 1988.

Kitap, yazarının öngörmediğini sandığım iki bölüme parçalanmış. Marksizmin doğuşuna ve Marksist mirasın oluşumuna ilişkin tarih yerli yerinde kalmış; Türkiye ise kendi yerinde. Türkiye'de sosyalistlerin "güncelliği" henüz belirlenmiş olmadığından yazarın kendini "Türkiye solcusunu" irdelemekle sınırlamış olması çok doğal. Ama bu genel sol kavramına yaslanıp gelişecek süreçler beklemek ne derece isabetlidir?

Bu soruyu Metin Çulhaoğlu da kendine soruyor. Buradan, kendiliğinden bir belirleyici siyasal güç çıkmayacağını düşünüyor. Bu sürece "müdahale" edilmesi gerektiğinden sözediyor; bunun da solun "diri kesimlerinden" geleceğini ekliyor. Doğru da, bu müdahaleyi, bu diri kesimlerin, "mevcut konumlarından" yapmaya çalışmaları neden yanlış olsun? "Kolay olmayacağı" besbelli de, aşılmadıkça ortada, mevcut konumlardan başka ne olabilir ki?

Sanırız önemli olan "Marksizm mirasının kendini ve güncel perspektifini" Türkiye solu içinde, ister mevcut konumlarından gelen insiyatifleriyle, isterse yaratabildikleri, başka ortak bir insiyatifle toprağa oturtabilenlerin en haklı ve etkili "müdahaleyi" gerçekleştirebilecekleridir. Sen, ben, o değilse, hiç kimse değildir bunun sorumlusu. Zaten Metin Çulhaoğlu da,bir konum ve bir insiyatif gibi davranmaksızın olaya "içinden" bakamazdı.

Bu olayın biçimsel yönü. Halbuki Marksizm mirasının güncelliği yetmiş yıl kadar eski ve bu mirasın Türkiye'de, "oyun oynanmadan", yani iktidar için ve iktidarlı olarak yaşatılması, genel kavramları aşarak somutu kavramlaştırmaya, kavramlaştırmaya ama,bizatihi sosyal içeriği ile kavramlaştırmaya ihtiyaç gösteriyor. Yani, önümüzde, kavramlar oluştuğunda, aynı zamanda olayın ve olgunun da oluşmuş olması gereken süreçler var; öyle gözüküyor.

Hangi "mirasın" yaşatılması gerektiği konusunda yazar, hiçbir gerçek Marksistle ihtilafa düşmeyecek bir bakış açısı geliştirmiş. Ancak, bu mirasın teorik kapsamı ile güncel olanın somut içeriği arasına sıkışan birkaç temel sorun ve pek çok soru işareti bulunuyor. "Tarih Türkiye Sosyalizm" ki-

Metin ÇULHAOĞLU
Bir Mirasın Güncelliği
TARİH
TÜRKİYE
SOSYALİZM
GELENEK

tabı bu soruları da irdelemiş. Ancak reel sosyalizm ile, "mirasın" arasında, yüzü "mirasa" dönük durduğu için -en azından konusu bu olduğu için- sorunsuz bir Marksizm - tabii teorik anlamda sorunsuz- görmek istemiş. Marksizmin reel uzantısı olarak sosyalizm tarihini de, "yelkenli gemi ile yolculuğun" olağan sapmaları dışında "mirasın" kapsamı içine alıvermiş.

"Mirası" güncelliğin mantığı içinde tartışırken Metin Çulhaoğlu argümanlarının nesnel ve son tahlilde haklı olmasına özen göstermiş. Reel sosyalizmin tarihi, neredeyse böyle olmak zorundaydı. Yazarın argümanları dosdoğru. Devrim rendinin "sağa-sola sıçramalarla seyretmek durumunda olması", "soyuttaki güzelliğin somutta kurulmasının gecikmesinden dolayı aşınması", "devrime coşkunun taşıyıcısı kuşaklarla sosyalizm kurucusu kuşaklar ilişkisinin" çok yönlü sonuçları vb. gibi, her biri, zaten bıçak sırtı dengeler üstünde seyreden devrim süreçlerini etkileyecek faktörler arasında; ama en önemlisi, demokrasi sayılmamış.

Unutulduğundan değil, "sosyalistlerin demokratlaşmaları" gibi bir kavram, yazar tarafından olumsuzlandığı için. Kavramı aynı olgu için kullandığımızda yazara aynen katılıyorum. Fakat sosyalistlerin demokratlaşmaları veya "demokratik sosyalizm" gibi kavramlarla sosyalizmin gerçek bir sosyalist demokrasi olabilmesi arasında hiçbir ilişki yok. Metin Çulhaoğlu bana göre bu soruna ürkek yaklaşıyor. Demokrasi boyutu eksik bir sosyalizm, teorik olarak tarif edilemez. Evet, somut sınıfsal içerikleri farklı demokrasilerden söz ediyoruz ama bireylerin duruşu açısından benzer ilişki ve değerleri ifade eden genel bir demokrasi kavramından da sözediyoruz. "Güncel tartışma"nın bu temel sorun etrafında dönmesi bir rastlantı olamaz.

Metin Çulhaoğlu kitabında, Avrupa'daki siyasi işçi hareketinin son kırk yılını "sağa kayış" olarak nitelendirmiş. Somut örnek ve teorik açıklama eşliğinde ileri sürülmeyince böyle bir iddia- istisnaları ayırmadığı için değil- her açılım çabasını "sağ" görmek gibi bir izlenim yaratıyor. Elbette yazar yanlış söylüyor değil. Ancak, Avrupa'nın komünist siyasi gündemine açılım sorunlarını getiren de Avrupa'nın nesnel koşullarından başkası değil. Sorun, sorun olarak gerçekten var. Ama örneğin bunu, Türkiye'deki "Açılım" hiç anlamamış veya öyle anlamışsa, bu bizim aynı sorunu Marksizmin yaratıcı özü kapsamında çözmeye çalışmamızı engellememelidir. Dahası, "sağa kaymak", kendi içinde açıklaması olan bir kavram değil. Yazar, kendi düşüncesinde, Marksizmin güncel Avrupa koşullarındaki en ideal çözümlemesini yaptıktan sonradır ki reel duruma "sağ" ya da "sol" diyebilir ve hiç değilse kendini ikna edebilir. Genel bir doğru içinde özel yanlışlar, ama genel bir yanlış içinde de özel doğrular olabilir. Faşizmin tahlili tartışmalarında 3. Enternasyonali, yani Marksizmin evrensel otoritesini, yanlıştan doğruya doğru çeken Fransa komünizminin özel ve özgün tecrübesi olmamış mıdır?

Hangi "mirasın" yaşatılacağı büyük sorun yaratmıyor, bu nedenle Çulhaoğlu'nun kitabı da bu anlamda ortaya sorun çıkarmıyor. Sorun, bu mirasın hem günümüz dünyasının genel dinamiği hem de bir tek ülkenin özgün dinamiği içinde nasıl yaşatılacağı, yaşatılmaktan kasıt, nasıl zafere ulaştırılabileceğidir. Kitap bu noktada "işin özünü" tartışmaktan kaçınıyor; ve bilerek kaçındığı izlenimini vererek kaçınıyor. "Sosyalist sistemin öncülüğü" kavramını "izdüşüm" mantığına vardırmanın ciddiyet ve sorumlulukla hiçbir ilişkisi yok, yazarla aynı fikirdeyim; ama reel sosyalizmin, hem kendi içine dönük "duruş tarzını" hem de kapitalizm karşısındaki "duruş tarzını" yeniden yaratmayı ifade eden "güncel perspektifin" her tür uyarlamasını peşinen "sağa kayış potansiyeli" olarak görmek acaba doğru mudur?

"Tartışmanın" henüz içine bile girmiş değiliz, çünkü hayatın içine derinlemesine girmiş olmaktan uzağız. Tartışma, zengin olacağa benziyor. Zaten gereken de bu. ■

Konstantin Fedin, GORKİ ARAMIZDA, Çev. Hüsen Portakal, De Yayınevi, İstanbul 1988, 272 s.

Konstantin Fedin, adını Sovyet edebiyatında Serapyon Kardeşler grubu içinde duyuran; en tanınmışı "Kentler ve Yıllar" olmak üzere birçok romanın yazarı ve aynı zamanda sovyet edebiyatına ilişkin incelemeleriyle haklı ün kazanmış bir edebiyat adamıdır.

Gorki Aramızda, yazarın 1918-1928 yılları arasında, Gorki'nin odağında yeraldığı sovyet edebiyat ortamını betimleyen, anıbiyografi tarzında yazılmış bir kitap. Fonda, sosyalist gerçekçiliğin doruğu Gorki'nin bulunduğu bir tabloda, geleneksel Rus edebiyatı ve fütürizmin son temsilcileri, 1917 fırtınasının edebiyata bire bir yansıması olan proletkült savunucuları ve sanat anlayışlarını geleneksel Rus edebiyatının büyük mirasına sahiplenmek fakat onun edebi değer ve ölçülerini yeni toplumsal gerçeklik zemininde yeniden üretmek üzerine kuran genç sosyalist gerçekçi edebiyat anlayışı yeralıyor. Kısacası, bir dönemin zengin edebiyat mozaiğini yansıtan bir kitap, Gorki Aramızda.

Rusya'da büyük insan'ın doğduğu, bu nedenle de acılar çekildiği, sancılar içinde kıvranıldığı bir dönemdeki edebiyat tartışmaları, "biçim-içerik" tartışmalarını aşan; kurmacanın ölmekte olan ve zamanını doldurmuş bir 'hakikat' ile bir dizi yeni olgudan doğan 'canlı hakikat' çalışmasını içeren, toplumsal gerçekçiliğin estetik planda yeniden üretilerek yansıtılmasına ve bunun yeni toplumun kuruluşuna katkısına felsefi ve ahlaki boyutlar katan özellikler gösteriyor.

Kitabın kimi bölümlerinde, en veciz ifadesini Dostoyevski'de "acı insanı arındırır" şeklinde bulan ve Turgenyev'in Mumu'sunda, Gogol'ün Akaki Akakiyeviç'inde ve Dostoyevski'nin Raskolnikov'unda simgeleşen "insan alçaktır"ın mutsuz olma sanatı ile insanı yücelten ve acıdan nefret edenlerin "tuzlanmış hıyarların çoktan küflendiği bir mahzendeki ölüm kokusu"nun yerine, o olağanüstü insanın, ellerinin, emeğinin ve düşüncesinin yarattığı ve hep yaratacağı güzelliklerin, yaşama ve insana ilişkin sarsılmaz aşkın, mutlu olma sanatının tartışmalarına şahit oluyoruz.

Kimi bölümlerinde de, Rus insanının ve özellikle Rus köylüsünün sosyolojik özelliklerinin tartışıldığını; gerçekliğin algılanışındaki yanılsamaların ve mutlaklaştırmaların edebi yansıtmada ortaya çıkardığı sorunların nasıl kıyasıya tartışıldığını izlerken, edebiyatın konusunun bu denli genişletilmesi ve derinleştirilmesi karşısında da şaşkınlık geçiriyoruz.

Kısacası, gerek edebiyat severlerin gerekse tarihe ilgi duyanların zevkle ve ilgiyle okuyacakları bir kitap, Gorki Aramızda. ■